

Juho-Matti Paavola

TALOUDELLINEN ERIARVOISUUS JA KANSAINVÄLISET SOTILAALLISET KONFLIKTIT

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gardu -tutkielma
Huhtikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Juho-Matti Paavola: Taloudellinen eriarvoisuus ja kansainväliset sotilaalliset konfliktit
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2021

Tämä tutkielma tarkastelee valtioiden sisäisen taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhdetta. Taloudellinen eriarvoisuus viime vuosikymmeninä kasvanut useimmissa maailman maissa merkittävästi. Samalla se on noussut jälleen politiikan agendalle ja myös keskeiseksi yhteiskunnallisen tutkimuksen kohteeksi. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa taloudellinen eriarvoisuus on kuitenkin jäänyt toistaiseksi varsin marginaaliseksi kysymykseksi.

Tässä työssä osoitan, että valtioiden sisäinen eriarvoisuus on relevantti tutkimuskohde myös kansainvälisten suhteiden tieteenalalla. Teen sen tarkastelemalla taloudellisen eriarvoisuuden merkitystä alan perinteisimmässä kysymyksessä, valtioiden välisessä sodassa ja rauhassa. Lähestyn taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhdetta keskitason teoreettisena kysymyksenä positivistisesta, naturalistisesta ja rationalistisesta metateoreettisesta viitekehyksestä käsin. Tämä on ennen kaikkea pragmaattinen valinta, joka rajaa työtäni ja tukee tavoitettani rakentaa uskottava taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtava kausaalinen mekanismi.

Muodostan eri tieteenalojen kirjallisuutta analysoimalla kuusi teoreettista mallia, joiden pohjalle kausaalisen mekanismin voi rakentaa. Esittelen mallien perusteet ja arvioin kunkin käyttökelpoisuutta taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin rakentamisessa. Arvion pohjalta rakennan tässä työssä mekanismini harhauttavan nationalismin teorian pohjalle, sillä se on teoreettisesti pitkälle kehitetty malli, joka on saanut myös vahvaa tukea empiirissä tutkimuksissa. Harhauttavan nationalismin teorian mukaan taloudellinen eriarvoisuuden kasvaessa poliittinen eliitti käynnistää nationalistisia kampanjoita ja käyttää enemmän nationalistista retoriikkaa varmistaa oman poliittisen selviytymisensä. Nationalistinen politiikka puolestaan johtaa lisääntyneeseen kansainvälisten konfliktien riskiin viiden eri mekanismin kautta.

Rakentamani mekanismin pohjalta teen kolme hypoteesia: 1) taloudellisesti eriarvoisemmillä valtioilla on suurempi riski joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin, 2) taloudellisesti eriarvoisemmat valtiot ovat useammin aloittajia sotilaallisissa konflikteissa ja 3) taloudellisen eriarvoisuuden yhteys kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin on heikoin autoritaarisissa valtioissa ja vahvin semiautoritaarisissa valtioissa demokraattisten valtioiden sijoituessa näiden kahden välille. Testaan hypoteeseja empiirisesti kahdella logistista regressiota käyttävällä tilastollisella mallilla.

Analyysin tulokset tukevat näkemystä siitä, että valtion sisäinen eriarvoisuus lisää sen riskiä aloittaa kansainvälinen sotilaallinen konflikti. Taloudellinen eriarvoisuus ei ole merkittävä muuttuja sotilaallisessa konfliktissa osallisena olemisessa, mutta sotilaallisen konfliktin aloittamisen riskiin se vaikuttaa merkittävästi. Vaikutus on kolmannen hypoteesini mukaisesti heikoin autoritaarisissa valtioissa, mutta siitä poiketen vahvin demokraattisissa valtioissa.

Tämä tutkimus löytää teoreettiset perusteet olettaa, että valtion sisäinen eriarvoisuus vaikuttaa sen toimintaan ulkopoliitikassa ja osoittaa myös empiirisesti, että taloudellisesti eriarvoisempi valtio on aggressiivisempi ja militaristisempi. Se luo pohjan jatkaa ja laajentaa taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhteen tarkastelua ja liittää teoriaan myös muita (poliittisen) väkivallan muotoja. Työ osoittaa myös lukuisia mahdollisuuksia kehittää taloudellisen eriarvoisuuden tutkimusta kansainvälisten suhteiden tieteenalalla laajemminkin.

Avainsanat: eriarvoisuus, taloudellinen eriarvoisuus, konfliktit, kansainväliset konfliktit, sodat, nationalismi, poliittinen eliitti, kansainväliset suhteet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimuksen rakenne	3
2. Teoreettinen viitekehys: Keskitason teoriaa vai klassista liberalismia?.....	7
2.1. Klassinen liberalismi ja analyysin tasot	12
2.2. Laaja näkökulma klassiseen liberalismiin.....	16
3. Teoreettinen malli ja kausaalinen mekanismi: taloudellinen eriarvoisuus ja kansainväliset sotilaalliset konfliktit.....	22
3.1. Teoreettiset mallit	27
3.1.1. Taloudelliset mallit: Klassinen imperialismi ja aseita vai voita -malli.....	31
3.1.2. Sosiokulttuuriset mallit: Normatiivinen transferenssi ja luottamus	38
3.1.3. Poliittisrationaaliset mallit: Harhauttava sota ja harhauttava nationalismi.....	42
3.2. Taloudellinen eriarvoisuus, nationalismi ja valtioiden väliset sotilaalliset konfliktit.....	46
3.2.1. Taloudellinen eriarvoisuus ja nationalismi	49
3.2.2. Nationalismi ja kansainväliset sotilaalliset konfliktit.....	56
3.2.3. Nationalismin eri tyypit ja kansainväliset sotilaalliset konfliktit	61
3.2.4. Nationalismi, kansainväliset konfliktit ja hallinnon tyypit.....	66
3.3. Mekanismi ja hypoteesit.....	68
4. Empiirinen analyysi: Logistinen regressio.....	73
4.1. Riippuva muuttuja: sotilaallinen konflikti ja sen aloittaminen	74
4.2. Riippumaton muuttuja: taloudellinen eriarvoisuus	77
4.3. Moderaattorimuuttuja: vapausaste.....	82
4.4. Kontrollimuuttujat	83
4.5. Tilastollinen malli ja analyysin tulokset.....	88
5. Johtopäätökset ja pohdintaa: Taloudellinen eriarvoisuus kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa	98
Lähdeluettelo:	109

1. JOHDANTO

Elämme taloudellisesti eriarvoistuvassa maailmassa. Suhteellisesti mitattuna globaali eriarvoisuus on 1900-luvun lopusta alkaen ollut loivassa laskussa¹, mutta absoluuttisesti mitattuna ero köyhien ja rikkaiden maiden asukkaiden välillä on jatkanut kasvamista². Samaan aikaan taloudellinen eriarvoisuus valtioiden sisällä on kasvanut niin suhteellisilla kuin absoluuttisilla mittareilla tarkasteltuna. Yksilöiden väliset tulo- ja varallisuuserot kääntyivät erityisesti kehittyneissä maissa usean vuosikymmenen laskukauden jälkeen jyrkkään nousuun 1900-luvun lopussa.³ Monissa korkean eriarvoisuuden maissa, joita löytyy varsinkin Etelä-Amerikasta ja Afrikasta, taloudellinen eriarvoisuus on pysynyt samalla tasolla tai jopa laskenut hieman. Kuitenkin 71 prosenttia maailman ihmisistä asuu valtioissa, joissa taloudellinen eriarvoisuus on kasvanut myös suhteellisesti tarkasteltuna vuosien 1990 ja 2016 välillä⁴.

Taloudellisen eriarvoisuuden kasvamisen myötä ilmiö itsessään ja sen seuraukset ovat pitkän hiljaiselon jälkeen jälleen niin kansalaisten, poliitikkojen kuin tutkijoidenkin mielenkiinnon kohteena. Taloustieteessä eriarvoisuus on noussut yhdeksi 2000-luvun näkyvimmistä tutkimuskysymyksistä. Myös muiden yhteiskuntatieteiden parissa eriarvoisuuteen liittyvät kysymykset ovat jälleen laajasti tarkastelun kohteena. Lisääntyneen mielenkiinnon ja kehittyneempien tutkimusmenetelmien myötä eriarvoisuuden tutkimus on ottanut valtavia harppauksia eteenpäin, ja ymmärrys monimuotoisesta ilmiöstä on parantunut. Taloudellisen eriarvoisuuden onkin havaittu vaikuttavan perustavanlaatuisella tavalla yhteiskunnan eri osa-alueilla.⁵ Taloustieteissä eriarvoisuuden vaikutuksia on tarkasteltu talouskasvun ja tuottavuuden lisäksi esimerkiksi korrupioon ja köyhyyteen⁶. Yhteiskunnan sisäisellä taloudellisella eriarvoisuudella on tutkimuksessa löydetty yhteys myös moniin sosiaalisiin ongelmiin, kuten ylipainoon, mielenterveysongelmin, rikollisuuteen ja väkivaltaan⁷. Poliitiikan tutkimuksessa tarkasteltu mm. demokratian ja eriarvoisuuden suhdetta⁸ ja taloudellisen eriarvoisuuden merkitystä yhteiskunnissa eliittiteorioiden kautta⁹. Konfliktin- ja

---

¹ Kts. esim. Liberatti 2013, Anand & Segal 2017 ja Milanovic 2017.

² Tarkemmin globaalista suhteellisen ja absoluuttisen eriarvoisuuden eroista Ravallion 2018.

³ Kts. esim. Atkinson 2015, Milanovic 2017, Piketty 2016 ja 2020.

⁴ UN 2020, 26.

⁵ Atkinson, 2015, 14–16.

⁶ Kts. Esimerkiksi You & Khagram 2005, Kim & Sakamoto 2008, Hasanov & Izraeli 2011, Azhar Khan et al. 2014, Atkinson 2015, UN 2020.

⁷ Wilkinson & Pickett 2010.

⁸ Kts. esim. Galbraith 2012.

⁹ Kts. esim. Shipman et. al. 2018 ja Kantola 2019.

rauhantutkimuksessa taloudellisen eriarvoisuuden ja valtion sisäisen poliittisen väkivallan yhteyttä on tutkittu paljon. Tulokset ovat osin ristiriitaisia, mutta taloudellisella eriarvoisuudella vaikuttaisi olevan yhteys poliittiseen väkivaltaan.¹⁰

Tutkimukset siis osoittavat, että valtion sisäisellä eriarvoisuudella on merkittäviä vaikutuksia yhteiskuntien sisällä. Tästä herää myös kysymys siitä, näkyykö kasvava valtioiden sisäinen eriarvoisuus myös valtioiden välisessä toiminnassa? Kansainvälisten suhteiden tieteenalalla¹¹ taloudellinen eriarvoisuus on kuitenkin jäänyt toistaiseksi varsin marginaaliseksi tutkimuskysymykseksi. Sen merkitystä kansainvälisissä suhteissa on tarkasteltu lähinnä joidenkin tiettyjen osa-aleuiden kuten globalisaatiotutkimuksen¹² piirissä, jossa on keskitytty paljon globaaliin eriarvoisuuteen. Myös monet kansainvälisten suhteiden tieteenalaan liittyvät alat kuten kansainvälinen poliittinen taloustiede, poliittinen historia ja postkolonialistinen tutkimus¹³ käsittelevät taloudellista eriarvoisuutta. Kansainvälisten suhteiden kovaan ytimeen se ei ole kuitenkaan päässyt. Tieteenalaa viime vuosikymmeninä hallinneet suuret teoriaperinteet ovat keskittyneet kansainvälisen järjestelmän analysoimiseen. Niitä onkin kritisoitu siitä, että ne jättävät valtion sisäiset ominaisuudet huomioimatta. Analyysin tason ongelma on kuitenkin tunnettu kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa pitkään ja valtioiden sisäisten tekijöiden merkitystä on tarkasteltu niin klassisissa teorioissa kuin tuoreemmissakin lähestymistavoissa. Valtion musta laatikko on kyllä avattu, mutta taloudellista eriarvoisuutta sieltä ei ole nostettu tarkasteltavaksi.

Tässä työssä tavoitteeni on osoittaa, että valtion sisäinen taloudellinen eriarvoisuus on relevantti tutkimuskohde myös kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Teen sen tarkastelemalla taloudellisen eriarvoisuuden merkitystä tieteenalan perinteisimmässä tutkimuskohteessa, valtioiden välisessä sodassa ja rauhassa. Tarkastelen taloudellisen eriarvoisuuden ja sotilaallisten konfliktien suhdetta kahden tutkimuskysymyksen kautta. Ensinnäkin taloudellinen eriarvoisuus voi lisätä kansainvälisten konfliktien todennäköisyyttä yleisesti. Tätä pyrin selvittämään vastaamalla kysymykseen *lisääkö taloudellinen eriarvoisuus*

---

¹⁰ Hyvä läpileikkaus taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen väkivallan tutkimuksesta kts. Østby 2013.

¹¹ Käytän termiä kansainväliset suhteet viitatessani tieteenalaan ja kansainvälinen politiikka viitatessani ilmiöön, joita ala yleensä tutkii. Jako on vastaava kuin englannin kielessä yleinen tapa käyttää termiä International Relations (IR) viitatessa tieteenalaan ja termiä international relations (ir) viitatessa ilmiöön (kts. esim. Wendt, 1999, 2).

¹² Esimerkiksi Hurrell & Woods 1999 kokoavat näkemyksiä erilaisten eriarvoisuuksien vaikutuksia globalisaatioon ja maailmanpolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä.

¹³ Esimerkiksi Chirtiansen & Jensen 2019 kokoaa näitä näkökulmia.

valtion riskiä joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin? Toisaalta taloudellinen eriarvoisuus voi vaikuttaa valtion toimintaan tehden siitä aggressiivisempaa. Toinen tutkimuskysymykseni onkin: *onko eriarvoisempi valtio useammin aloittajana kansainvälisessä sotilaallisessa konfliktissa?*

Kansainvälisten suhteiden tutkimuskirjallisuudessa taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin ei juuri ole tutkittu. Erityisesti tuoretta, kehittyneempiä empiirisiä menetelmiä hyödyntävää tutkimusta ei ole tehty. Tutkimuskysymyksiini vastaamiseksi ei siis ole olemassa vakiintuneita lähestymistapoja. Tämä työ onkin merkittävä kontribuutio tieteenalalle, sillä se nostaa muissa yhteiskuntatieteissä laajasti tutkitun taloudellisen eriarvoisuuden myös kansainvälisten suhteiden tutkimuksen keskiöön ja tuottaa sekä teoreettisesti että empiirisesti uutta tietoa ilmiön merkityksestä.

1.1. Tutkimuksen rakenne

Aloitan tämän työn luvussa 2 tarkastelemalla ontologisia ja epistemologisia valintoja, joiden pohjalta teen työhöni merkittävästi vaikuttavia teoreettisia ja metodologisia rajauksia. Tässä työssä käsittelen taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhdetta keskitason teoreettisena kysymyksenä yhden muuttujan vaikutuksesta tiettyyn ilmiöön. Tämä lähestymistapa mahdollistaa sen, että minun ei tarvitse tyytyä kansainvälisten suhteiden suurten teoriaperinteiden tarjoamiin teoreettisiin työkaluihin, vaan voin tarkastella taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta valtion aggressiiviseen toimintaan laajasti eri teorioiden ja tieteenalojen valossa. Myös analyysin tason on valittavissa vapaammin. Hyödynnän tätä pragmaattista mahdollisuutta erityisesti luvussa 3 tarkastellessani erilaisia teoreettisia malleja, joiden varaan taloudellisen eriarvoisuuden ja sotilaallisten konfliktien välille voi rakentaa yhteyden. Työn rajaamisen takia valitsen tässä tutkimuksessa tarkastelun näkökulmaksi positivistisen ja rationalistisen metateoreettisen viitekehyksen. Pyrin rakentamaan rationalistisen kausaalisen mekanismin, jonka kautta taloudellinen eriarvoisuus johtaa kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin. Tällainen mekanismi ei pyri selittämään kaikkia ilmiöön liittyviä yksityiskohtia, vaan nostamaan esiin oleellimmat muuttujat. Mikäli uskottavan vaikutusmekanismin voi rakentaa, pyrin todentamaan sen toiminnan laajan kvalitatiivisia tilastollisia menetelmiä hyödyntävän analyysin avulla.

Perinteinen tutkimuskysymys sodasta ja rauhasta, analyysin tason tarkastelu ja rationalismi antavaisivat myös mahdollisuuden liittää työni osaksi klassisen liberalismien teoriaperinnettä.

Klassinen liberalismi ymmärretään nykyään usein nk. *second image* -lähestymistapana Kenneth Waltzin luoman analyysin tason käsitteistön mukaisesti. Tarkastelen luvussa 2.1 analyysin tasojen kysymystä waltzilaisesta perspektiivistä ja luvussa 2.2 laajaa näkemystä klassisesta liberalismista analyysin tasona. Tässä tulkinnassa klassinen liberalismi tarkastelee valtion sisäisten toimijoiden ja rakenteiden vaikutusta kansainväliseen politiikkaan. Tutkimuskysymyksieni asettelu klassisen liberalismiin kehikkoon avaa siihen liittyvää ajattelua ja erilaisia metateoreettisia vaihtoehtoja, joiden kautta kysymystä voi lähestyä. En kuitenkaan rajaudu tässä työssä klassisen liberalismiin tarjoamiin teoreettisiin työkaluihin, vaan kurkotan keskitason teoretisoinnin ja analyttisen eklektikismin hengessä laajemmin kansainvälisten suhteiden paradigmojen ja koko tieteenalan tuolle puolen etsiessäni teoreettisia malleja, joiden varaan taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen vaikutusmekanismin voisi rakentaa.

Tarkastelen näitä aikaisemman kirjallisuuden pohjalta muodostamiani teoreettisia malleja luvussa 3. Kansainvälisten sotien ja taloudellisen eriarvoisuuden suhdetta on teoretisoitu lähinnä tuoreessa taloustieteellisessä tutkimuksessa. Ensisijaisena tarkastelun kohteena näissä tutkimuksissa on kuitenkin kansainvälisistä sotilaallisista konflikteista taloudelliseen eriarvoisuuteen johtava kausaalisuhte: taloudellinen eriarvoisuus on vähentynyt kansainvälisten suursotien seurauksena. Toisensuuntaisen yhteyden tarkasteluun ei ole tarjolla valmiita työkaluja. Tutkimuskirjallisuutta laajasti tarkastelemalla pystyn kuitenkin muodostamaan kuusi erilaista teoreettista mallia, joiden avulla taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin voi rakentaa.

Jaan nämä mallit taloudellisiin, sosiokulttuurisiin ja poliittisrationaalisiin. Luvussa 3.1 käsittelen lyhyesti näiden aikaisemman kirjallisuuden pohjalta muodostamieni mallien peruseriaatteita ja arvioin niiden käyttökelpoisuutta taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin muodostamisessa. Arvioni pohjalta valitsen näistä teoreettisista malleista tässä työssä luomani mekanismin pohjaksi harhauttavan nationalismin teorian. Se on muihin esittelemiini malleihin verrattuna teoreettisesti pitkälle kehitetty ja saanut myös vahvaa tukea empiirisissä tutkimuksissa. Lisäksi se sopii rationalistiseen lähestymistapaani mainiosti. Käyn luvussa 3.2. läpi laajemmin harhauttavan nationalismin teoriaa koskevaa teoreettista ja empiiristä tutkimusta. Harhauttavan nationalismin teorian mukaan poliittinen eliitti käyttää taloudellisen

eriarvoisuuden kasvaessa nationalismia säilyttääkseen etuoikeutetun asemansa. Nationalistinen politiikka puolestaan johtaa lisääntyneeseen riskiin joutua kansainväliseen aseelliseen konfliktiin.

Luvussa 3.3 rakennan taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin harhauttavan nationalismin teorian pohjalle. Mekanismin pohjalta muodostan kolme hypoteesia empiiristä analyysia varten: 1) Taloudellisesti eriarvoisemmilla valtioilla on suurempi riski joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin; 2) Taloudellisesti eriarvoisemmat valtiot ovat useammin aloittajia sotilaallisissa konflikteissa, joissa ovat mukana; ja 3) Taloudellisen eriarvoisuuden yhteys kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin on heikoin autoritaarisissa valtioissa ja vahvin semiautoritaarisissa valtioissa demokraattisten valtioiden sijoittuessa näiden kahden välille.

Luvussa 4 testaan kausaalisen mekanismin pohjalta muodostamiani hypoteeseja empiirisesti logistisen regressioanalyysin avulla. Hypoteesien 1 ja 2 testaamiseksi teen kaksi erillistä tilastollista mallia. Ensimmäistä hypoteesia testaan mallilla, jossa riippuva muuttuja on valtion osallisuus sotilaallisessa kansainvälisessä konfliktissa. Toista hypoteesia testaavassa mallissa riippuva muuttuja on se, onko valtio aloittanut kansainvälisen sotilaallisen konfliktin, jossa se on mukana. Hypoteesia 3 testaan tarkastelemalla molempien mallien tuloksia erikseen vapaiden, osin vapaiden ja ei-vapaiden valtioiden joukossa. Malleihin valitsemieni muuttujien operationalisoinnissa pääasiallinen tavoitteeni on mahdollisimman kattava ajallinen ja maantieteellinen otos. Nykyaikaisten kehittyneempien tutkimusmenetelmien avulla eriarvoisuusdatasta on saatu paremmin vertailukelpoista ja pystyn toteuttamaan laajan tilastollisen analyysin. Ensimmäinen mallini datasetti sisältää 3478 valtio-vuosiparia kattaen vuodet 1973–2010 ja toisen tilastollisen mallin datasetissä on 1678 maakohtaista havaintoa osallisuudesta yhteensä 851 erilliseen kansainväliseen konfliktiin.

Empiirisen analyysini tulokset ovat rohkaisevia, vaikka osin ristiriitaisia. Ensimmäisen tilastollisen mallin mukaan eriarvoisuudella on vapaisissa valtioissa tilastollisesti merkitsevä yhteys konfliktissa mukana olemiseen, mutta vaikutus on negatiivinen. Vaikutuksen sisällöllinen merkitsevyys on kuitenkin häviävän pieni, kun sitä vertaa kontrollimuuttujien vaikutukseen. Tuloksen pohjalta ensimmäisen hypoteesini kohdalla nollahypoteesia ei voi hylätä. Toisessa tilastollisessa mallissani sen sijaan eriarvoisuudella on tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys sotilaallisten konfliktien aloittamiseen. Tulos on myös sisällöllisesti erittäin merkityksellinen, sillä vaikutus on suurempi kuin kirjallisuudessa

merkittäväksi nostettujen kontrollimuuttujien. Tulos siis antaa vahvaa tukea toiselle hypoteesilleni. Kolmatta hypoteesiani taas tukee se, että taloudellisen eriarvoisuuden yhteys konfliktien aloittamiseen on heikoin ei-vapaissa valtioissa. Toisaalta taas yhteys on vahvempi vapaissa valtioissa kuin osin vapaissa, toisin kuin hypoteesi olettaa. Käsittelen analyysini tuloksien implikaatioita ja mahdollisia selityksiä tarkemmin luvussa 4.4.

Lopuksi luvussa 5 tarkastelen tämän työn tulosten merkitystä aikaisemman tutkimuksen valossa. Työssäni osoitan, että eri tieteenalojen kirjallisuudesta löytyy teoreettisia malleja, joiden avulla eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin voi rakentaa. Myös empiirisen analyysini tulokset tukevat näkemystä siitä, että taloudellisesti eriarvoisempi valtio toimii aggressiivisemmin ulkopoliitikassaan ja turvautuu useammin sotilaalliseen voimaan tai sillä uhkaamiseen. Niinpä osoitan, että taloudellinen eriarvoisuus on oleellinen tutkimuskysymys myös kansainvälisten suhteiden tieteenalalla.

Työni jättää kuitenkin auki useita kysymyksiä ja mahdollisuuksia jatkotutkimukseen. Sitä voi pitää ensimmäisenä askeleena taloudellisen eriarvoisuuden tuomisessa mukaan sotien syytä kartoittavaan tutkimukseen. Tarkastelenkin työni lopuksi vielä sitä, miten taloudellisen eriarvoisuuden ja sotilaallisten konfliktien tutkimusta voisi kehittää ja laajentaa. Tutkimusta voidaan syventää paremmalla empiirisellä analyysillä tai kehittämällä sen teoreettista pohjaa, mikä positivistisessa mielessä tarkoittaisi ennen kaikkea kausaalisen mekanismin tarkempaa kartoittamista ja todentamista. Keskitason teoretisoinnin perinteiden mukaisesti mukaan voisi tuoda myös erilaisia metateoreettisia lähestymistapoja hyödyntäviä malleja. Erityisen merkittävä keino lisätä taloudellisen eriarvoisuuden tutkimuksen ulottuvuuksia olisi yhdistää mittava eriarvoisuutta ja yksilötason sekä valtioiden sisäistä poliittista väkivaltaa käsittelevä tutkimuskirjallisuus mukaan teoriaan. Pohdinkin työssäni vielä lopuksi tätä mahdollisuutta luoda taloudellisen eriarvoisuuden ja väkivallan yhtenäisteoria sekä taloudellisen eriarvoisuuden tutkimuksen mahdollisuuksia kansainvälisten suhteiden tieteenalalla myös muissa kuin väkivaltaan liittyvissä kysymyksissä.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS: KESKITASON TEORIAA VAI KLASSISTA LIBERALISMIA?

Keskeinen tavoitteeni tässä työssä on kuvata kausaalisia yhteyksiä, joilla taloudellinen eriarvoisuus johtaa kansainvälisiin konflikteihin. Kausaalinen selittäminen tutkimisen tapana nojaa yleensä positivistiseen, naturalistiseen ja rationalistiseen metateoreettiseen viitekehykseen¹⁴. Positivismissa keskeistä on havainnointi ja mitattavissa olevat ilmiöt. Se ei siis ole ensisijaisesti kiinnostunut diskurssien tai sosiaalisten rakenteiden kaltaisista ilmiöistä, joita ei voi ihmisaistein konkreettisesti havaita. Nykyaikainen yhteiskuntatieteellinen positivismi ei kuitenkaan ole enää fundamentalistisen tiukka empiristispositivistinen näkemys, jonka mukaan vain havaittavat asiat ovat olemassa. Teoreettisia ajatusrakennelmia ja mittaamattomissa olevia ilmiöitä voidaan ja niitä myös tulee käyttää instrumentaalisina havaintojen selityksinä, mutta niille ei anneta ontologisia merkityksiä. Positivistinen luonnontieteistä ammentava tiedekäsitys korostaakin systemaattiseen havainnointiin ja datan keräämiseen perustuvaa tutkimusta. Positivistiset teoriat pyrkivät löytämään säännönmukaisuuksia ja muodostamaan yhteyksiä asioiden välille. Teoreettiset mallit osoittavat, mitkä asiat ovat oleellisia tarkasteltavan ilmiön kannalta, mutta teorioiden pohjalta tehdyt hypoteesit voidaan vahvistaa tai osoittaa vääriksi vain toistettavissa olevan empiirisen havainnoinnin kautta. Positivismi korostaa usein rationalismiin ja metodologiseen individualismiin pohjaavia teorioita ja kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä.¹⁵

Positivistista käsitystä tieteestä haastavat myös kansainvälisten suhteiden tieteenalalla viime vuosikymmeninä entistä merkittävämmäksi nousseet reflektivistiset ja postpositivistiset¹⁶

---

¹⁴ Sinänsä kausaalinen mekanismi ei edellytä rationalismia tai metodologista individualismia (Ylikoski 2012, 25), mutta naturalistinen ja positivistinen lähestymistapa sekä niihin usein liitetty rationalismi tarjoavat hyvän lähtökohdan kausaalisten yhteyksien rakentamiselle. Jotkut tässä työssä esittelemistäni mekanismeista sisältävät ideationalistisia elementtejä (kts. luku 3.1). Tässä työssä rajaan tarkasteluni kuitenkin erityisesti rationalistisiin selitysmalleihin ja positivismiin hengessä myös kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin.

¹⁵ Kurki & Wight, 2013, 21–22, 27. Viime aikoina tieteellinen realismi on saavuttanut suosiota positivismiin korvaajana. Tieteellinen realismi hyväksyy, että on olemassa erillinen sosiaalinen todellisuus, jota voidaan tutkia. Se ei kuitenkaan positivismiin tavoin hirttäydy kapeaan käsitykseen tieteellisestä tiedosta tai siihen, että vain havaittavissa olevat asiat ovat relevantteja tutkimuskohteita. Kriittiset realistit vievät tämä käsityksen vielä pidemmälle ja ovat sitä mieltä, että tutkimukseen ja selitysmalleihin tulee sisällyttää sekä materiaaliset että ideationaaliset tekijät. (Kurki & Wight 2013, 24–25). Tosin myös kriittistä realismia on kritisoitu ajatuksesta, että tiede pyrkii ulkoisen todellisuuden mahdollisimman tarkkaan kuvaamiseen (kts. esim. Käpylä, 2016). Oma näkemykseni tieteenfilosofiasta heijastaa kriittisen realismiin metodologista pluralismia, mutta tässä työssä rajaan tarkasteluni positivismiin hengessä rationalistisiin selitysmalleihin ja kvantitatiiviseen metodiin.

¹⁶ Kumpaakin termiä käytetään vakiintuneesti kansainvälisten suhteiden tieteenalalla puhuttaessa uudemmista metateoreettisista lähtökohdista rationalismin ja positivismiin vastakohtana, mutta termeillä on kuitenkin vivahde-eroja ja molemmissa on omat ongelmansa, joista tarkemmin Kurki, 2008, 124 ja Kurki & Wight, 2013, 20–24.

metateoreettiset lähestymistavat. Postpositivistien näkemyksen mukaan yhteiskuntatieteissä ei ole olemassa tutkijasta ulkoista todellisuutta, jota voisi tarkastella objektiivisesti. Niinpä positivistinen ontologia ja luonnontieteistä kumpuavat menetelmät eivät ole käyttökelpoisia yhteiskuntatieteissä ja postpositivistit keskittyvät kvalitatiiviseen analyysiin, jossa erityisesti kielellä on merkittävä rooli.¹⁷

Yhteiskuntatieteiden filosofiassa tämä sama keskustelu on usein esitetty luonnontieteistä otettua tiedekäsitystä tukevan naturalismin ja yhteiskuntatieteiden erityislaatuisuutta tulkinnallisena tieteenalana korostavana interpretivismin välisenä väittelynä. Daniel Steel kuitenkin nostaa esiin, kuinka tällainen dikotominen kehystys perustuu osin virheellisiin oletuksiin. Luonnontieteistä ei löydy yhtä tapaa ymmärtää tieteellinen metodi ja metodologia, vaan myös niiden sisällä eri tieteenaloilla epistemologisiin kysymyksiin on erilaisia vastauksia. Positivismin tai naturalismin vaatimus luonnontieteen standardien soveltamisesta yhteiskuntatieteissä voidaan määritellä lavasti yleisinä periaatteina tieteellisen tiedon testattavuudesta tai kapeasti tietyn tieteenalan metodologiana, mutta käytännössä tällaista tarkkaa määrittelyä ei tehdä. Tiukimmatkaan naturalistiset tulkinnat eivät yleensä nykypäivänä ehdota esimerkiksi fysiikan luonnonlakien kaltaisten yleispätevien ja kaikenkattavien lainalaisuuksien etsimistä yhteiskuntatieteissä tai pitäytymistä vain yhden luonnontieteellisen tieteenalan menetelmissä. Toisaalta myös useimmat interpretivistit hyväksyvät lavasti ymmärretyt hyvän luonnontieteellisen tiedon lähtökohdat.¹⁸

Steelin mukaan keskeinen ero naturalismin ja interpretivismin välillä on kausaalisen selittämisen ja yleistettävyyden hyväksyminen. Interpretivistien mielestä taas yleistettävien, usein historiallista dataa käyttävien kausaalisten selitysten tekeminen ei ole yhteiskuntatieteissä mielekäästä, vaan sosiaalisia ilmiöitä tulee aina tulkita niiden omassa kapeassa kontekstissa. Naturalismin keskeinen tavoite löytää sosiaalisten ilmiöiden yleistettävissä olevia syitä ja seurauksia. Taustalla on valistuksesta kumpuava ajatus, jonka mukaan yhteiskuntatieteitä voidaan käyttää rationaalisen politiikanteon pohjana matkalla kohti parempaa yhteiskuntaa.¹⁹ Tässä työssä pyrin kuvaamaan kausaalisia yhteyksiä

---

¹⁷ Kurki & Wight, 2013, 19–23.

¹⁸ Steel, 2010, 230–236. Esimerkiksi naturalistien lavesta hyvän tieteellisen tiedon määritelmästä Steel nostaa Kincaidin tieteellisen tiedon testaamisen kolme hyvettä, jotka ovat riippumattomat testit, reilut testit ja ristiintestaaminen (Kincaid 1996, 51–53).

¹⁹ Steel, 2010, 241–246. Tosin kuten Steel huomauttaa, myöskään tämä jako ei todellisuudessa ole jyrkkärajainen: usein myös interpretivistit tekevät kausaalisia väitteitä, toisaalta taas monesti naturalistit ottavat kontekstit huomioon.

taloudellisen eriarvoisuuden ja sotilaallisten konfliktien välillä, joten naturalismi tarjoaa luonnollisen metateoreettisen kehyksen lähestyä tutkimuskysymyksiä.

Kausaaliset yhteydet ovat yhteiskuntatieteissä yleensä hyvin monimutkaisia prosesseja, joiden yksityiskohtainen kuvaaminen on usein mahdotonta²⁰. Rakennankin yksinkertaistetun kausaalisesta mekanismin aikaisemman tutkimuksen havaintojen pohjalta. Mekanistisessa selittämisessä kausaalista prosessia kuvataan valikoivasti. Se ei pyri tarkastelemaan kaikkia ilmiöön vaikuttavia yksityiskohtia, vaan päinvastoin pyrkii nostamaan esiin keskeiset tekijät häivyttämällä epäoleelliset muuttujat pois mekanismista. Mekanismin perustasoksi valittujen yksiköiden, niiden ominaisuuksien ja vuorovaikutuksen relevanssi määräytyy sillä perusteella, kuinka paljon ne vaikuttavat selitettävään ilmiöön.²¹ Knud Erik Jørgensen on tiivistänyt tämän ajatuksen vertaamalla hyvää teoriaa metrokarttaan. Se ei anna täsmälleen paikkaansa pitävää kuvaa kohteestaan, mutta sen avulla oleellinen tieto kohteesta tulee esiin paremmin kuin tarkan kuvan kautta.²²

Kausaalisesta mekanismin rakentaminen muistuttaa teorian rakentamista siinä merkityksessä, jonka Kenneth Waltzin käsitteelle antaa. Myös Waltz kuvailee teoriaa myös yksinkertaistettuna mallina todellisuudesta.²³ Waltzin mukaan pelkkä asioiden välisten yhteyksien empiirinen havainnointi ja lainomaisten lausekkeiden kehittäminen ei riitä. Näiden havaintojen selittämiseksi tarvitaan teoria, joka kertoo, miksi nämä asiat liittyvät toisiinsa. Teoria ei voi myöskään syntyä vain havaintojen pohjalta, vaan sen tekeminen vaatii aina luovaa oivallusta, teoreettista käsitettä ja ajatusmallia. Waltz toteaa, että teorian luomiseen tarvitaan jo valmiiksi jotain tietoa maailmasta, ja empiria todella astuu kuvaan vasta kun teoriaa testataan. Teoria edeltää havainnointia, sillä vain teorian pohjalta voidaan päätellä, mitä asioita tulee havainnoida.²⁴

Teorian testaaminen tapahtuu tekemällä teorian pohjalta hypoteeseja ja sen jälkeen kehittämällä testejä, joilla näiden hypoteesien paikkansapitävyyttä voidaan tarkastella. Mikäli teoria ei läpäise testejä, sitä ei kannata kuitenkaan välittömästi hylätä, vaan pohtia, tuleeko sitä korjata, sen lähtökohtia muuttaa tai kaventaa sitä alaa, jota teoria väittää selittävänsä.²⁵ Tässä

---

²⁰ Hasenclever & Weiffen 2006.

²¹ Ylikoski 2012, 23–24.

²² Jørgensen 2012, lainattu Tiensuu 2014, 26.

²³ Waltz, 1979, 3.

²⁴ McCubbins & Thies, 1996.

²⁵ Waltz, 1979, 1–17.

mielessä positivistinen teorianrakentaminen on hyvässä asemassa, sillä se yleensä kirjaa alkuolettamuksensa avoimesti esille. Mikäli havainnot eivät sovi yhteen hypoteesien kanssa, on näitä avoimesti kirjattuja olettamuksia helppo muuttaa. Jos taas havainnot eivät tue teoriaa edes muutettuna, voidaan se hylätä.²⁶

Waltzin näkemyksessä hyvä teoria selittää mahdollisimman paljon havainnoista mahdollisimman vähäisellä määrällä muuttujia. Selitysvoimainen malli ei ole mahdollisimman monimutkainen, vaan yksinkertainen, jolloin oleellisen tiedon havainnointi on helpompaa²⁷. Tässä mielessä mekanistinen selitystapa sopii waltzilaiseen käsitykseen. Ero syntyy kuitenkin siitä, että Waltzin ajattelussa keskeisessä asemassa ovat suuret teorit, jotka pyrkivät selittämään kansainvälisen politiikan olemuksen mahdollisimman perusteellisesti, mutta samalla yksinkertaisesti. Paras teoria pystyy paljastamaan kansainvälisen politiikan luonteen vain yhden muuttujan avulla. Näin kattavan teorian voi Waltzin mielestä rakentaa vain tarkastelemalla kansainvälistä järjestelmää ja sen rakenteita. Hän suorii rajusti reduktionistisia valtiotason selityksiä kansainvälisestä politiikasta, sillä ne ovat joko liian monimutkaisia tai selitysvoimaltaan rajoittuneita.²⁸

Kausaalisen mekanismin ei tarvitse kuitenkaan toimia näin laajalla tasolla. Petri Ylikoski esittää, että kausaaliset mekanismit ovat nimenomaan reduktionistinen menetelmä, jossa avataan ilmiön musta laatikko ja katsotaan, mitä sen sisällä tapahtuu. Kausaalinen mekanismi ei ole kontekstista riippumaton, vaan toimii tietyssä ympäristössä tietyssä aikana. Mekanismi ei myöskään edellytä jotain tiettyä selittämisen tasoa, vaan mikro- ja makrotasot määräytyvät aina selitettävän ilmiön mukaan. Eri tasojen mekanistiset selitykset ovat yhdistettävissä, mutta Ylikosken käsityksessä ei ole ylätason tavoitetta yhdistää erilaiset kausaaliset mekanismit kokonaisen tieteenalan ilmiöt selittäväksi suureksi teoriaksi. Mekanistinen selitystapa on luonnostaan monitasoinen, eikä etsi ilmiön selitystä vain yhdeltä analyysin tasolta. Niinpä mekanistiset selitykset yhdistävät tyypillisesti useiden eri tieteenalojen teorioita.²⁹

Tässä mielessä kausaalisen mekanismin rakentaminen onkin selkeästi lähempänä keskitason teoretisointia kuin waltzilaista suurteorian rakentamista. Keskitason teorit ovat nousseet kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa koko ajan suosituimmiksi. Esimerkiksi David Lake

---

²⁶ McCubbins & Thies, 1996.

²⁷ Waltz 1979, 7.

²⁸ Waltz, 1979, 18–37.

²⁹ Ylikoski, 2012, 24–25.

katsoo, että kansainvälisten suhteiden tutkimuksen tulisi keskittyä keskitason teoretisointiin. Laken mielestä kaiken kattavat suuret teoriat ajavat tutkijan sovittamaan niiden tarjoamia selitysmalleja kaikkeen kansainvälisen politiikan kanssakäymiseen, vaikka ne eivät lopulta ole hyviä selittämään sen moninaisia tapahtumia ja toimijoita. Tutkijoiden tulisikin keskittyä tarkastelemaan kerrallaan rajattuja osia kansainvälisestä politiikasta mahdollisimman hyvin. Suuret teoriat myös kaventavat huomattavasti sitä ilmiöiden kenttää, jota kansainvälisten suhteiden tieteenalalla voidaan tarkastella. Keskitason teoretisoinnissa kansainvälisen politiikan käsite on venyvä eikä rajoitu vain valtioiden kanssakäymiseen. Samaten metodologiset ja metateoreettiset lähtökohdat voidaan valita vapaasti sopimaan tutkittavaan kysymykseen.³⁰

Laken näkemys keskitason teoretisoinnista heijastelee myös analyttistä eklektisismiä. Tutkijan tulee valita tutkimukselliset lähtökohtansa siten, että niillä pystyy vastaamaan esitettyyn tarkkaan rajattuun kysymykseen. Tiukka kiinnittyminen yhteen tiettyyn teoreettiseen tai metodologiseen lähtökohtaan kysymyksestä riippumatta ei johda hyviin tuloksiin – tai vaihtoehtoisesti kaventaa esitettävien kysymysten mahdollisuuksia. Keskitason teorioissa usein sekoitetaan erilaisten teoriaperinteiden lisäksi myös analyysin tasoja.³¹ Aiemmin kuvattua Jørgensenin metaforaa teoriasta metrokarttana voisi tässä pragmaattisessa jatkaa pidemmälle, sillä matkan eri vaiheissa tarvitsee hyvinkin erilaisia asioita korostavia karttoja kulkemisen avuksi. Metrolla matkustavan on helpointa löytää oma pysäkki yksinkertaistetun metrokartan avulla, mutta siitä ei ole enää hyötyä, jos haluaa kulkea linja-autolla. Tällöin tarvintaan kartta, jossa linja-autoreitit ovat korostetusti esillä. Samaten metropysäkiltä lopulliseen päämäärään suunnistaakseen matkustaja tarvitsee hyvinkin yksityiskohtaisen katukartan löytääkseen perille.

Analyttinen eklektisismi on saanut enemmän jalansijaa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa viime vuosikymmeninä. Myös sodan ja rauhan tutkimuksessa liikutaan yhä useammin perinteisten paradigmojen asettamien rajojen yli ja monien tutkijoiden mielestä suurten teorioiden ja kaiken (tai mahdollisimman paljon) kattavien selitysten aika on ohi.³²

---

³⁰ Lake, 2013

³¹ Lake 2013.

³² Analyttisestä eklektisismistä tarkemmin kts. Sil & Katzenstein 2010. Oma työni täyttää monin osin heidän analyttisesti eklektisistiselle tutkimukselle asettamat kolme määritelmää: 1) en tutkimuksessani pyri paikkaamaan minkään suuren paradigman aukkoja (vaikka, kuten myöhemmin esitän, tulosteni perusteella työni voisi asettaa osaksi klassisen liberalismiin kaanonian); 2) tarkastelen kysymystä taloudellisesta eriarvoisuudesta ja kansainvälisistä sotilaallisista konflikteista eri paradigmoista ja tieteenaloista ammentavien kausaalisten

Tarkastellessani kansainvälisten suhteiden tutkimuksen eri suuntiin versoavaa kenttää myös minun on vaikea nähdä sitä yhtenäisenä tieteenalana, joka suurten paradigmojen välisten debattien kautta kehittyy lineaarisesti kohti tarkempaa kuvausta todellisuudesta. Oma käsitykseni tieteenfilosofiasta heijastelee siis keskitason teorialle ja analyyttiselle eklektikismille tyypillistä pragmatismia³³. Valitsen kuitenkin tähän työhön positivistisen ja rationalistisine lähestymistavan, koska se on ennen kaikkea tutkimuskysymykseni rajaamisen kannalta hyödyllinen tapa hahmottaa maailmaa. Se ei ole nähdäkseni ainoa tai paras tieteenfilosofinen lähestymistapa, vaan erilaisilla reflektivistisillä lähestymistavoilla voidaan tuottaa pätevää tietoa maailmasta. Erilaiset lähestymistavat vain vastaavat usein erilaisiin kysymyksiin. Koska työssä keskityn kuitenkin tarkastelemaan rationalistisia selitysmalleja taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksesta, ovat positivistisesta tieteenfilosofiasta ammentava kausaalinen ja mekanistinen selitystapa sekä tilastollinen tutkimusmetodi siihen sopivia työkaluja.

2.1. Klassinen liberalismi ja analyysin tasot

Lähestyn tässä työssä siis taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhdetta keskitason teoreettisena kysymyksenä. Työni kulkee kuitenkin monin osin keskitason teoretisoinnin ja suurten teoriaperinteiden risteämiskohdissa. Tarkastelen kapea-alaista kysymystä taloudellisesta eriarvoisuudesta, mutta toisaalta käsittelen myös kansainvälisten suhteiden perinteisintä kysymystä, sotaa ja sen välttämistä. Vielä perinteisemmän tutkimuksestani tekee se, että lähestyn kysymystä nimenomaan valtioiden kautta ja niiden välisenä kysymyksenä: mikä on valtion sisäisen taloudellisen eriarvoisuuden merkitys valtioiden välisten sotilaallisten konfliktien synnyssä? Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen paradigmoista klassinen liberalismi tarkastelee sodan ja rauhan kysymystä samasta näkökulmasta nostaen valtioiden sisäiset ominaisuudet merkittävimmäksi tekijäksi kansainvälisessä politiikassa. Niinpä oman työni kannalta on perusteltua myös tarkastella, miten tutkimuskysymykseni ja lähestymistapani näyttäytyvät klassisen liberalismiin tarjoamasta teoreettisesta viitekehyksestä tarkasteltuna.

---

mekanismien kautta; ja 3) löydöksillä on merkitystä niin akateemisen keskustelun kuin käytännön politiikan kannalta (tosin tässä työssä en pyri antamaan suoria politiikkasuosituksia, mikä on yksi Silin ja Katzesteinin eklektisistisen tutkimuksen tunnusmerkeistä). (Sil & Katzestein 2010, 19)

³³ Sil & Katzenstein, 2010, 43–48. Laajemmin pragmatismien merkityksestä kansainvälisten suhteiden metateorialle kts. Esim. Käpylä 2016.

Klassinen liberalismi perustuu valistuksen ajan filosofien tuotantoon. Erityisen merkittävä ajattelija tälle perinteelle Immanuel Kant ja hänen teoksensa *Ikuiseen rauhaan*³⁴. Kantilta on peräisin klassisen liberalismiin keskeinen ajatus siitä, että demokratia, keskinäisriippuvuus ja kansainväliset instituutiot takaavat rauhan. Demokraattisten valtioiden yhteisön laajentuminen, kansainvälisen kaupan luoma keskinäisriippuvuus sekä kansainväliset instituutiot vähentävät aseellisia yhteenottoja ja lopulta tekevät ne tarpeettomiksi, kun sisäiset rauhanomaiset konfliktien ratkaisun tavat jalkautuvat rationaalisesti toimivien kansalaisten myötä myös kansainväliseen politiikkaan. Moderni empirinen tutkimus on löytänyt tukea tälle kantilaiselle näkemykselle.³⁵

Klassista liberalismia kritisoivat erityisesti realistit, joiden mukaan ihminen on vallanhimoinen oman edun tavoittelija ja kansainvälisessä politiikassa ne, joilla on valta ja voima, tekevät mitä haluavat³⁶. Myöhemmin kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa merkittävimmit nousivat systeemistason lähtökohdista kansainvälistä politiikkaa tarkastelevat neorealismi ja neoliberalismi. Niiden mukaan valtion sisäisillä tekijöillä ei ole merkitystä kansainvälisessä politiikassa, vaan valtioiden toimintaa säätelevät kansainvälisen järjestelmän rakenteet. Neorealismi tai rakenteellinen realismi perustuu ajatukseen siitä, että anarkistisessa ja omaan apuun perustuvassa kansainvälisessä järjestelmässä toimivat valtiot ovat turvallisuushakuisia ja niiden tärkein intressi on aina selviytyminen. Tämä muodostaa rakenteen, jossa ainoa merkittävä ero valtioiden välillä on niiden materiaallinen voima. Rakenteellisessa realismissa muut valtion sisäiset ominaisuudet, kuten hallintotapa tai ideologia, eivät ole merkityksellisiä kansainvälisessä politiikassa.³⁷ Neoliberalismi hyväksyy ajatuksen anarkistisesta kansainvälisestä järjestelmästä, mutta sen mukaan kansainväliset järjestöt, regiimit ja säännöt voivat vaikuttaa kansainvälisen politiikan yksiköiden eli valtioiden toimintaan ja yhteistyöhön. Järjestys ei siis muodostu kansainväliseen systeemiin vain materiaalisen voiman kautta, vaan myös pelisäännöillä on merkitystä.³⁸

---

³⁴ Kant 1795/1989.

³⁵ Katso esim. Oneal, Russett & Berbaum 2003, Russett 2013.

³⁶ Kts. esim. Morgenthau, 2006 ja Lebow 2007.

³⁷ Waltz, 1979, 111–116.

³⁸ Martin, 2007, 110.

Suurten teoriaperinteiden merkittävin ero löytyy käsityksestä siitä, mitkä ovat kansainväliseen politiikkaan ja valtioiden toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Klassinen realismin mukaan myös kansainvälinen politiikka palautuu viime kädessä vallanhimoiseen ihmisluontoon, kun taas neorealismien ja neoliberalismien mukaan vain kansainvälisen järjestelmän tasolla tapahtuvilla asioilla on merkitystä. Klassinen liberalismi puolestaan selittää kansainvälistä politiikkaa valtioiden ominaisuuksista käsin. Suuret teoriaperinteet antavatkin hyvin erilaiset lähtökohdat siihen, miltä tasolla kansainvälisen politiikan merkittävimmät muuttujat löytyvät ja mille tasolle tutkijan tulisi analyysinsä keskittää.

Analyysin tasosta tuli keskeinen kysymys kansainvälisten suhteiden tieteenalalla Waltzin kirjan *Man, the State and War* myötä, vaikka kirjassa ei tätä käsitettä suoraan vielä käytetä. Waltzin mukaan valtioiden toimintaan vaikuttavia asioita voi löytyä kolmelta tasolta, joista hän käyttää englanninkielistä termiä *image*³⁹. Hän luokittelee valtion toimintaan vaikuttavia tekijöitä sen mukaan, löydetäänkö ne ihmisluonnosta, valtion sisäisistä tekijöistä vai kansainvälisestä järjestelmästä.⁴⁰ Waltzilainen lähestyminen on edelleen merkittävä tapa ymmärtää analyysin tason ongelma valtavirtaisessa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, vaikka rinnalle on noussut myös muita näkemyksiä⁴¹. Se on ollut vuosikymmenten ajan toimiva työkalu tutkijoille jäsentää ajatteluaan ja keskittää tarkastelunsa omasta mielestään merkittävimpiin tekijöihin⁴².

---

³⁹ Käytän alla Waltzin työstä puhuessani *image*-käsitteestä pääasiassa suomennosta analyysin taso. Se ei kuitenkaan täysin kata Waltzin *image*-käsitteen sisältöä, sillä Waltzin ajattelussa kyse ei ole pelkästään tutkijan epistemologisesta valinnasta vaan myös todellisuuden ontologisesta luonteesta. Niinpä käytän myös alkuperäistä englanninkielistä termiä niissä kohdin, joihin suomennos ei sovi.

⁴⁰ Waltz, 1959.

⁴¹ Ray, 2001, 355–356. Tunnetuin lienee David Singerin käsitys analyysin tasosta. Singer keskittyy pohtimaan, millä tasolla tutkimuksen kohdetta analysoidaan: liikkeuko tutkimus mikro- vai makrotasolla ja mikä on tutkimuksen kohteena oleva sosiaalinen yksikkö tai yksiköiden keräytymä. Nämä asiat puolestaan vaikuttavat tutkimuksen yleistettävyyteen, yksityiskohtaisuuteen ja osaltaan myös käytettäviin metodeihin. Kts tarkemmin Singer, 1961. Tässä työssä käytän kuitenkin analyysin tason käsitettä waltzilaisessa mielessä.

⁴² Waltzilaista ajattelua luettaessa on kuitenkin hyvä pitää mielessä kaksi huomiota. Ensimmäkin Waltzille, kuten myös suurelle osalle muistakin tutkijoista hänen teoksen julkaisun aikaan, kansainvälinen politiikka oli nimenomaan valtioiden välisen toiminnan näyttämö ja valtion toiminta keskeisin tutkimuskohde. Hänen analyysissaan toimijuus on valtiolla, eikä hän anna itsenäistä ontologista olemusta esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen tai ylikansallisten yritysten kaltaisille toimijoille, vaan kyse on aina tavalla tai toisella valtioiden toiminnasta. Toiseksi hänen tarkastelunsa keskiössä on kansallinen turvallisuus, joka ilmenee oman olemassaolonsa ulkoisilta uhilta sotilaallisesti turvaavana valtiona. Hän onkin kiinnostunut ennen kaikkea sodasta, sen syistä ja sitä kautta myös keinoista estää aseellisia konflikteja. Valtion muu toiminta ei ole hänen teoreettisessa ajattelussaan keskeistä. Esimerkiksi nykyään kansainvälisessä politiikassa monesti merkittäväksi mielletty talous kutistuu vain valtion materiaaliseksi kyvykkyydeksi, joka on yksi valtion sotilaallisen voiman mittari. Talous on lopulta alisteista sotilaallisen voiman mukanaan tuomalle vallalle. Waltz tunnistaa ajoin myös muita valtion toiminnan alueita ja pitää näitä oletettavasti jossain määrin merkityksellisinä. Esimerkiksi toista *imagea* käsitellessään hän toteaa, että ”valtion sisäinen rakenne määrittelee paitsi sen sotilaallisen voiman käyttöä

Walztin ensimmäisellä analyysin tasolla sodan syyt löytyvät ihmisluonnosta ja yksilöiden toiminnasta. Muut tekijät ovat toissijaisia ja johdettavissa lopulta ihmisen itsekkyyteen, aggressiivisuuteen tai puhtaaseen typeryyteen. Ihmisluontoon pohjaavat käsitykset ovatkin usein pessimistisiä, joissa ihminen on hobbesilaisittain luonnollisessa tilassaan vallanhimoinen, itsekäs ja kykenemätön toimimaan muiden kanssa.⁴³ Toisella analyysin tasolla yksittäisen valtion ominaisuudet ovat merkityksellisiä sodan ja rauhan kysymyksiä käsiteltäessä. Tiukimpien tulkintojen mukaan valtion sisäiset ominaisuudet määrittävät täysin sen ulkoisen toiminnan. Selittäväksi tekijäksi nostetaan tyypillisesti valtion sisäinen järjestäytyminen ja sisäiset rakenteet.⁴⁴ Kolmannella analyysin tasolla kansainvälistä politiikkaa määrittelevät muuttujat löytyvät kansainvälisestä järjestelmästä. Valtioiden sisäisten rakenteiden tai prosessien selitysvoimaa rajoittaa valtioiden toimintaympäristö. Vaikka eri valtioilla voi olla erilaisia intressejä ja tavoitteita, niiden toiminta muodostuu samankaltaiseksi kansainvälisen järjestelmän rakenteiden asettamien rajoitteiden takia.⁴⁵ Waltz itse keskittyy myöhemmässä tuotannossaan rakenteellisen realismin myötä kokonaan kansainvälisen järjestelmän analyysiin ja jättää muut tasot merkityksettöminä suuren kansainvälisen politiikan selitysmallinsa ulkopuolelle. *Man, the State and War* -teoksessa hän ei kuitenkaan vielä hylkää kahta muuta tasoa, vaikka ne eivät itsessään Waltzin mielestä ole riittäviä. Myös eri analyysin tasoja yhdistävät selitysmallit ovat hänen mielestään mahdollisia ja jopa välttämättömiä kansainvälisen politiikan ilmiöitä tutkittaessa.⁴⁶

Klassinen liberalismi on jo Kantin ajoista lähtien keskittynyt valtioiden ominaisuuksien kautta. Demokratia ja kapitalismi ovat keskeisiä tekijöitä, jotka määrittelevät sitä, miten valtiot toimivat ja miten kansainvälisen politiikan tapahtumia voidaan selittää ja tulkita. Siksi klassista liberalismia on usein kutsuttu myös Waltzin analyysin tasojen käsiteestä ammentaen *second image* -lähestymistavaksi⁴⁷. Analyysin tason kautta ymmärrettynä klassinen liberalismi ei ole niinkään yhtenäinen kantilainen teoria siitä, että demokratia ja keskinäisriippuvuus johtavat maailmanrauhaan, vaan enemmänkin joukko lähestymistapoja, jotka pyrkivät selittämään

---

ja muotoa, niin myös sen ulkoista toimintaa yleisestikin” (Waltz, 1959, 125). Lopulta hän ei vie tätä ajatusta pidemmälle eikä päädy määrittelemään, minkälaista muuta toimintaa valtio voi väkivallan lisäksi harjoittaa. Niinpä sotien, ja Waltzille sodat ovat nimenomaan valtioiden välisiä aseellisia konflikteja, syyt ovat hänen analyysinsä keskiössä ja ne myös määrittelevät valtioiden kaikkea toimintaa.

⁴³ Waltz, 1959, 16–41.

⁴⁴ Waltz, 1959, 81–85

⁴⁵ Waltz, 1959, 159–161.

⁴⁶ Waltz, 1959, 76–79, 122–123, 238.

⁴⁷ Panke & Risse, 2007, 90.

valtioiden toimintaa kansainvälisessä politiikassa niiden sisäisten ominaisuuksien kautta.⁴⁸ Järjestelmätason teorioiden, neorealismien ja neoliberalismin, mukaan valtion sisäisten asioiden ja ulkoisen järjestelmän välillä on niin merkittävä kuilu, että sisäiset tekijät eivät vaikuta merkittävästi kansainvälisen järjestelmän muodostumiseen. Kansainvälinen järjestelmä sosialisoi sisäisesti erilaiset valtiot lopulta toimimaan samalla tavalla. Klassisen liberalismien lähestymistapojen mukaan valtion sisäisen ja ulkoisen välille ei voi kuitenkaan tehdä tällaista selkeää rajaa, jonka kohdalla politiikan luonne muuttuu totaaliseksi. Sisäiset poliittiset tekijät ja rakenteet heijastuvat myös valtion toimintaan kansainvälisessä politiikassa. Oma työni kuuluu siis klassisen liberalismien teoriaperinteeseen, kun se ymmärretään laajasti analyysin tason kautta.

2.2. Laaja näkökulma klassiseen liberalismiin

Diana Panke ja Thomas Risse käyttävät tätä laajempaa näkökulmaa omassa klassisen liberalismien jaottelussaan.⁴⁹ He tuovat työssään esille käsittävänsä liberalismien nimenomaan waltzilaisena *second image* -lähestymistapana⁵⁰, mutta tarkemmin katsottaessa heidän liberalismikäsityksensä ei ole täysin yhteneväinen sen kanssa, mitä kaikkea Waltz katsoo valtiotason selittäjiin kuuluvan. Panke ja Risse keskittyvät jaottelussaan ennen kaikkea valtion sisäiseen organisoitumiseen ja heidän liberalismikäsityksensä ulkopuolelle jäävät esimerkiksi waltzilaiseen *second imageen* puhtaana analyysin tasona kuuluvat marxilaiset teoriat ja maantieteelliset selitysmallit. Toisaalta heidän käsityksessään klassiseen liberalismiin kuuluu myös konstruktivistisia metateoreettisia lähtökohtia omaavia teorioita. Tämä poikkeaa kantilaisesta traditiosta, joka pohjautuu vahvasti rationalismiin. Samaan aikaan kuitenkin monet muut reflektivistisistä lähtökohdista valtiotason merkitystä teoretisoivat lähestymistavat loistavat poissaolollaan. Onkin vaikea määritellä tarkasti, mitä teorioita Panken ja Rissen laaja liberalismikäsitys lopulta sisältää.

Esimerkiksi oman tutkimukseni ajatuksellisena innoittajana vahvasti vaikuttanut Mary Capriolin feminismistä ammentava, vaikkakin varsin rationalistista ja positivistista metateoriaa ja valtavirtaista tiedekäsitystä toisintava tutkimus valtion sisäisen sukupuolten tasa-arvon vaikutuksesta kansainvälisiin konflikteihin⁵¹ on lähtökohtaisesti *second image* -

---

⁴⁸ Panke & Risse, 2007, 91–95.

⁴⁹ Panke & Risse, 2007. Viitataan tästä eteenpäin Panken ja Rissen klassisen liberalismien käsitykseen puhuessani lyhyesti liberalismista.

⁵⁰ Panke & Risse, 2007, 90.

⁵¹ Caprioli, 2000 ja 2003, Caprioli & Boyer, 2001.

analyysia. Panken ja Rissen antamien esimerkkien pohjalta Capriolin työ ei kuitenkaan tunnu istuvan helposti heidän käsitykseensä liberalismista. Lopulta vaikuttaakin siltä, että Panken ja Rissen liberalismiin käsitteeseen kuuluvat teoriat on valittu kansainvälisten suhteiden tieteenalan perinteiden mukaisesti. He ovat ottaneet mukaan yleisesti tieteenalalla klassiseksi liberalismiksi mielletyt teoriat ja tutkijat ja kehittäneet näille sopivan typologian. Heidän jaottelunsa toimivuus joutuu kyseenalaiseksi, jos siihen koittaa sijoittaa uusia tai muuten tieteenalalla hyväksytyyn liberalismiin kaanonin ulkopuolelta, mutta valtion sisäisiä ominaisuuksista liikkeelle lähteviä teorioita. Epämääräisyydestään huolimatta Panken ja Rissen jaottelu on ollut hyödyllinen työkalu hahmottaessani omaa laajempaa metateoreettista viitekehystäni ja tehdessäni tämän työn lähtökohtia koskevia valintoja. Siksi käyn sitä alla tarkemmin läpi.

Panken ja Rissen näkemyksessä liberalistiset selitysmallit analysoivat kansainvälistä politiikkaa valtiotason ilmiöistä lähtien. Liberalismin alle niputettavia teorioita on valtava kirjo. Perinteiset liberalistiset ajattelijat ovat lähteneet liikkeelle rationaalisista metateoreettisista lähtökohdista. Esimerkiksi Mill ja Smith katsoivat, että sota loppuu, kun se ei enää ole kannattavaa vapaasti kauppaa tekevien valtioiden välillä ja nämä rationaalisesti toimien lopettavat sotimisen⁵². Kantilaisessa ajattelussa puolestaan demokraattisissa valtioissa rationalistisesti toimivat kansalaiset estävät sotimisen, koska se ei ole heidän kannaltansa järkevää⁵³. Nämä rationalistiset lähestymistavat nojaavat positivistiseen käsitykseen tieteestä ja tietämisestä⁵⁴. Panken ja Rissen jaottelussa liberalismiin alle kuuluu kuitenkin myös tuoreempia teorioita, jotka analysoivat kansavälisen politiikan ilmiöitä valtiotason muuttujien kautta, mutta joiden metateoreettiset oletukset epistemologiasta ja ontologiasta pohjaavat reflektivistisiin lähtökohtiin.

Panke ja Risse koittavat selkeyttää tätä laajaa teoriajoukkoa ryhmittelemällä erilaisia liberalistisia teorioita kahden ominaisuuden mukaan. Ensinnäkin heidän näkemyksessään liberalistiset voidaan jakaa niiden metateoreettisen viitekehysten mukaan kahteen ryhmään, joiden ontologiset käsitykset eri selittäjien merkittävydestä sekä epistemologiset lähtökohdat tietämisen tavoista eroavat toisistaan merkittävästi. Toisekseen jotkin liberalistiset teoriat keskittyvät yksittäisiin poliittisiin toimijoihin, toiset taas löytävät selityksen poliittisista

---

⁵² Waltz 1959, 86.

⁵³ Kant, 1989.

⁵⁴ Tarkemmin rationalismin ja positivismien suhteesta kts. Kurki & Wight, 2013, 21–24.

ideoologioista tai taloudellisista rakenteista. Myös tarkastelun kohde vaihtelee sen mukaan, onko teoria kiinnostunut selittämään yksittäisten valtioiden ulkopoliittisia valintoja vai kiinnostunut enemmän valtioiden välisen toiminnan dynamiikasta.⁵⁵

Panke ja Risse ryhmittelevät liberalistiset teoriat näiden kahden ulottuvuuden välille muodostuvalle nelikentälle. Ensimmäisen ulottuvuuden muodostaa jako metateoreettisten lähtökohtien mukaan rationalistisiin ja konstruktivistisiin teorioihin.⁵⁶ Panken ja Rissen jaottelussa rationalistisilla lähestymistavoilla tarkoitetaan ennen kaikkea rationaalisen valinnan ajatukseen pohjaavia teorioita, jotka lähtevät liikkeelle metodologisesta individualismista. Ne olettavat toimijoiden pyrkivän aina maksimoimaan rationaalisella valinnalla oman, kiinteästi määritellyn etunsa. Näkemykset erilaisista strategioista, joilla paras hyöty voidaan saavuttaa, vaihtelevat ja valintoihin voidaan vaikuttaa ulkopuolelta, mutta toimijan identiteetti ja intressit oletetaan pysyviksi. Rationalistisesti ajateltuna instituutioilla on vain rajoittava luonne. Ne vaikuttavat toimijoiden valintoihin tekemällä joistain valinnoista houkuttelevampia ja rankaisemalla toisista, mutta eivät muuta toimijoiden luonnetta tai niiden intressejä.⁵⁷

Siinä missä rationalistit tutkivat pysyvillä identiteeteillä varustettujen toimijoiden rationaalisia valintoja näiden edistäessä intressejään, konstruktivistiset lähestymistavat pitävät sosiaalisia todellisuuksia kuten intressejä ja identiteettejä jatkuvan konstruoinnin kohteina, joita muodostetaan ja vahvistetaan sosiaalisessa kanssakäymisessä. Konstruktivismissa ei aseteta ehdotonta ontologista etusijaa toimijalle tai rakenteelle, vaan nämä muokkaavat toisiaan.⁵⁸ Konstruktivisteille keskeinen tutkimuksen kohde onkin sosiaalinen kanssakäyminen, joka tapahtuu ennen kaikkea diskurssien ja kielen kautta. Kausaliteetti ymmärretään konstruktivismissa syy-seuraus ketjun sijaan ennemminkin kysymyksenä siitä, miten jokin tapahtuma oli mahdollinen.⁵⁹ Myös instituutioiden merkitys on erilainen. Siinä missä rationalisteille instituutiot rajoittavat järkeviä valintoja, konstruktivistisen näkemyksen muokkaavat toimijoiden identiteettejä ja intressejä.⁶⁰ Konstruktivistien katsotaan usein olevan liberaaleja idealisteja, mutta näissä yhteyksissä liberalismilla tarkoitetaan realismin

---

⁵⁵ Panke & Risse, 2007, 90–92.

⁵⁶ Panke & Risse, 2007, 91–95.

⁵⁷ Panke & Risse, 2007, 92.

⁵⁸ kts. esim. Wendt, 1999, Eriksson & Giacomello, 2006, Fierke, 2013.

⁵⁹ Fierke, 2013, 197–198, Kurki, 2008.

⁶⁰ Panke & Risse, 2007, 92.

vastakohtaa, normatiivista arvottamista hyvään ja huonoon⁶¹, kun Panken ja Rissen jaottelussa liberalismi ymmärretään enemmän analyysin tasona. Niinpä heidän konstruktivistisiin liberalistisiin teorioihinsa kuuluvat konstruktivistisen metateoreettisen pohjan omaavat lähestymistavat, joissa analysoidaan valtiotason ilmiöitä.

Toinen Panken ja Rissen nelikentän ulottuvuus liittyy ontologiseen kysymykseen siitä, mikä valtion sisäinen tarkastelun kohde on olennaisin selittäjä valtion toiminnalle. Tällä ulottuvuudella he jakavat liberalistiset teoriat toimijakeskeisiin ja rakennekeskeisiin. Toimijakeskeiset liberalistiset teoriat katsovat valtioiden intressien ja toiminnan muodostuvat sisäpoliittisten toimijoiden, yleensä erilaisten intressiryhmien toiminnan seurauksena sen sijaan, että se olisi ulkopuolelta kansainvälisen systeemin luonteen sanelemaa. Erilaiset intressiryhmät, kuten puolueet ja muut ideologiset ryhmittymät, yritykset, työmarkkinajärjestöt ja kansalaisjärjestöt pyrkivät vaikuttamaan valtion ulkopoliitikassaan tekemiin päätöksiin. Näiden ryhmien tavoitteet ovat usein keskenään ristiriitaisia. Toimijakeskeiset liberalistiset teoriat analysoivatkin valtioiden sisäisten ryhmittymien intressejä ja ideologisia taustoja sekä niitä prosesseja, joilla nämä usein kilpailevat näkemykset vaikuttavat valtion ulkopoliittiseen toimintaan. Rationalistiselta metateoreettiselta pohjalta lähtevät toimijoihin keskittyvät lähestymistavat selittävät valtion intressien muodostumista sisäisten ryhmien kaupankäynnillä ja peliteorioilla, kun taas konstruktivistiset teoriat keskittyvät erilaisten asiakysymysten kehystämiseen.⁶²

Rakennekeskeiset teoriat keskittyvät valtion sisäisen politiikan sijaan sen rakenteisiin. Oletus on, että erilaiset valtiot eivät toimi samalla tavalla samankaltaisessa tilanteessa. Kansainvälisessä systeemissä toimivat valtiot eivät ole lopulta samanlaisia yksiköitä eikä niiden kanssakäymistä määrittele vain kansainvälisen systeemin rakenne, vaan valtioiden sisäisten rakenteiden merkitys on teoriasta riippuen huomattava tai jopa määräävä. Panke ja Risse tunnistavat kolme erityyppistä sisäistä rakennetta. Poliittinen rakenne keskittyy hallintomuotoon: onko valtio demokratia vai autokratia, miten demokraattinen valtio on järjestäytynyt yms. Taloudellisissa rakenteissa eroja on etsitty tyypillisesti kapitalististen ja komentotalouksien välillä. Laajin kategoria on sosiaaliset rakenteet, jotka sisältävät käsityksiä

---

⁶¹ Barkin, 2003, 332–336. Idealismi puolestaan tarkoittaa sitä, että myös ajatuksilla ja aineettomilla tekijöillä on vaikutusta kansainvälisessä politiikassa.

⁶² Panke & Risse, 2007, 92–93.

oikeudenmukaisuudesta ja arvoista, esimerkiksi erilaisten ideologioiden ja identiteettien tai ihmisoikeuksien kunnioittamisen muodossa.⁶³

Nämä kaksi ulottuvuutta muodostavat nelikentän, johon Panke ja Risse sijoittavat erilaisia liberalistisia teorioita (taulukko 1).

Taulukko 1. Kansainvälisen politiikan liberalistiset lähestymistavat (Panke & Risse 2007, 93).

	Rationalistinen	Konstruktivistinen
Toimijakeskeinen	Liberaali intergovernmentalismi Utilitaarinen liberalismi Peliteoreettiset lähestymistavat	Toimijakeskeinen konstruktivismi Ideationaalinen liberalismi
Rakenneskeinen	Rationalistiset demokraattisen rauhan teoriat Interdependenssiteoriat	Konstruktivistiset demokraattisen rauhan teoriat

Keskityn tässä työssä taloudellisen rakenteen eli eriarvoisuuden vaikutukseen valtion toimintaan muiden valtioiden kanssa. Panken ja Rissen jaottelussa oma työni kuuluisi siis nelikentän vasempaan alakulmaan. Se ei ole ainoa mahdollisuus tarkastella taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta kansainväliseen politiikkaan. Myös konstruktivistiset lähestymistavat voisivat tarjota mielenkiintoisia näkökulmia taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksista⁶⁴.

Tässä työssä rajaan kuitenkin näkökulmani rationalistisiin rakenneskeisiin selitysmalleihin ja erilaisia kausaalisia mekanismeja ja selitysmalleja rationalistiselta pohjalta. Rajaan seuraavassa luvussa tarkasteluani erityisesti teorioihin, jotka pyrkivät selittämään taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta poliittisen eliitin rationaalisten valintojen kautta. Nämä lähtevät liikkeelle siitä oletuksesta, että valtion poliittinen eliitti tekee rationaalisia valintoja edistääkseen omia päämääriään, joista merkittävin on turvata oman asemansa valtion johdossa. Sama oletus on taustalla esimerkiksi demokraattisen rauhan teorioiden rationalistisissa versioissa⁶⁵.

⁶³ Panke & Risse, 2007, 93.

⁶⁴ Nostan näitä mahdollisuuksia lyhyesti esille käsitellessäni sosiokulttuurisia malleja luvussa 3.1.2., mutta tämän työn yhteydessä en tarkastele niitä pidemmälle.

⁶⁵ Ray, 2001.

Omassa näkemyksessäni onkin paljon yhteistä rationalististen demokraattisen rauhan teorioiden kanssa. Merkittävä ero on kuitenkin siinä, että demokraattisen rauhan teoriaa käsitellään nykymuodossaan yleensä dyadisesti: valtioita tarkastellaan pareina, ja mikäli molemmat ovat demokraattisia, todennäköisyys sodan syttymiseen niiden välillä on huomattavan pieni verrattuna siihen, jos toinen tai molemmat parissa olisivat autoritaarisia. Demokratiat eivät siis sodi keskenään. Sen sijaan demokratian yleisestä eli monadisesta konfliktien syntymistä hillitsevästä vaikutuksesta on empiirisessä tutkimuksessa saatu ristiriitaisia tuloksia, vaikka useat liberalistiset teoriat ennakoivat tällaisen olevan olemassa.⁶⁶ Omassa mallissani taloudellinen eriarvoisuus toimii monadisesti, eli se vaikuttaa valtion toimintaan suoraan riippumatta siitä, kenen kanssa se on tekemisissä.

Klassinen liberalismi antaa siis eväitä tarkastella valtion sisäisen rakenteen vaikutuksia kansainvälisessä politiikassa ja voisi siten olla hedelmällinen lähtökohta tarkastella taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta. Tässä työssä kuitenkin pyrin tekemään keskitason teoriaa eli tarkastelemaan yhden muuttujan vaikutusta rajatussa kysymyksessä, enkä niinkään osallistumaan klassisen liberalismiin sisäiseen keskusteluun ja sitä kautta kansainvälisten suhteiden suuriin debatteihin. Kurkotan siksi tietoisesti klassisen liberalismiin kaanonin ulkopuolelle etsiessäni selitysmalleja tälle ilmiölle. Valintaani tukee myös se, että taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin on ollut eksplisiittisenä tutkimuskohteena klassisessa liberalismissa – tai kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa ylimalkaan – varsin harvoin. Niinpä päädyn keskitason teorialle tyypillisen eklektikismin hengessä etsimään selitysmalleja niin taloustieteen, kansainvälisen poliittisen talouden, sosiologian kuin politiikan tutkimuksenkin piiristä. Seuraavassa luvussa käyn läpi löytämiäni selitysmalleja. Niistä valitsen lähempään tarkasteluun taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismiin kautta kansainvälisiin konflikteihin johtavan mekanismin ja teen sen pohjalta hypoteesit empiiristä testaamista varten.

---

⁶⁶ Hegre 2014 on myös hyvä yleiskatsaus demokraattisen rauhan tutkimukseen ja osin myös ristiriitaisiin löytöihin.

3. TEOREETTINEN MALLI JA KAUSAALINEN MEKANISMI: TALOUDELLINEN ERIARVOISUUS JA KANSAINVÄLISET SOTILAALLISET KONFLIKTIT

Taloudellinen eriarvoisuus ja väkivalta on liitetty tutkimuksessa vahvasti toisiinsa. Monissa sosiologisissa teorioissa eriarvoisuus itsessään on rakenteellista väkivaltaa Johan Galtungin lanseeraaman käsitteen mukaisesti⁶⁷. Laaja yhteiskuntatieteellinen tutkimuskirjallisuus yhdistää taloudellisen eriarvoisuuden myös yksilöiden väkivaltaiseen käyttäytymiseen eli pyrkimykseen vahingoittaa toista eliötä. Wilkinson ja Pickett käyvät taloudellisen eriarvoisuuden yhteiskunnallisia vaikutuksia laajasti käsittelevässä tutkimuksessaan läpi mm. väkivaltarikosten ja eriarvoisuuden suhdetta käsittelevää empiiristä ja teoreettista tutkimuskirjallisuutta ja toteavat, että ”eriarvoisuuden suhde väkivaltaan on tässä kirjassa esitetyistä eriarvoisuuden vaikutuksista laajimmin todeksi osoitettu ja hyväksytty”⁶⁸. Teoreettisesti taloudellisen eriarvoisuuden suhde yksilöiden väkivaltaan perustuu yleensä suhteellisen deprivaaation teorialle, jonka mukaan ihmisen käsityksellä omasta materiaalisesta asemastaan suhteessa muihin on merkittäviä vaikutuksia käyttäytymiseen. Heikompi taloudellinen tilanne suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan liittyy heikompaan fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin ja aiheuttaa turhautumisen, vihan ja katkeruuden kaltaisia negatiivisia tunteita. Oman tilanteensa muita huonommaksi kokevien on osoitettu käyttäytyvän aggressiivisemmin ja turvautuvan useammin väkivaltaan. Tätä kutsutaan myös frustraatio-aggressio-hypoteesiksi.⁶⁹

Suhteellisen deprivaaation teoria on myös useimmin käytetty selitysmalli taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen väkivallan suhdetta tarkastelevassa tutkimuksessa. Poliitiikan teoreetikot Aristoteleesta alkaen ovat esittäneet, että kapinoiden, protestien ja sisällissotien syntymisen taustalla vaikuttaa absoluuttisen materiaalisen köyhyyden lisäksi myös materiaalisen hyvinvoinnin suhteellinen jakautuminen eli taloudellinen eriarvoisuus köyhien ja rikkaiden välillä. Tämän ajatuksen ympärille on vuosikymmenten aikana muodostunut laaja ja monisäikeinen tutkimuskirjallisuus, jonka tuloksia Gudrun Østby käy ansiokkaasti läpi. Poliittisen väkivallan ja eriarvoisuuden tutkimusta on alusta asti leimannut kvalitatiivisten ja

---

⁶⁷ Galtung, 1969.

⁶⁸ Wilkinson & Pickett, 2010, 134.

⁶⁹ Esimerkiksi Greitemayer & Sagigulou (2017, 2019) tarkastelevat työssään suhteellisen deprivaaation teoriaa ja todentavat empiirisesti sen vaikutuksia.

kvantitatiivisten tulosten eroavat havainnot. Kvalitatiiviset tapaustutkimukset ovat löytäneet vahvaa näyttöä siitä, että taloudellinen eriarvoisuus on johtanut poliittiseen väkivaltaan, mutta kvantitatiivisissa vertailevissa tutkimuksissa systemaattista yhteyttä taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen väkivallan välillä ei ole pystytty osoittamaan. Vasta aivan viime vuosina uusi horisontaalisen eriarvoisuuden paradigma on pystynyt selittämään tulosten eroavaisuuksia. Sen mukaan valtioiden sisäinen väkivalta liittyy horisontaaliseen eli ryhmien väliseen eriarvoisuuteen eikä niinkään vertikaaliseen eli yksilöiden väliseen eriarvoisuuteen, jota perinteisesti tutkimuksessa käytetyt taloudellisen eriarvoisuuden indikaattorit mittaavat.⁷⁰

Eriarvoisuuden ja väkivallan suhdetta tarkasteleva laaja tutkimus huomioiden onkin jopa hieman yllättävää, että väkivallan tuhoisimman muodon, valtioiden välisen väkivallan, tutkimuksessa ei taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusten analyysiin juuri nykypäivänä kansainvälisten suhteiden tieteenalalla törmää⁷¹. Tämä johtuu mielestäni paljolti tieteenalaa pitkään hallinneista paradigmoista, joissa valtioiden väliset sodat on tyypillisesti erotettu omaksi, muista väkivallan muodoista erilliseksi ilmiökseen⁷². Siksi myös kansainvälisten sotien taustalla vaikuttavat syyt ovat myös erilaisia kuin sisäisissä konflikteissa tai yksilöiden välisessä väkivallassa. Tänne kansainvälisten suhteiden kovaan ytimeen ei eriarvoisuus tutkimuskysymyksenä vaikuta nousseen. Modernista kansainvälisten suhteiden tutkimuskirjallisuudesta on vaikea löytää taloudellisen eriarvoisuuden ja valtioiden välisen konfliktien suhdetta käsittelevää teoretisointia tai empiiristä analyysiä⁷³.

---

⁷⁰ Østby 2013.

⁷¹ Ensimmäisen maailmansodan aikalaistutkijoiden selitysmalleissa taloudellinen eriarvoisuus oli vielä merkittävä tekijä sodan sytymisessä (kts. esim. Hobson 1902, Luxemburg 1913/1951, Lenin 1917/2010). Kansainvälisten suhteiden tutkimus keskittyi kuitenkin "tieteenalaistumisen" kautta enemmän politiikan kuin talouden tutkimukseen varsinkin toisen maailmansodan jälkeen (Long 2011, 36–37). Tämän muutoksen myötä klassiset imperialismin teoriat vaikuttavat jääneen marginaaliin. Käsitteiden klassisten imperialismin teorioiden mahdollisuuksia ja niiden moderneja sovelluksia luvussa 3.1.1.

⁷² Tätä jaottelua on myös kyseenalaistettu, kts. esim. van der Maat 2014.

⁷³ Vahva erottelu sisäiseen ja ulkoiseen koskee erityisesti ns. neo-neo-debattia (kts. esim. Wæver 2007, 300-301). Kuten olen edellä esittänyt, klassinen liberalismi on nostonut esiin myös valtioiden sisäisten rakenteiden ja erityisesti vaikutusvallan epätasaisen jakautumisen vaikutuksen kansainvälisiin sotiin (kts. esim. Moravick 1997). Se on kuitenkin keskittynyt tarkastelemaan pääasiassa poliittisia kysymyksiä, voimasuhteita ja rakenteita tuottaen demokraattisen ja/tai kapitalistisen rauhan teorian tapaisia malleja ja eksplisiittisesti taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksia tarkastelevaa tutkimusta on vaikea löytää (yksi merkittävä poikkeus on Caverley & Mearsheimer 2008 ja Caverley 2014, kts. tarkemmin luku 3.1.1). Myös feministisessä tutkimuksessa on tarkasteltu vallan eriarvoista jakautumista ihmisten välillä sukupuolen - ja intersektionaalisuuden nousun myötä myös monen muun ominaisuuden - suhteen ja tämän vaikutusta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin. Itselleni erittäin merkittävä inspiraation lähde tähän tutkimukseen on ollut Mary Capriolin työ, jossa hän osoittaa sukupuolisesti tasa-arvoisempien yhteiskuntien olevan myös rauhanomaisempia ulkopoliitikassaan ja joutuvan

Anna Cornelia Beyer on tehnyt yhden harvoista moderneista yrityksistä liittää eriarvoisuus kansainvälisten suhteiden valtavirtateorioihin. Hän tarkastelee teoksessaan *Inequality and Violence: A Re-Appraisal of Man, the State and War* Waltzin urauurtavaa teosta ja analyysin tasojen jaottelua, mutta liittää siihen uutena käsitteenä eriarvoisuuden. Beyer ei määrittele tarkemmin eriarvoisuuden käsitettään, mutta vaikuttaa puhuvan pääasiassa materiaalisesta eriarvoisuudesta. Valtioiden sisäisen eriarvoisuuden hän liittää erityisesti rikollisuuteen ja poliittiseen väkivaltaan kuten sisällissotiin. Yksilötasolla eriarvoisuus liittyy psykologisiin mekanismeihin, joissa ihmiset reagoivat aggressiivisesti turhautumiseen, häpeään ja kunnian loukkaamiseen.⁷⁴ Valtioiden välisiä konflikteja käsitellessään Beyer kuitenkin päätyy tarkastelemaan valtioiden välistä eriarvoisuutta niiden sisäisen sijasta. Hänen analyysinsä keskittyy rakenteellisen realismin peruskäsitteiden, kuten voimatasapainon, hegemonian ja napaisuuden vaikutusten tarkasteluihin. Beyer päätelee, että valtioiden aggressiivinen käytös on yleisempää eriarvoisessa kansainvälisessä järjestelmässä, jossa vahvat valtiot käyttävät väkivaltaa heikompiin kohtaan. Tasa-arvoinen järjestelmä, jossa valtiot muistuttaisivat materiaalisilta ominaisuuksiltaan toisiaan, olisi rauhanomaisempi. Hän myös liittää yksilötason psykologiset mekanismit valtioiden käytökseen luoden kansainvälisen järjestelmän, jossa valtiot sotivat keskinäisen eriarvoisuutensa aiheuttaman häpeän takia ja säilyttääkseen kunniansa.⁷⁵

Beyer siis hyppää valtioiden välisiä konflikteja tarkastellessaan myös eriarvoisuuden osalta Waltzin kolmannelle analyysin tasolle ja tarkastelee eriarvoisuutta valtioiden välisenä, ei niiden sisäisenä ominaisuutena. Materiaalisesti eriarvoiset valtiot toimivat kansainvälisen järjestelmän rakenteiden puitteissa eri tavoin. Beyer ei eksplisiittisesti kerro tekevänsä tällaista analyttistä loikkaa tai tarkemmin erittele, miksi hän päätyy tähän ratkaisuun. Tämä vaikuttaa kuitenkin olevan tyypillinen tapa käsitellä eriarvoisuuden kysymystä valtioiden välisessä kontekstissa: valtiot ovat yksiköitä, jotka ovat keskenään taloudellisesti eriarvoisia ja tällä on vaikutuksia kansainvälisessä järjestelmässä⁷⁶. Beyerin paikoin sekava yritys liittää taloudellinen eriarvoisuus kansainvälisten suhteiden valtavirtaan ei lopulta tarjoa aineksia

---

harvemmin osalliseksi kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin (Caprioli 2000 & 2003, Caprioli & Boyer 2001). Materiaalista eriarvoisuutta ja sen vaikutusta kansainvälisiin konflikteihin käsittelevää tutkimusta en ole feministisestä kirjallisuudesta kuitenkaan löytänyt.

⁷⁴ Beyer 2014, luvut 4 ja 5.

⁷⁵ Beyer 2014, luku 6.

⁷⁶ Katso esimerkiksi Hurrell 1999.

valtion sisäisen taloudellisen eriarvoisuuden ja valtioiden välisten konfliktien suhteen teoretisointiin.

Tuoreesta taloustieteellisestä ja historiallisesta eriarvoisuustutkimuksesta sen sijaan löytyy teoretisointia valtion sisäisen taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien suhteesta, mutta kausaalisuuntana tarkastellaan tyypillisesti sotien vaikutusta eriarvoisuuteen. Konfliktien ja kriisien taloudellista eriarvoisuutta tasaavaa vaikutus on saavuttanut varsin vakiintuneen jalansijan hyväksyttynä teoriana. Esimerkkejä aiheita koskevista, paljon näkyvyyttä saaneista tutkimuksista on useita. Walter Scheidel argumentoi kirjassaan *The Great Leveler* vakuuttavasti vain suurten, laajasti yhteiskuntia koskettaneiden kriisien pystyneen vähentämään taloudellista eriarvoisuutta merkittävästi ihmiskunnan historiassa. Scheidelin neljä tuomionpäivän ratsastajaa ja suurta tuloerojen tasaaja ovat sota, vallankumous, järjestäytyneen yhteiskunnan romahdus ja pandemiat. Hän suhtautuu skeptisesti politiikan mahdollisuuksiin eriarvoisuuden vähentämisessä, sillä eriarvoisessa yhteiskunnassa paljon valtaa omaava eliitti haluaa pitää kiinni asemastaan eikä mahdollista tulonjakoa tasaavaa politiikkaa. Toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten poliittisten toimien hän katsoo olleen sodan suoraa seurausta. Scheidel nostaa kirjassaan myös esiin sen mahdollisuuden, että taloudellinen eriarvoisuus voi osaltaan olla aiheuttamassa shokkeja, jotka johtavat sen tasaantumiseen. Hän toteaa kuitenkin kirjansa alussa eksplisiittisesti, että tarkastelee vain kriiseistä eriarvoisuuteen johtavaa kausaalista polkua, vaikka ei sulje pois mahdollisuutta toisen suuntaiseen vaikutukseen⁷⁷.

Thomas Piketty taas osoittaa menestyskirjassaan *Pääoma 2000-luvulla*, kuinka ensimmäisen ja toisen maailmansodan aiheuttamat kriisit tasasivat varallisuuseroja ja loivat poikkeuksellisen tasa-arvoisen tulonjaon aikakauden, joka on nyt päättymässä. Pikettyn mukaan myös poliittisilla valinnoilla voidaan vaikuttaa taloudelliseen eriarvoisuuteen, mutta maailmansotien aiheuttama ulkoinen shokki oli merkittävin tekijä 1900-luvun historiallisesti poikkeuksellisessa kehityksessä. Sodat hävittivät omaisuutta, mutta ennen kaikkea mahdollistivat taloudellista eriarvoisuutta tasaavien politiikkatoimien käyttämisen

---

⁷⁷ Scheidel 2017 10–11. Scheidel palaa vielä myöhemmin kirjassaan lyhyesti siihen, voisiko kausaalisuhde toimia myös toisin päin ja taloudellinen eriarvoisuus aiheuttaa kriisejä. Tässä yhteydessä hän nostaa Peter Turchinin (2009) syklisen teorian eliitin sisäisestä kilpailusta esiin mielestään parhaana selityksenä eriarvoisuudesta endeemisenä syynä väkivaltaisiin kriiseihin, mutta kriisien syiden käsittely endeemisinä häivyttää hänen mielestään eksogeenisten shokkien vaikutuksen liiaksi. Hän ei tarkastele eriarvoisuuden vaikutusta kriisien syttymiseen enempää, vaan tyytyy toteamaan, että ”tämän kysymyksen kunnollinen käsittely vaatisi erillisen kirjan.” (Scheidel 2017, 392–394.)

maailmansotien jälkeisinä vuosikymmeniä. Hän kuitenkin keskittyy tarkastelemaan niitä mekanismeja, joilla konfliktit vähentävät taloudellista eriarvoisuutta eikä teoretisoi enempää sitä, johtaako eriarvoisuus konflikteihin.⁷⁸

Suorimmin kausaalisen yhteyden taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien välillä viimeaikaisista näkyvistä eriarvoisuustutkijoista nostaa esiin Branko Milanovic. Myös hänen pääasiallinen tutkimuskohteensa on globaalin taloudellisen eriarvoisuuden kehittyminen ja erilaisten tekijöiden vaikutus eriarvoisuuteen. Maailmansotien tasaavaa vaikutusta tarkastellessaan hän kuitenkin toteaa taloudellisen eriarvoisuuden olleen ensimmäisen maailmansodan endeeminen eli järjestelmän sisäinen syy: korkea taloudellinen eriarvoisuus loi valtioiden sisällä olosuhteet, jotka mahdollistivat maailmansodan syttymisen. Eriarvoisuuden vähentymisessä maailmansotien myötä ei siis ollut kyse ”eksogeenisista eli talouden ulkopuolisista ilmiöistä, niin kuin Piketty antaa ymmärtää, vaan ne olivat erottamaton osa taloutta ja varsinkin sotaa edeltänyttä suurta sosiaalista ja taloudellista eriarvoisuutta.”⁷⁹ Milanovic myös yhdistää havaintonsa Kuznetsin käyrään, joka on yksi käytetyimmistä käsitteistä eriarvoisuutta tarkastelevassa taloustieteellisessä tutkimuksessa, ja muodostaa uuden käsitteen, Kuznetsin aallon⁸⁰. Hänen mukaansa maailmansodat olivat purkautumistie eriarvoisuuden aiheuttamalle ristiriidoille valtioiden sisällä ja niiden käynnistämät muutosvoimat käänsivät Kuznetsin aallon laskuun. Ylipäänsä syy eriarvoisuuden laskuun toisiaan seuraavissa Kuznetsin aalloissa on usein jonkinlainen merkittävä konflikti.⁸¹

---

⁷⁸ Piketty 2016. Tuoreessa *Capitalism and Ideology* teoksessaan Piketty kuitenkin toteaa, että 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kasvava taloudellinen eriarvoisuus ja sen aiheuttamat yhteiskunnalliset paineet olivat merkittävä endeeminen syy maailmansotien aiheuttamalle eriarvoisuuden kapenemiselle. Samalla hän kuitenkin katsoo, että sodat olivat erityisen historiallisen kehityskulun tuloksia ja solmupisteitä, joissa eriarvoisuus, nationalismi ja imperialismi kohtasivat luoden uudenlaisia yhteiskunnallisia järjestyksiä, mutta eriarvoisuuden aiheuttamat paineet olisivat purkautuneet poliittisesti myös ilman sotaa. Hänen mukaansa 1900-luvun puolenvälin jälkeisessä eriarvoisuuden tasaantumisessa onkin kyse enemmän poliittisista valinnoista ja sosiaalidemokratian noususta kuin maailmansotien suorista seurauksista (Piketty 2020, luku 10).

⁷⁹ Milanovic 2017, 97.

⁸⁰ Kuznetsin käyrä perustuu taloustieteilijä Simon Kuznetsin 1950-luvulla esittämään teoriaan, jonka mukaan talouden kasvaessa eriarvoisuus ensin nousee jyrkästi, mutta kääntyy korkean eriarvoisuuden vaiheen jälkeen taas laskuun uudestaan muodostaen väärinpäin käännetyn U:n muotoisen käyrän. Tämä on Kuznetsin mukaan seurausta talouden rakenteista ja talouden kasvaessa eriarvoisuus siis kääntyy teoriassa automaattisesti laskuun. Milanovic kehittää ajatusta eteenpäin esittäen, että historian saatossa Kuznetsin käyrät ovat seuranneet toisiaan aaltoina, joissa korkean ja matalan eriarvoisuuden vaiheet vuorottelevat. Milanovicin mukaan käsityksessä tämä vuorottelu ei kuitenkaan ole automaattista seurausta talouden kasvamisesta, vaan eriarvoisuudella on tapana kasvaa, kunnes jokin kriisi – usein kasvaneen eriarvoisuuden laukaisemana – kääntää aallon taas laskuun. Milanovic, 2016 ja Milanovic 2017, 55–63.

⁸¹ Milanovic 2017, 94–96.

Niin Scheidelin, Piketty, kuin Milanovicinkin näkökulma vaikuttavissa töissään on makrohistoriallinen. He maalaavat isolla pensselillä laajoja, parhaimmillaan koko kirjoitetun historian ja osin jopa esihistoriallisen ajan kattavia kuvia taloudellisen eriarvoisuuden sykleistä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Myös heidän eriarvoisuutta tasaavat shokit – olivat ne endeemisiä tai eksogeenisiä – ovat valtavia yhteiskuntia ja koko maailmanjärjestystä järjestyttäviä tapahtumia. Modernin ajan kansainvälisistä konflikteista tähän luokkaan ovat nousseet vain maailmansodat.

Oma fokukseni tässä työssä on erilainen. Laajojen historiallisten kaarien sijaan haluan tarkastella yksityiskohtaisemmalla tasolla kausaalisia mekanismeja, joiden kautta taloudellinen eriarvoisuus valtion sisällä voi vaikuttaa sen riskiin joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin. Mikäli uskottava mekanismi on rakennettavissa, haluan myös testata sen avulla luotuja hypoteeseja empiirisesti tilastoaineiston avulla. Keskityn ajallisesti rajatumman aineiston tarkasteluun, sillä vertailukelpoista kvantitatiivista dataa eri muuttujista on saatavilla muutamien viime vuosikymmenten ajalta. Toisekseen en tässä työssä en tutki pelkästään maailmansotien kaltaisia suuria kansainvälisiä sotia, vaan otan tarkasteluun mukaan myös matalamman intensiteetin sotilaalliset konfliktit, joilla ei välttämättä ole Scheidelin, Piketty ja Milanovicin esittämällä tavoilla tasaavaa vaikutusta taloudelliseen eriarvoisuuteen. Samat mekanismit voivat osaltaan olla vaikuttaa myös suursotien syttymiseen, mutta tässä työssä pyrin luomaan laajemmin yleistettävissä olevia mekanismeja.

Tässä luvussa tarkastelen ensin kuutta aikaisempaan tutkimukseen nojaavaa teoreettista mallia, joiden pohjalta taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin voi rakentaa. Valitsen näistä pääasialliseksi mallikseni harhauttavan nationalismin teorian, sillä se sopii rationalistiseen metateoreettiseen viitekehukseeni hyvin ja on tarjolla olevista malleista pisimmälle kehitetty. Sen eri osia on myös testattu empiirisesti eniten. Rakennan harhauttavan nationalismin teorian avulla taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismin kautta kansainvälisiin konflikteihin johtavan mekanismin, jonka pohjalta luon kolme hypoteesia taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien suhteesta.

3.1. Teoreettiset mallit

Vaikka tutkimuskirjallisuudessa siis löytyy olettamuksia siitä, että taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa kansainvälisiin konflikteihin, eksplisiittistä teoretisointia tällaisen mekanismin toiminnasta on vaikea löytää. Laajemmin eri tieteenalojen tutkimusta tarkasteltaessa nousee kuitenkin esiin useita mahdollisia teorioita, joiden avulla taloudellisesta eriarvoisuudesta

kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin voi rakentaa. Näissä malleissa ei taloudellista eriarvoisuutta ja konflikteja ole kuitenkaan aina yhdistetty suoraan, vaan mekanismin rakentaminen vaatii mallin työstämistä ja eri tutkimusten yhdistämistä. Tässä esiin nostamani mallit tarjoavat silti nähdäkseni parhaat eväät mekanismin rakentamiseen. Jaan nämä aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta analysoimalla löytämäni teoreettiset mallit taloudellisiin, sosiokulttuurisiin ja poliittisrationalistisiin.

Taloudellisissa malleissa eriarvoisuus johtaa taloudellisten rakenteiden ja kannustimien kautta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin. Taloustieteiden ja kansainvälisen poliittisen talouden tutkimuksesta löytyy ainakin kaksi mahdollista mekanismia. Marxilaisen teorian pohjalle rakentuvien klassisten imperialismin teorioiden mukaan korkean taloudellinen eriarvoisuuden myötä heikkenevä talouskasvu ajaa valtion harjoittamaan imperialistista ulkopolitiikkaa, johon kuuluu oleellisena osana sotilaallisen voiman käyttö uusien markkinoiden haltuun ottamiseksi ja sijoitusten turvaamiseksi. Aseita vai voita -mallista lähtenyt eriarvoisuuden ja sotilasmenojen suhdetta tarkasteleva tutkimus taas antaa viitteitä siitä, että valtion sisäinen eriarvoisuus luo kannustimia kasvattaa armeijan kokoa. Molemmat mallit johtavat siihen, että valtion sisälle muodostuu huomattavia valtaa omaavia ryhmiä, joiden intressissä on militaristinen ulkopolitiikka.

Sosiokulttuuriset teoreettiset mallit eroavat muista malleista siinä, että ne eivät perustu toimijoiden rationaalisille valinnoille, vaan kulttuuristen ja sosiaalisten käytäntöjen ja normien vaikutukseen. Selitysmalleissa yhteiskunnan sisäiset ominaisuudet ja toimintamallit vaikuttavat myös valtion toimintaan ulkopolitiikassa. Taloudellisesti eriarvoinen yhteiskunta on hierarkkinen ja sisäisesti väkivaltainen. Normatiivisen transferenssin teorian mukaan tämä välittyy myös valtion toimintaan kansainvälisessä politiikassa. Toinen kirjallisuudesta esiin nouseva mekanismi liittyy luottamukseen. Eriarvoisissa yhteiskunnissa sosiaalinen luottamus on heikompaa ja tämä heijastuu myös ulkosuhteisiin, jossa luottamus muihin toimijoihin on vähäistä niin kansalaisilla kuin päätöksentekijöilläkin. Luottamuksen puute taas lisää riskiä sotilaallisen konfliktin syttymiselle.

Politiikan tutkimuksen rationalistisista teoriaperinteistä ammentavat poliittisrationalistiset selitysmallit puolestaan rakentuvat sen oletettaman varaan, että valtion poliittinen eliitti tekee rationaalisia valintoja saavuttaakseen omia päämääriään, joista tärkein on varmistaa oma valta-asema. Harhauttavan sodan teorian mukaan poliittinen eliitti luo sotilaallisia konflikteja viedäkseen huomion pois sisäisistä ongelmista, joita taloudellinen eriarvoisuus luo. Vastaavasti

harhauttavan nationalismin teoriassa taloudellinen eriarvoisuuden lisääntyessä poliittinen eliitti luo lisää kansallistunnetta, jotta kansalaiset hyväksyvät vallitsevan tilanteen eivätkä vaadi yhteiskunnallisia uudistuksia. Lisääntynyt nationalismi johtaa useiden mekanismien kautta lisääntyneeseen riskiin joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin.

Taukukko 2. Tiivistelmä tässä työssä käsittelemistäni teorioista, mekanismeista, keskeisistä lähteistä sekä luku, jossa kyseistä mekanismia tarkastellaan.

Teoreettinen malli	Taloudellisesta eriarvoisuudesta konflikteihin johtava mekanismi	Keskeisiä lähteitä	Käsitellään luvussa
1. Taloudelliset mallit			
Klassiset imperialismin teoriat	Taloudellinen eriarvoisuus heikentää ostovoimaa, mikä johtaa alikulutukseen/ylituotantoon ja sijoitusten heikompaan tuottoon kotimaassa. Vaikutusvaltainen eliitti vaatii uusien ulkomaisten markkinoiden haltuunottoa ja turvaamista sotilaallisesti, mikä johtaa valtion harjoittamaan imperialistista ulkopolitiikkaa ja käyttämään sotilaallista voimaa.	Hobson 1902; Lenin 1917/2010; Luxemburg 1913/1951; Patomäki 2008; Hauner, Milanovic & Nairu 2017.	3.1.1
Aseita vai voita - malli	Taloudellisesti eriarvoisemmissa valtioissa sotilasmenot ovat suuremmat, koska nämä yhteiskunnat ovat epävakaita. Lisäksi sotilasmenoja käytetään tulonjaon muotona. Tämä lisää sotilasteollisen kompleksin merkitystä valtion politiikassa ja johtaa militaristisempaan ulkopolitiikkaan.	Lin & Ali, 2009; Whitten & Williams 2011; Ali 2012; Caverely 2014.	3.1.1
2. Sosiokulttuuriset mallit			
Normatiivinen transferenssi	Taloudellisesti eriarvoisemmat yhteiskunnat ovat hierarkkisia ja ihmiset näkevät toisensa useammin kilpailijoina. Ne ovat myös sisäisesti väkivaltaisempia. Nämä sisäiset kilpailun ja väkivallan normit sekä väkivaltaiset konfliktinratkaisutavat välittyvät myös ulkopolitiikkaan.	Caprioli, 2000, 2003, 2005; Caprioli & Boyer 2001; Caprioli & Trumbone 2003, 2006; Peterson ja Graham 2011.	3.1.2
Kansainvälinen luottamus	Yleinen luottamus kanssaihmiin ja poliittisiin instituutioihin on taloudellisesti eriarvoisissa valtioissa heikompi. Tämä heikompi luottamus näkyy myös valtion ja sen päättäjien toiminnassa kansainvälisessä järjestelmässä. Epäluottamus lisää riskiä joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin.	Uslaner 2002; Rathburn, 2011; Jasinski, 2011.	3.1.2
3. Poliittisrationalistiset mallit			

Harhauttavan sodan teoria	Poliittinen eliitti käynnistää kansainvälisiä sotilaallisia konflikteja ohjatakseen huomion pois taloudellisesta eriarvoisuudesta ja sen aiheuttamista poliittisista, sosiaalisista ja yhteiskunnallisista ongelmista ja uudistusvaatimuksista.	Levy, 1988, 1998; Oakes 2012; Powell 2014.	3.1.3
Harhauttavan nationalismin teoria	Poliittinen eliitti käyttää nationalismia ohjatakseen huomion pois taloudellisesta eriarvoisuudesta ja vaimentaakseen yhteiskunnallisten uudistusten vaatimukset. Nationalistinen politiikka lisää riskiä joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin viiden eri mekanismin kautta: 1) kansallisten vihollisten luominen; 2) harhaiset strategiset käsitykset; 3) militarismista hyötyvien eturyhmien vallan lisääntyminen; 4) opposition marginalisointi; 5) nationalistiset nokittelukisat.	Solt 2011; Eckler 2014; McKenna 2016; Snyder 2000; Schrock-Jacobson 2012.	3.2

Käyn seuraavissa alaluvuissa tarkemmin läpi kunkin teoreettisen mallin pohjana olevaa tutkimusta ja niiden perusteesejä. Arvioin näiden mallien tarjoamia mahdollisuuksia ja toisaalta niiden heikkouksia taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan mekanismin rakentamisessa. Tekemäni arvion perusteella keskityn tässä työssä tarkastelemaan erityisesti harhauttavan nationalismin teoriaa, sillä se tarjoaa esitetyistä malleista vahvimman ja pisimmälle kehitetyn pohjan uskottavan mekanismin rakentamiseksi. Harhauttavan nationalismin teorian pohjalle rakentamani mekanismin molempia komponentteja, taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin suhdetta ja toisaalta nationalismin ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhdetta, on teoretisoitu laajasti. Molemmat ovat myös saaneet vahvistusta tuoreissa empiirissä tutkimuksissa. Se istuu hyvin myös valitsemaani positivistiseen ja rationalistiseen lähestymistapaan. Tarkastelen harhauttavan nationalismi teoriaa luvussa 3.2 ja rakennan taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan mekanismin ensisijaisesti sen varaan luvussa 3.3.

Muiden tarkastelemieni teoreettisten mallien pohjalta luotavat mekanismit voivat vahvistaa taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin muodostamaa mekanismia – ja päinvastoin. Nosta näitä yhtymäkohtia myös esiin tarkastellessani nationalismin ja sotilaallisten konfliktien yhteyttä tarkemmin. Tämä taloudellisen eriarvoisuuden eri vaikutusmekanismien toisiaan vahvistava luonne voi myös vaikuttaa siihen, että eriarvoisuuden merkitys kansainvälisten sotilaallisten konfliktien syntyyn on suurempi kuin mikään yksittäinen mekanismi antaisi olettaa. Tämän kokonaisuuden tarkempi hahmottaminen on erittäin kiinnostava

tutkimuskysymys, mutta valitettavasti tämän työn ulottumattomissa. Rajaamisen nimissä en tarkastele eri mekanismien yhteisvaikutuksia ja keskinäisiä suhteita syvällisemmin, vaan keskitän yksityiskohtaisen tarkastelun harhauttavan nationalismin teoriaan. Käyn kuitenkin ensin lyhyesti läpi muut kirjallisuudesta löytyneet mahdolliset teoreettiset mallit selittääkseni valintaani ja luon samalla pohjaa aiheen tarkemmalle tutkimukselle jatkossa. Nämä teoreettiset mallit myös osaltaan osoittavat, että taloudellinen eriarvoisuus on merkityksellinen tutkimuskohde kansainvälisten sotilaallisten konfliktien syntymisessä ja että tätä kysymystä voi lähestyä myös monista erilaisista teoreettisista näkökulmista.

3.1.1. Taloudelliset mallit: Klassinen imperialismi ja aseita vai voita -malli

Suorimmin taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien suhdetta teoretisoivaa kirjallisuutta löytyy poliittisen taloustieteen parista, erityisesti marxilaisesta tutkimusperinteestä. Levy kutsuu tätä mallia marxilais-leninistiseksi teoriaksi⁸² ja Milanovic Hobson-Lenin-Luxemburg-hypoteesiksi⁸³. Mallin pohjana olevia 1900-luvun alussa kehitettyjä teorioita kutsutaan usein klassisiksi imperialismien teorioiksi⁸⁴. Mallin perusteeksi on, että kapitalistisen talousjärjestelmän tuottama valtion sisäinen eriarvoinen tulojen ja varallisuuden jakautuminen johtaa ostovoiman heikkenemiseen kotimaassa, ylituotantoon, kotimaisten sijoitusten huonoon tuottoon ja ylipäänsä heikkoon talouskasvuun. Tämä ajaa valtion harjoittamaan imperialistista politiikkaa, jossa yritykset ja valtiot kilpailevat ulkopoliitikassaan raaka-aineista ja markkinoista sotilaallisesti ja luovat samalla kotimaassa sotatalouden, jossa sotilasteollisella kompleksilla on merkittävä rooli. Militaristinen ulkopoliittika johtaa kilpavarusteluun ja jännitteisiin kansainvälisessä politiikassa, mikä takia valtioiden väliset konfliktit eskaloituvat useammin sotilaallisiksi.⁸⁵

Marxin yhteiskuntateorialle perustuva selitysmalli oli varsin suosittu 1900-luvun alussa erityisesti ensimmäisen maailmansodan syttymisen selittäjänä. Eri tutkijat kehittivät teoriaa yksityiskohtaisemmaksi. John Hobson⁸⁶ formalisoi peruskäsitteet siitä, kuinka suuri taloudellinen eriarvoisuus kotimaassa johtaa ulkomaisten sijoitusten parempaan tuottoon ja sitä kautta imperialismiin, johon kuuluu kiinteästi sotilaallisen voiman käyttäminen uusien markkinoiden haltuun ottamiseksi. Hän kutsui imperialismia sijoitusten varaventiiliksi.

---

⁸² Levy 1988, 662.

⁸³ Milanovic 2018.

⁸⁴ Esim. Rupert, 2007, 155, Patomäki, 2008 luku 3 ja Hobden & Jones 2020, 119–120.

⁸⁵ Levy 1988, 662–663.

⁸⁶ Hobson 1902.

Myöhemmät aikalaistutkijat rakensivat omat teoriansa Hobsonin muotoileman perustusten varaan. Lenin⁸⁷ korosti kapitalismin kypsän vaiheen olevan syynä pääoman kotimaisen tuoton heikkenemiseen. Rosa Luxemburg⁸⁸ puolestaan totesi, että kapitalistinen yhteiskunta kärsi kroonisesta kriisistä, jossa vähätuloisten suuren määrän aiheuttaman kysynnän niukkuuden takia tuotettuja hyödykkeitä ei ollut mahdollista myydä voittoa tuottavaan hintaan ja tämän takia kapitalististen yhteiskuntien piti jatkuvasti etsiä ja valloittaa ulkoisia ei-kapitalistisia markkinoita.⁸⁹

Nämä marxilaiset imperialismin teoriat jäivät taka-alalle angloamerikkalaisten dominoimassa positivistisessa taloustieteessä ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa kylmän sodan aikana⁹⁰. Länsimainen akateeminen marxismi (erotuksena valtiollisesta neuvostomarxismista) siirtyi kohti reflektivistisempiä lähtökohtia ja marxilaiset kansainvälisten suhteiden teoreetikot ovat kritisoineet klassisen imperialismin teoreetikkoja historiallisesta materialismista ja taloudellisesta determinismistä eli siitä, että heidän teorioissaan taloudelliset prosessit määrittelevät poliittista ja sosiaalista toimintaa lainomaisin yhteyksin⁹¹. Klassisen imperialismin teorioita on kuitenkin tulkittu myös tuoreessa tutkimuksessa. Heikki Patomäki⁹² on tehnyt yhden kattavimmista tarkasteluista, jossa hän käy läpi ensimmäisen maailmansodan aikalaisteoreetikoiden taloudellisia malleja nostaen Hobsonin ja Leninin rinnalle myös liberaaleja malleja Schumpeteriltä ja Vebleniltä. Hänen mielestään eri teoreetikkojen selitysmallit tukevat tosiaan, mutta Hobsonin taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttamalle alikulutuksen/ylituotannon mallille perustuva työ selittää imperialismin, nationalismin, militarismin ja sodan riskin välisen yhteyden erityisen tarkasti⁹³.

Patomäki soveltaa klassisen imperialismin teorioiden pohjalta tekemäänsä omaa imperialismin selitysmallia myös nykypäivään ja tekee sen avulla skenaarioita mahdollisista

---

⁸⁷ Lenin 1917/2010.

⁸⁸ Luxemburg, 1913/1951.

⁸⁹ Hauner, Milanovic & Nairu 2017, 4–5.

⁹⁰ Kansainvälisten suhteiden liberalismia edustavat teoreetikot ovat kuitenkin ottaneet osia näistä klassisista imperialismin teorioista omiin töihinsä. Keskeinen syy sotiin näissä liberalismien teorioissa on tyypillisesti se, että pieni eliitti, jonka etuja aggressiivinen ulkopoliittikka edistää, saa poliittiset instituutiot hallintaansa. Moravcsik (1997, 517) formalisoi nämä periaatteet, joista yksi on se, että kun yhteiskunnallisen vaikutusvallan eriarvoisuus on suurta, myös konfliktit ovat todennäköisempiä, kun taas vallan jakautuessa tasaisemmin sotimisen kustannukset kantavan suuren enemmistön vaikutus ehkäisee aggressiivista toimintaa.

⁹¹ Rupert, 2007, 155–156, Materialistisemmat tulkinnat myös pysyivät osana marxismia, mutta ovat kehittyneet klassista imperialismia laajemmiksi maailmanjärjestelmän teorioiksi (Hobden & Jones 2020, 119–121).

⁹² Patomäki, 2008.

⁹³ Patomäki, 2008, 53–54.

tulevaisuuksista. Hän näkee nykyisen neoliberalistisen talouspolitiikan hallitsemassa globaalissa maailmantaloudessa paljon yhtymäkohtia 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun tilanteeseen. Kasvava taloudellinen eriarvoisuus ja sen aiheuttaman hidastuva talouskasvu on osa Patomäen sodan syttymistä selittävää kausaalista kompleksia, vaikka hän ei nosta sitä Hobsonin tavoin merkittävimäksi taloudelliseksi muuttujaksi. Myös esimerkiksi investointeihin liittyvät taloudelliset syklit vaikuttavat luoden kansainväliseen järjestelmään paineita imperialistiseen ja militaristiseen ulkopolitiikkaan, yhteenottoihin imperiumien risteämiskohdissa ja lopulta mahdolliseen suursotaan.⁹⁴ Esitän kuitenkin tässä työssä, että taloudellinen eriarvoisuuden vaikutus kansainvälisten konfliktien syttymiseen ei tule ainoastaan hidastuvan talouskasvun kautta, vaikka myös se voi olla merkittävä mekanismi. Talouskasvun lisäksi taloudellisella eriarvoisuudella vaikuttaisi olevan itsenäinen vaikutus Patomäen kausaalisessa kompleksin muuttujista esimerkiksi sotilasmenojen kasvamiseen, militarismiin ja nationalismiin⁹⁵. Niinpä eriarvoisuuden vaikutus sotien syttymiseen voi olla suurempi kuin Patomäki työssään arvioi. Se voi olla jopa avainsyy, jonka poistaminen kompleksista ehkäisee sen toiminnan kokonaan.

Myös Branko Milanovic on taloudellisen eriarvoisuuden tutkimuksessaan nostanut klassisen imperialismiin selitysmallin esille⁹⁶. Milanovic tarkastelee Thomas Haunerin ja Suersh Nairun kanssa tekemässään tutkimuspaperissaan Hobson-Lenin-Luxemburg-hypoteesin pitävyyttä empiirisesti juuri ennen ensimmäistä maailmansotaa. He hyödyntävät uusia taloustieteellisiä menetelmiä kerätäkseen historiallista dataa, jonka avulla he mittaavat taloudellista eriarvoisuutta ja sen suhdetta ulkomaisten omistusten osuuteen valtion bruttokansantuotteesta sekä ulkomaisten omistusten merkityksen suhdetta valtion sotilaalliseen kyvykkyyteen. Tutkimuksessa he löytävät empiiristä tukea klassisen imperialismiin teoreetikkojen työn pohjalle rakennetulle hypoteesilleen, sillä kuten se ennustaa, taloudellinen eriarvoisuus oli historiallisessa huipussaan juuri ennen sotaa, ulkomaisten omistusten osuus oli kasvussa ja nämä omistukset olivat lähes yksinomaan rikkaiden hallussa. Myös ulkomaisista omistuksista sai paremman tuoton kuin kotimaisista sijoituksista ja ulkomaisia sijoituksia enemmän omistavilla mailla oli suuremmat armeijat.⁹⁷

---

⁹⁴ Patomäki, 2008, 106–107, 162–163.

⁹⁵ Tarkastelen taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta sotilasmenoihin alempana tässä alaluvussa ja nationalismiin luvussa 3.2.

⁹⁶ Milanovic 2017.

⁹⁷ Hauner, Milanovic & Nairu 2017.

Hauner, Milanovic ja Nairu eivät laajenna tarkasteluaan ensimmäisen maailmansodan ulkopuolelle ja kuten Milanovic itsekin toisaalla huomauttaa, he eivät rakenna kausaalista mekanismia ketjun kaikkien yksittäisten linkkien välille⁹⁸. Toisaalta he toteavat, että imperialismilla ei heidän teoriassaan tarkoiteta vain siirtomaiden suoraa haltuunottoa ja siirtomaapolitiikkaa, vaan sillä ymmärretään laajemmin myös erilaisia informaaleja riippuvuussuhteita. Imperiumi on verkosto, johon kuuluu protektoraatteja ja eksklusiivisia kauppasopimuksia ja joka vaatii mm. nykyisten ja tulevien kauppareittien suojaamista.⁹⁹ Tässä mielessä hypoteesia voisi olla mahdollista soveltaa myös ajallisesti 1900-luvun alkua laajemmalle, vaikka suoraa kolonialismia ja siirtomaapolitiikkaa ei enää harjoiteta tai se on vähintäänkin muuttanut muotoaan. Lisäksi useat tutkimukset ovat löytäneet näyttöä siitä, että eriarvoisuus heikentää talouskasvua merkittävästi myös nyky-yhteiskunnissa¹⁰⁰. Mikäli Haunerin ja kumppaneiden teorian mukaisesti tämän takia sijoitusten tuotto on ulkomailla parempi, voi taloudellinen eriarvoisuus edelleen synnyttää valtion sisällä paljon valtaa omaavia ryhmiä, joiden intresseissä on varmistaa pääsy ulkomaisille markkinoille mieluiten yksinoikeudella ja turvata ulkomaiset sijoitukset tarvittaessa myös sotilaallisesti.

Klassisen imperialismien teorit ja niiden modernit tulkinnat tarjoavat kiinnostavan teoreettisen pohjan taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhteen tarkasteluun, sillä tämä suhde on tarkastelun ytimessä. Teorioiden pohja on kuitenkin luotu ennen ensimmäistä maailmasotaa ja on epäselvää, toimiiko näiden teorioiden ehdottama kausaalinen malli 2000-luvun taloudellisessa ja poliittisessa kontekstissa. Patomäen työ luo mahdollisuuksia soveltaa klassisen imperialismien teorioita nykypäivään, mutta taloudellisen eriarvoisuuden rooli hänen kausaalissa kompleksissaan vaatisi työstämistä ja en paneudu siihen tässä työssä pidemmälle.

Klassisen imperialismien teorioiden ehdottaman kausaalisen mallin eri osien toimivuutta olisi mahdollisuus tarkastella myös empiirisesti. Tällaista systemaattista empiiristä tutkimusta nykyaikaisessa globaalissa talousjärjestelmässä ei valitettavasti ole tehty, vaikka viimeisen kymmenen vuoden aikana parantunut datan saatavuus ja kehittyneemmät eriarvoisuuden tutkimusmenetelmät tekisivät sen tarkastelusta mahdollista. Sen sijaan liberalistiset teorit, joiden mukaan markkinatalouden laajeneminen ja taloudellinen keskinäisriippuvuus

---

⁹⁸ Milanovic 2018.

⁹⁹ Hauner, Milanovic & Nairu 2017, 4.

¹⁰⁰ Emipiiristä tukea ovat löytäneet esimerkiksi Berg et. al. 2016, Cingano 2014, Khan et. al. 2014.

päinvastoin hillitsevät konflikteja, ovat saaneet tutkimuksessa empiiristä tukea¹⁰¹ jopa siinä määrin, että jotkut tutkijat puhuvat demokraattisen rauhan teorian rinnalla kapitalistisen rauhan teoriasta: kapitalistiset yhteiskunnat eivät sodi keskenään¹⁰². Marxilais-leninistissä teoriassa suuri taloudellinen eriarvoisuus liitetään tiiviisti kapitalistiseen talousjärjestelmään, eikä se kykene selittämään havaintoja markkinatalouden konflikteja hillitsevästä vaikutuksesta. Tätä on pitkään pidetty vahvana empiirisenä näyttönä teoriaa vastaan.¹⁰³ Kuitenkin myös kapitalistinen rauha toimii demokraattisen rauhan lailla dyadisesti, eli kapitalistiset valtiot eivät sodi keskenään, mutta kapitalistinen yhteiskuntajärjestys ei sellaisenaan lisää rauhanomaisuutta. Lisäksi kapitalistisen rauhan – ja myös demokraattisen rauhan – tutkimusta tarkastellessani olen huomannut, että vahvin empiirinen näyttö perustuu 1900-luvun jälkimmäisen puoliskon aikana kerätylle datalle¹⁰⁴. Kapitalistisen rauhan teoriaa vahvimmin tukeva empiirinen tarkastelujakso osuu siis varsin hyvin yhteen viimeisimmän Kuznetsin aallon pohjan kanssa, jolloin taloudellinen eriarvoisuus oli historiallisen alhaisella tasolla. On siis mahdollista, että taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa kapitalistisen rauhan taustalla osatekijänä ja taloudellisesti tasa-arvoisemmat markkinatalousmaat sotivat vähemmän. Tämä huomio avaa myös mielenkiintoisen tutkimussuunnan klassisen liberalismiin keskeisenä teesinä pidettyyn demokraattiseen ja kapitalistiseen rauhaan, mutta tässä työssä olen lähestynyt taloudellista eriarvoisuutta ja sotilaallisia konflikteja keskitason teoreettisena kysymyksenä.

Toinen taloustieteellisestä tutkimuksesta ammentava mekanismi liittyy niin ikään alun perin 1900-luvun alussa kehitettyyn aseita vai voita (*guns vs. butter*) -malliin. Lähtökohtaisesti se on ollut yksinkertaistettu taloustieteellinen malli optimoinnista, jossa bruttokansantuotetta voidaan käyttää joko taloudellisesti tuottamattomasti sotilasmenoihin ("aseet") tai investoida kansantalouden kannalta tuottavasti ("voi") luoden lisää bruttokansantuotetta, jolloin myös sotilasmenoihin on käytettävissä enemmän resursseja. Mallissa haetaan näiden käyttökohteiden optimaalista suhdetta, joka maksimoi sotilasbudjetin koon. Käsitteen sisältö on sittemmin laajentunut ja nykyään sille on olemassa kaksi pääasiallista tulkintaa.

---

¹⁰¹ Esim. Oneal et. al. 2003.

¹⁰² Kts. esim. Gartzke 2007, Levy 2011.

¹⁰³ Levy, 1988, 663–664.

¹⁰⁴ Tämä johtuu nähdäkseni siitä, että toisen maailmansodan jälkeisellä ajalla on eniten havaintoja saatavissa jo siitä yksinkertaisesta syystä, että markkinaliberaaleja demokraattisia valtiopareja on olemassa eniten. Lisäksi käsitteen luomisen aikaan saatavilla ollut data on keskittynyt tähän ajakohtaan. Esimerkiksi kapitalistisen rauhan käsitteen tunnetuksi tehnyt Gratzken (2007) tutkimus perustuu datalle, joka kattaa vuodet 1952–1991.

Ensimmäisen tulkinnan mukaan ”aseita vai voita” tarkoittaa ajatusta siitä, että sotilasmenojen lisääminen on pois sosiaalimenoista ja muista tulonsiirroista. Toinen usein käytetty merkitys liittyy siihen, että sotilasmenojen lisääminen vähentää talouskasvua, kun pääomaa sijoitetaan tuottavien kohteiden sijaan aseisiin.¹⁰⁵

Kumpikaan näistä olettamuksista ei ole osoittautunut erityisen pitäväksi laajassa empiirisessä tutkimuskirjallisuudessa, jota mallin innoittamana on tehty. Whittenin ja Williamsin tekemässä kirjallisuuskatsauksessa aseita vai voita -mallin ensimmäisen oletaman mukainen negatiivinen yhteys sotilas- ja sosiaalimenojen välillä löytyi vain muutamissa tapaustutkimuksissa ja heidän mukaansa mallia tukeva näyttö on parhaimmillaankin rajallista¹⁰⁶. Zhang et. al. nostavat omassa kirjallisuuskatsauksessaan esiin myös sekalaisen joukon empiirisiä tuloksia, joista osa löytää negatiivisen ja osa positiivisen yhteyden ja osa ei yhteyttä lainkaan¹⁰⁷. Vielä vähemmän tukea empiirisessä tutkimuksessa on löydetty sotilasmenojen ja talouskasvun väliselle negatiiviselle suhteelle. Näiden välillä joko ei ole ollut tilastollisesti merkitsevää suhdetta tai se on ollut positiivinen. Erityisesti työllisyyteen sotilasmenoilla on yleensä positiivinen vaikutus: laajempi puolustussektori sekä työllistää ihmisiä että lisää myös kysyntää siihen liittyville tuotteille ja palveluille.¹⁰⁸ Whitten ja Williams toteavat tutkimuksessaan, että puolustusbudjetteihin vaikuttavat yhtä lailla valtion sisäiset tekijät kuin ulkoiset uhat ja hallinnot itse asiassa käyttävät monesti sotilasmenoja sosiaalituen ja tulonsiirtojen muotona. Erityisen houkuttelevaa tämä on hallinnoille, jotka eivät ideologisista syistä halua lisätä sosiaalimenoja. Esimerkiksi oikeistopopulistiselle hallituksille sotilasmenojen lisääminen voi olla toimivin tapa tehdä tulonjakopolitiikkaa.¹⁰⁹

Taloudellisen eriarvoisuuden lisääntyessä valtio voi siis lisätä myös sotilasmenoja tasatakseen näitä eroja. Lisäksi Ali toteaa, että eriarvoisemmat valtiot kohtaavat myös enemmän poliittista ja sosiaalista rauhattomuutta ja tarvitsevat vahvemman armeijan pitämään järjestystä yllä. Hän löytää Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan MENA-maita tarkastelevassa empiirisessä tutkimuksessaan vahvan positiivisen eriarvoisuudesta sotilasmenoihin johtavan tilastollisen yhteyden.¹¹⁰ Lisääntyvä eriarvoisuus kasvattaa puolustusmenoja, puolustussektorin merkitystä

---

¹⁰⁵ Zhang et. al. 2016.

¹⁰⁶ Whitten & Williams 2011, 118–119.

¹⁰⁷ Zhang et. al. 2016.

¹⁰⁸ Whitten & Williams 2011, 118–119.

¹⁰⁹ Whitten & Williams 2011.

¹¹⁰ Ali 2012, 582.

yhteiskunnassa sekä sotilasteollisen kompleksin valtaa valtion sisällä luoden ryhmiä, joiden intresseissä on pitää yllä viholliskuvia ja edistää militaristista ulkopoliittikkaa¹¹¹.

Kuten Lin ja Ali huomauttavat, eriarvoisuudesta sotilasmenoihin johtavan mekanismin teoreettinen käsittely kirjallisuudessa on kuitenkin hyvin vähäistä¹¹². Taloustieteilijöiden ensisijaisena kiinnostuksen kohteena on toiseen suuntaan kulkeva kausaliteetti. Sotilasmenojen vaikutusta eriarvoisuuteen käsittelevissä monimutkaisia ekonometrisiä menetelmiä hyödyntävissä tutkimuksissa tulokset ovat olleet vaihtelevia. Eri tutkimukset ovat löytäneet sotilasmenoilla olevan niin negatiivisia, positiivisia kuin tilastollisesti merkityksettömiä yhteyksiä eriarvoisuuteen. Osa näistä tutkimuksista testaa myös kausaliteettia molempiin suuntiin tilastollisin menetelmin. Nämäkin tulokset ovat vaihtelevia: jotkut tutkimukset löytävät vain sotilasmenoista eriarvoisuuteen johtavan granger-kausaliteetin, kun taas toiset löytävät molempiin suuntiin johtavan kausaliteetin.¹¹³

Taloudellisen eriarvoisuuden ja sotilasmenojen suhde näyttäisi siis olevan monimuotoinen kokonaisuus, johon vaikuttavat useat ulkopuoliset muuttujat. Sotilasmenojen vaikutusta eriarvoisuuteen käsittelevässä tutkimuksessa on nostettu esiin esimerkiksi institutionaalisten rakenteiden¹¹⁴ ja armeijan teknologian tason¹¹⁵ vaikutus. Jonathan Caverley on työssään avannut eriarvoisuuden, sotilasmenojen ja militaristisen ulkopoliittikan yhteyttä erityisesti demokratioissa. Hän rakentaa tutkimuksissaan mediaaniäänestäjän teoriaan perustuvan mallin ja testaa sitä empiirisesti. Tulosten perusteella taloudellinen eriarvoisuus johtaa demokratioissa sotilasmenojen kasvamiseen ja tekee armeijoista pääomaintensiivisempiä eli tyyppillisesti teknisesti kehittyneempiä. Tämä johtaa siihen, että eriarvoisemmat demokratiat käyttävät sotilaallista voimaa useammin ulkopoliittikkansa välineenä.¹¹⁶ Myös itse tekemäni

---

¹¹¹ Tästä suhteesta kirjoittaa Yhdysvaltojen osalta esimerkiksi Hossein-zadeh (2006).

¹¹² Lin & Ali, 2009, 674.

¹¹³ Katsauksia kirjallisuudesta löytyviin teorioihin ja empiirisiin tuloksiin ovat tehneet mm. Raza et. al. 2017, Shahbaz et. al 2016 ja Kentor et. al. 2011.

¹¹⁴ Raza et. al. 2017, 1036.

¹¹⁵ Kentor et. al. 2011.

¹¹⁶ Caverley & Mearsheimer 2008, Caverley 2014. Caverleyn mediaaniäänestäjän teoriaan perustuvan mallin mukaan eriarvoisissa demokratioissa pääomaintensiivisten ja teknologisten armeijoiden takia sotimisen kustannukset ovat ensisijaisesti rahallisia ja täten kohdistuvat laajojen massojen sijasta pääasiassa kapeaan rikkaaseen eliittiin. Tämän kustannusten ulkoistamisen takia laajat äänestäjäjoukot ovat valmiimpia sotilaallisten keinojen käyttämiseen ulkopoliittikkassa. Tässä Caverleyn malli eroaa klassisen liberalismiin perinteisestä (esim. Moravcsik 1997) käsityksestä, jonka mukaan sotilasmenojen kasvun myötä nouseva militarismi johtuu sotilasteollisen kompleksin ja muiden sotilaallisesta ulkopoliittikasta hyötyvien kapeiden intressiryhmien toimista ja rationaaliset äänestäjät hiljentävät niiden vaikutuksen kypsissä demokratioissa. Kuten Caverley huomauttaa, hänen mekanisminsa eroaa siis myös tässä työssä keskeiseksi nostamistani poliittisen eliitin toimintaan perustuvista mekanismeista (kts. tarkemmin luku 3.2), jotka eivät huomioi suurten massojen ja yleisen mielipiteen

suppea 23 rikkainta maata kattava tilastoanalyysi tukee käsitystä siitä, että korkeamman taloudellisen eriarvoisuuden valtioissa sotilasmenot ovat suuremmat¹¹⁷. Taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus sotilasmenoihin on siis mahdollinen mekanismi, jonka kautta kasvava taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa lisääntyvään riskiin joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin. Yhteyden osoittaminen tarvitsisi kuitenkin vielä mallin työstämistä, sillä empiirinen tutkimus on keskittynyt toisensuuntaisen kausaliteetin selvittämiseen. Suurempi puolustusbudjetti ei myöskään itsessään vielä välttämättä lisää konfliktin riskiä¹¹⁸. Aseita vai voita -mallin tuottaman kausaalisen mekanismi ei riitä itsessään selittämään eriarvoisuuden ja konfliktien suhdetta, mutta voi olla osa kokonaisuutta, jolla taloudellinen eriarvoisuus lisää kansainvälisten konfliktien riskiä. Sen mukaan taloudellisesti eriarvoisemmalla valtiolla on paremmat välineet käyttää sotilaallista voimaa, mutta ei toisaalta kerro, miksi se käyttäisi näitä välineitä useammin.

3.1.2. Sosiokulttuuriset mallit: Normatiivinen transferenssi ja luottamus

Sosiokulttuuriset selitysmallit perustuvat teorialle siitä, että valtiot ulkoistavat oman sisäisen (poliittisen) kulttuurinsa ja taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa yleistyvää sisäistä väkivaltaa, hierarkkisuus ja epäluottamus näkyvät myös valtion toimiessa kansainvälisen politiikan kentillä. Esimerkiksi Mary Capriolin mittava työ sukupuolten välisen tasa-arvon vaikutuksesta valtioiden välisiin aseellisiin konflikteihin pohjaa teoriaan, jonka mukaan sisäinen poliittinen kulttuuri heijastuu myös ulkoiseen toimintaan. Mikäli valtion sisällä konfliktien ratkaisussa käytetään väkivaltaa tai sen uhkaa, valtio käyttää samoja keinoja myös ulkopoliitikassa. Sisäiset väkivallan normit liittyvät tyypillisesti vahvasti hierarkkisiin yhteiskuntiin.¹¹⁹

---

merkitystä. (Caverley & Mearsheimer 2008, 293–300.) Caverleyn mekanismi voi siis osaltaan täydentää tässä työssä käyttämäni eliitin toimintaan keskittyvää mekanismia.

¹¹⁷ Analyysin tuloksia ei ole julkaistu muualla. Analyysissä käsiteltiin myös Wilknsenin ja Pickettin (2010) tarkastelemaa maailman 23 rikkainta valtiota. Hain vuoden 2011 tiedot tulonjaosta YK:lta (UN Human Development Raport 2011) ja sotilasmenot prosenttina BKT:stä SIPRI:n tietokannoista (SIPRI Military Expenditure Database). Lineaarisen regressioanalyysin tulos on tilastollisesti merkittävä ($p < 0,001$, $r^2 = 0,505$). Kyseessä on siis erittäin vahva korrelaatio, sillä tämän tuloksen mukaan eriarvoisuus selittäisi yli puolet puolustusbudjettien vaihteluista. Oros on suppea, ei sisällä ajallista elementtiä ja kontrollimuuttujat puuttuivat täysin, mutta tulos antaa vahvistusta hypoteesille taloudellisen eriarvoisuuden ja sotilasmenojen välisestä yhteydestä.

¹¹⁸ Tästä käydään tieteenalalla debattia esimerkiksi offensiivisten ja defensiivisten realistien välillä, kts. tarkemmin esim. Mearsheimer, 2007, 75–78.

¹¹⁹ Caprioli, 2000, 2003, 2005, Caprioli & Boyer 2001, Caprioli & Trumbone 2003, 2006.

Caprioli perustaa ajatuksensa laajalle kansainvälisten suhteiden teoriakirjallisuudelle, joka yhdistää valtion sisäiset toimintamallit sen ulkoiseen käytökseen¹²⁰. Näitä normatiivisiksi kutsuttuja selitysmalleja on kehitetty erityisesti erilaisissa liberaalin ja demokraattisen rauhan teorioissa rationaalisten mallien rinnalla. Niiden mukaan demokraattisten valtioiden sisäiset normit väkivallattomuudesta heijastuvat myös niiden ulkopoliittikkaan.¹²¹ Tämän näkemyksen pohjalta Caprioli huomauttaa, että ”mikäli sisäiset rauhanomaiset konfliktien ratkaisun normit välittyvät kansainvälisille areenoille, kuten liberaalin rauhan teoretikot esittävät, niin yhtä lailla myös väkivallan normit välittyvät kansainväliseen toimintaan”¹²². Peterson ja Graham käyttävät ilmiöstä omassa ihmisoikeusnormien kunnioittamisen ja sotilaallisten konfliktien suhdetta tarkastelevassa työssään termiä *normative transfer thesis*, jonka voisi kääntää normatiivisen transferenssin teesiksi¹²³.

Kuten luvun alussa on esitetty, taloudellinen eriarvoisuus lisää merkittävästi väkivaltaa valtion sisällä. Taloudellisesti eriarvoiset yhteiskunnat ovat hierarkkisia ja kanssaihmiset nähdään useammin kilpailijoina ja esteinä¹²⁴. Nämä kovat arvot ja väkivaltaiset tavat ratkaista konflikteja heijastuvat normatiivisen transferenssin teorian mukaan myös valtion toimintaan kansainvälisessä politiikassa ja tekevät sen ulkopoliittikasta aggressiivisempaa. Taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa myös muihin eriarvoisuuden muotoihin. Se esimerkiksi heikentää sukupuolten tasa-arvoa merkittävästi¹²⁵. Taloudellisesti eriarvoisemmissa yhteiskunnissa naisten asema ja mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ovat heikompia, mikä Capriolin empiiristen tutkimusten perusteella lisää riskiä, että valtio aloittaa sotilaallisen konfliktin.¹²⁶

Taloudellisella eriarvoisuudella on myös negatiivinen vaikutus sosiaaliseen luottamukseen, eli yleiseen luottamukseen toisiin ihmisiin¹²⁷. Sekä vertailevat tilastolliset tutkimukset maiden

---

¹²⁰ Kts. esim Caprioli 2000, 51, Caprioli 2003, 196.

¹²¹ Hegre 2014, 161.

¹²² Caprioli 2003, 196.

¹²³ Peterson ja Graham 2011, 248–249. Heidän terminsä *normative transfer thesis* kääntyisi suoraan normatiivisen välittymisen teesiksi. Transferenssi (*transference*) eli tunteensiirto on Freudilta lähtenyt psykoanalyysissä käytetty käsite, joka tarkoittaa tunteen uudelleenkohdistusta toiseen henkilöön (Tähkä 1985). Se on tässä tapauksessa kuvaava: valtion sisäiset normit heijastetaan myös muihin toimijoihin kansainvälisessä politiikassa.

¹²⁴ Katso esim. Sánchez-Rodríguez et al. 2018.

¹²⁵ Wilkinson & Pickett 2010, 58–60. Selityksenä he tarjoavat siitä, että taloudellisesti eriarvoisemmat yhteiskunnat ovat maskuliinisempia ja arvostavat maskuliinisia ominaisuuksia enemmän. Tämä teoria on sittemmin todennettu myös kokeellisesti, kts. esim. Moreno-Bella et al. 2019.

¹²⁶ Caprioli, 2000, 2001, 2003, 2005, Caprioli & Trumbone 2003.

¹²⁷ Wilkinson & Pickett 2010 52–56

välillä että koeasetelmia hyödyntäneet empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että eriarvoisemmissa yhteiskunnissa sosiaalinen luottamus on selvästi heikompaa¹²⁸. Eriarvoisuuden vaikutusmekanismeja luottamukseen on myös teoriakirjallisuudessa käsitelty laajasti¹²⁹. Normatiivisen transferenssin teesin mukaan heikko sisäinen sosiaalinen luottamus valtion sisällä näkyisi myös luottamuksen puutteena sen toimiessa kansainvälisessä politiikassa. Myös Wilkinson ja Pickett esittävät ajatuksen siitä, että heikko luottamus kanssaihmiin ja poliittisiin instituutioihin oman yhteiskunnan sisällä heijastuu rajojen yli. He esittävät todisteena tästä korrelaation, jossa taloudellisesti eriarvoisemmat valtiot antavat vähemmän kehitysapua mitattuna prosenttiosuutena bruttokansantuotteesta.¹³⁰ Wilkinson ja Pickett eivät kuitenkaan esitä muuta väitettä tukevaa näyttöä, aikaisempaa tutkimusta tai teoretisoi varsinaisia vaikutusmekanismeja tarkemmin, joten ajatus jää hyvin irtonaiseksi. Yhteys kansalaisten kokeman sosiaalisen luottamuksen sekä kansainvälisen luottamuksen välillä on kuitenkin havaittu aikaisemmissa luottamustutkimuksissa. Esimerkiksi Brewer et. al. tarkastelevat kyselytutkimuksissaan ihmisten kokemaa kansainvälistä luottamusta Yhdysvalloissa ja sen vaikutusta sotilaallisten toimien ja kehitysavun hyväksymiseen. Heidän havaintojen mukaan sosiaalinen ja poliittinen luottamus vaikuttavat selkeästi positiivisesti ihmisten kokemaan kansainväliseen luottamukseen.¹³¹

Eriarvoisuus vaikuttaa siis ennen kaikkea yleiseen luottamukseen (*generalized trust*). Siinä on kyse toimijan yleisestä ominaisuudesta, luottavaisuudesta. Yleisen luottamuksen vastinpari tutkimuksessa on kohdennettu luottamus (*particularized trust*), joka tarkoittaa luottamusta tiettyyn kohteeseen.¹³² Kansainvälisten suhteiden kasvavassa luottamusta tutkivassa kirjallisuudessa yleinen luottamus sijoittuu vahvimmin psykologisten tulkintojen alle¹³³. Myös analyysin tasoja on kansainvälisten suhteiden luottamustutkimuksessa useita: luottamus voi

---

¹²⁸ Esimerkiksi Elgar & Aitken 2011, Barone & Mocetti 2013, Stephany 2017, Graafland & Lous 2019.

¹²⁹ Jordhal 2007 tekee yhteenvedon kirjallisuudesta löytyvistä mekanismeista.

¹³⁰ Wilkinson & Pickett 2010, 60–61.

¹³¹ Brewer et. al. 2004 ja 2005. Kansainvälistä luottamusta selvitettiin kysymyksillä: ”Yleisesti ottaen sanoisitko, voiko Yhdysvallat luottaa toisiin kansakuntiin vai että Yhdysvallat ei voi olla liian varoivainen toimiessaan toisen kansakuntien kanssa?” ja ”Sanoisitko, että useimmiten muut kansakunnat pyrkivät olemaan avuliaita Yhdysvaltoja kohtaan vai ne vain yrittävät auttaa itseään?”

¹³² Rathburn, 2011.

¹³³ Haukkala et. al. (2018, 2–3) nostavat esiin Ruzica & Keating (2015) tekemän kolmijaon luottamuksen tutkimuksesta kansainvälisten suhteiden tieteenalalla. Typologia erottelee rationaaliset, konstruktiiviset ja psykologiset lähestymistavat luottamukseen. Rationaalisissa lähestymistavoissa luottamus on riskinottoa kansainvälisessä politiikassa, jossa toimijat ajavat omaa etua. Konstruktiiviset lähestymistavat keskittyvät sääntöihin ja identiteetteihin ja siihen, miten ne konstruoivat luottamusta sosiaalisesti. Psykologiset lähestymistavat kuvaavat puolestaan toimijoiden tunteita ja ominaisuuksia joko yksilöinä tai kollektiivisesti.

olla yksittäisten poliittiseen eliittiin kuuluvien henkilöiden ominaisuus, valtiollisten instituutioiden piirre tai koko yhteiskunnan ominaisuus¹³⁴. Luottamuksen psykologisia tulkintoja käyttävät tutkimukset keskittyvät tyypillisimmin yksilö- ja eliittitason analyysiin¹³⁵. Brewerin et. al. tutkimus antaa kuitenkin viitteitä siitä, että eriarvoisuus voisi avata mahdollisuuksia tarkastella yleistä kansainvälistä luottamusta koko yhteiskunnan tasolla alhaalta ylöspäin suuntautuvana ilmiönä.

Kansainvälisten suhteiden luottamustutkimuksen kirjallisuudesta löytyy teorioita, joiden kautta taloudellisen eriarvoisuuden myötä heikkenevä yleinen luottamus voisi lisätä kansainvälisten konfliktien riskiä. Brian Rathburn nostaa poliittisten päättäjien yleisen luottamuksen kansainvälisen politiikan yhteistyön keskeiseksi osaksi. Sitä vaaditaan, jotta yhteistyö saadaan alkuun, sillä kohdennettu eli strateginen luottamus syntyy vasta toistuvan yhdessä tekemisen tuloksena. Yleinen luottamus on siis edellytys yhteistyölle.¹³⁶ Rathburnin tutkimus koskee yhteistyötä ja kansainvälisiä instituutioita, ei niinkään konflikteja. Hän ei myöskään tutkimuksessa juuri käsittele sitä, mikä vaikuttaa päättäjien yleisen luottamuksen tasoon. Huomattavaa kuitenkin on, että Rathburn ottaa yleisen ja strategisen luottamuksen käsitteensä Uslanerilta, joka puolestaan tutkimuksessaan nostaa yhteiskunnan taloudellisen eriarvoisuuden merkittävimmäksi sosiaalista luottamusta määrittäväksi tekijäksi yksilöllisten ominaisuuksien ohi¹³⁷.

Suorimmin yhteyden yleisen luottamuksen ja sotilaallisten konfliktien välille rakentaa Michael P. Jasinski. Hänen mukaansa valtion sisäisen sosiaalisen luottamuksen tyyppi vaikuttaa sen riskiin aloittaa kansainvälinen sotilaallinen konflikti. Rathburnin tapaan Jasinski ammentaa luottamuskäsitteensä sisällön Uslanerilta. Jasinskin teoriassa valtion sisäinen vahva yleinen sosiaalinen luottamus, joka siis näkyy luottamuksena tuntemattomiin, johtaa rauhanomaiseen toimintaan ulkoisesti. Vastaavasti yleisen luottamuksen puuttuessa kohdennettu luottamus nousee vallitsevaksi muodoksi, ja ihmiset luottavat vain sellaisiin henkilöihin, joiden kanssa he ovat olleet aikaisemmin tekemisissä. Tällaisessa ”sisäisen anarkian” tilassa oleva valtio on aggressiivisempi ulkopoliitikassaan. Myös hänellä välittävänä tekijänä sisäisestä

---

¹³⁴ Sinkkonen, 2018, 12–17.

¹³⁵ Juntunen & Pesu 2019, 262–263.

¹³⁶ Rathburn 2011.

¹³⁷ Uslaner 2002, 28.

luottamuksesta ulkoiseen toimintaan on poliittinen eliitti, joka tuo yhteiskunnassa oppimansa luottamuskäsityksen mukanaan kansainväliseen politiikkaan.¹³⁸

Normatiivinen transferenssi, väkivalta ja luottamus muodostavat mekanismin, jolla taloudellinen eriarvoisuus voi lisätä kansainvälisten konfliktien riskiä. Taloudellinen eriarvoisuus on vahva selittäjä yksilöiden väkivaltaiselle käyttäytymiselle ja sosiaaliselle luottamukselle. Normatiivisen transferenssin mukaan väkivaltaiset toimintatavat valtion sisällä näkyvät myös sen toiminnassa ulkopoliitikassa. Heikompi luottamus myös lisää riskiä kansainvälisen sotilaallisen konfliktin syttymiselle. Näitä teorioita voi käsitellä linkkeinä taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavassa kausaalisessa mekanismissa, mutta niillä on myös konstruktivistisia ulottuvuuksia: valtion sisäiset epäluottamuksen ja väkivallan normit voivat vaikuttaa identiteetteihin ja intresseihin yksilön ja koko kansakunnan tasolla. Tähän työhön olen kuitenkin valinnut rationalistisen metateoreettisen lähestymistavan, joten en paneudu tässä yhteydessä syvemälle näihin ideationalistisiin selitysmalleihin tai niiden konstruktivistisiin puoliin.

3.1.3. Poliittisrationaaliset mallit: Harhauttava sota ja harhauttava nationalismi

Poliittisrationaaliset mallit lähtevät liikkeelle siitä, että valtion poliittinen eliitti tekee rationaalisia valintoja edistääkseen omia päämääriään. Kaiken ylittävä päämäärä on pysyä vallassa ja säilyttää valta-aseman mukanaan tuomat etuoikeudet, eli poliittinen selviytyminen, kuten Bueno de Mesquita asian ilmaisee. Muut tavoitteet ovat alistaisia poliittiselle selviytymiselle, koska se on edellytys muiden tavoitteiden toteutumiseksi. Tämän lähestymistavan mukaan poliitikkojen vallassa pysymiseen tähtäävät toimet ovat politiikan perusolemus.¹³⁹ Taloudellinen eriarvoisuus aiheuttaa taloudellista, poliittista ja sosiaalista epävakautta ja kasvaessaan johtaa usein vaatimukseen tulonjaon ja yhteiskunnan instituutioiden rakenteiden muuttamisesta. Poliittisrationalistisissa malleissa poliittinen eliitti reagoi näihin vaatimuksiin ja vaikutuksiin pyrkimällä säilyttämään vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen, joka turvaa heidän asemansa poliittisesti ja taloudellisesti. Kuten Nafziger ja Auvinen tiivistävät, poliittisen eliitin valitsevat strategiat valtansa ja varallisuutensa säilyttämiseksi vaikuttavat konfliktien syntymisen todennäköisyyteen¹⁴⁰.

---

¹³⁸ Jasinski, 2011.

¹³⁹ Tämä on usein käytetty lähestymistapa politiikan tutkimuksen teorioissa, joissa keskitytään poliittiseen eliittiin tai yksilöihin rationaalisina toimijoina, kts. esim Bueno de Mesquita et. al. 2003, Bueno de Mesquita 2009.

¹⁴⁰ Nafziger & Auvinen 2003, 103.

Nafziger ja Auvinen tarkastelevat tutkimuksessaan valtioiden sisäisiä konflikteja, mutta tutkimuskirjallisuudesta löytyy ainakin kaksi teoreettista mallia, joiden kautta poliittisen eliitin pyrkimys pysyä vallassa johtaa myös kansainvälisen sotilaallisen konfliktin riskin kasvamiseen.

Yksi keino vastata sisäisiin taloudellisiin, poliittisiin tai sosiaalisiin ongelmiin on ohjata kansalaisten huomio pois niistä ulkoisen sotilaallisen konfliktin avulla. Tämä jo varhain sekä kansainvälisen politiikan käytännöissä että kansainvälisten suhteiden tutkimuskirjallisuudessa esiin noussut ajatus tunnetaan syntipukkihypoteesina (*scapegoat hypothesis*) tai harhauttavan sodan teoriana (*diversionary theory of war*). Ilmiö on tunnettu politiikan käytännöissä ja kirjallisuudessa antiikin ajoista lähtien, mutta systemaattisesti sitä on tutkittu vasta viime vuosikymmeninä. Teoreettisesti tutkimus perustuu 50-luvulla sosiologiassa esitetyille sisäryhmä/ulkoryhmä-hypoteesille, jonka mukaan konflikti ulkoryhmän kanssa lisää sisäryhmän koheesiota ja poliittista yhtenäisyyttä¹⁴¹. Tämä näkyy esimerkiksi niin kutsuttuna *rally round the flag* -ilmiönä, eli poliittisten johtajien suosion vahvistumisena kriisien aikaan. Harhauttavan sodan teorian mukaan poliittinen eliitti ymmärtää tämän vaikutuksen ja voi käyttää aggressiivista ulkopoliittikkaa tai aloittaa sodan oman sisäpoliittisen asemansa vahvistamiseksi.¹⁴²

Teoreettisen pohjan muodostumisen myötä harhauttavan sodan teorian tutkimus käynnistyi vuosisadan puolivälissä. Varsin nopeasti havaittiin, että vaikka vertailevat historialliset tutkimukset ja tapaustutkimukset löysivät lukuisia esimerkkejä harhauttavasta voimankäytöstä, valtioiden sisäisiä kriisejä ulkoiseen voimankäyttöön systemaattisesti ja laajasti yhdistävät empiiriset ja tilastolliset tutkimukset eivät löytäneet mitään yhteyttä tai parhaimmillaankin vain hyvin heikkoja yhteyksiä sisäisten ja ulkoisten kriisien välillä. Tämä ristiriita on johtanut yhä laajenevaan tutkimuskenttään, jossa on kehitetty monimutkaisia teoreettisia malleja yhdistämään valtion sisäisiä ongelmia ulkoiseen voimankäyttöön sekä tunnistettu eri muuttujia, jotka lisäävät harhauttavan voimankäytön todennäköisyyttä. Harhauttavan sodan teoriaan käsittelyyn käytetyistä lukemattomista palstamillimetreistä ja uusista erilaisista menetelmiä innovatiivisesti yhdisteleivistä tutkimuksista huolimatta ristiriitaa tapaustutkimusten ja tilastollisten tutkimusten tulosten välillä ei ole saatu ratkaistua yleisesti

---

¹⁴¹ Levy (1998, 667) nostaa sisäryhmä/ulkoryhmä-hypoteesin keskeisiksi kehittäjiksi Georg Simmelin (1955) sekä erityisesti Lewis Coserin (1956).

¹⁴² Levy, 1988, 666–667, Levy 1998, 152.

hyväksytyllä tavalla. Niinpä yhä edelleen harhauttavan sodan teoriaa kvantitatiivisin menetelmin tarkastelevat tutkimukset alkavat tyypillisesti narratiivilla systemaattisen empiirisen näytön puutteesta ja siitä, kuinka juuri tässä tutkimuksessa käytetty lähestymistapa avaa syitä tämän takana.¹⁴³

Harhauttavan sota on yhdistetty jo varhaisessa vaiheessa myös taloudellisiin ongelmiin. Lähtöhypoteesi on, että valtion kokiessa taloudellisia vaikeuksia poliittisen eliitin suosio laskee ja tämä lisää herkkyyttä käynnistää harhauttava sota¹⁴⁴. Uudemmassa tutkimuksessa myös tätä lähtöhypoteesia on tarkennettu mm. regiimin tyyppin mukaan. Demokratioissa talouden heilahtelujen rinnalla esimerkiksi poliittiset instituutiot, hallituksen ja opposition voimasuhteet ja vaalisykli vaikuttavat harhauttavan sodan käynnistämiseen¹⁴⁵.

Taloudellista eriarvoisuutta ei kuitenkaan ole aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa liitetty eksplisiittisesti harhauttavan sodan teoriaan. Nähdäkseni poliittinen eliitti voisi kuitenkin vastata harhauttavalla voimankäytöllä taloudellisen eriarvoisuuden myötä nouseviin vaatimuksiin yhteiskunnallisista uudistuksista tai siirtää huomion pois kasvavasta eriarvoisuudesta. Aikaisemman tutkimuksen perusteella näen myös kaksi mahdollista tapaa, joilla taloudellinen eriarvoisuus voi tehdä harhauttavasta sodasta houkuttelevamman vaihtoehdon sisäisen kritiikin hiljentämiseksi. Ensinnäkin on mahdollista, että taloudellinen eriarvoisuus itsessään tai sen aiheuttamat taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset ongelmat ovat sellaisia, joista harhauttaminen ulospäin suuntautuvalla sotilaallisen voiman käytöllä on erityisen tehokasta. Hobson-Lenin-Luxemburg-hypoteesin pohjalta on mahdollista teoretisoida tätä yhteyttä. Sen mukaan taloudellinen eriarvoisuus hidastaa talouskasvua kotimaisen kysynnän hiipuessa. Mikäli tämä johtaa sisäiseen poliittiseen kriisiin, voi poliittinen eliitti vahvistaa ulkoisella konfliktilla sisäryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisätä kannatustaan. Hypoteesin mukaan poliittinen eliitti voi samalla suojella omia tai sille tärkeitä

---

¹⁴³ Jack. S. Levy on tarkastellut harhauttavan sodan teorian tutkimuksen tuloksia ja kehittymistä 1900-luvulla (Levy 1988, 1998). Nopea katsaus tuoreeseen tutkimuskirjallisuuteen osoittaa, että harhauttavan sodan tutkimus on edelleen voimissaan. Menetelmät ovat kirjavia ja tutkimuksen kenttä levinnyt laajaksi. Esimerkkejä erilaisista lähestymistavoista on valtavasti. Gent (2009) tarkastelee strategisen vuorovaikutuksen merkitystä harhauttavan sodan syyntymiseen. McLaughlin Mitchell & Thyne (2010) sekä Tir (2010) tutkivat maantieteen ja alueellisten kiistojen vaikutusta harhauttavaan sotilaallisen voiman käyttöön. Keller & Foster (2012 ja 2016) ovat tehneet päätöksentekijöiden psykologiaan keskittyviä tutkimuksia. Zeigler et. al. (2014) jatkavat pitkää perinnettä tutkia johtajan uudelleenalinnan ja vaalisyklien merkitystä harhauttavalle sodalle. Arbatli & Arbatli (2016) tarkastelevat taas harhauttavan sodan tuloksellisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Blomdahl (2017) kehittää harhauttavan sodan kvalitatiivista tutkimusta.

¹⁴⁴ Levy (1998) nostaa tästä esimerkiksi Ostrom & Jobin (1986) ja Russetin (1989)

¹⁴⁵ Brulé 2006, Brulé & Williams 2009, Williams et. al. 2010.

vaikutusvaltaisten ryhmien ulkomaisia sijoituksia ja hankkia parempia tuottoja pääomalle uusilta eksklusiivisilta markkinoilta. Samalla myös talous saadaan käännettyä kasvu-uralle, mikä helpottaa sisäpoliittisia paineita.

Toisekseen taloudellinen eriarvoisuus voi luoda valtion sisällä rakenteita, jotka tekevät harhauttamisesta ulkoisen voimankäytön avulla erityisen houkuttelevaa poliittiselle eliitille¹⁴⁶. Taloudellinen eriarvoisuus antaa usein valtaa toimijoille, joiden intresseissä on sotilaallisen voiman käyttäminen. Suurempien puolustusbudjettien iskukykyiseksi tekemä armeija sekä sotilasteollisen kompleksin laajempi merkitys ja poliittinen vaikutusvalta eriarvoisemmissa yhteiskunnissa tekevät ulkoisesta voimankäytöstä ja sillä uhkaamisesta houkuttelevampaa. Esimerkiksi Powell on tarkastellut sotilasmenojen kasvun vaikutusta harhauttavan sodan yleisyyteen¹⁴⁷. Lisäksi taloudellinen eriarvoisuus voi tehdä voimankäytön harhauttavasta vaikutuksesta vahvemman. Kansainvälisen luottamuksen puute ja eriarvoisten yhteiskuntien hierakisuus tekevät kansalaisista vastaanottavaisempia ulkoryhmää syyttävälle viesteille ja vahvistavat ulkoisen konfliktin tuottamaa sisäryhmän koheesion lisääntymistä.

Taloudellinen eriarvoisuus siis sekä luo kriisin, johon poliittisen eliitin täytyy reagoida, että kannustimet käyttää sotilaallista voimaa harhauttamistarkoituksessa. Harhauttavan sodan teoria voi osaltaan selittää, miksi taloudellisesti eriarvoisemmilla valtioilla on suurempi riski joutua aseelliseen konfliktiin. Taloudellisen eriarvoisuuden liittäminen harhauttavan sodan teoriaan kaipaisi kuitenkin lisää niin teoreettista kuin empiiristäkin tutkimusta mekanismien ymmärtämiseksi paremmin. Lisäksi teoria perustuu edelleen pääasiassa historiallisille tapaustutkimuksille ja laajamittainen kausaalisen mekanismin rakentamista tukeva empiirinen näyttö puutteellista. Lisäksi taloudellisen eriarvoisuuden ja harhauttavan sodan yhdistämiseen

---

¹⁴⁶ Esimerkiksi Oakes (2012) nostaa teoksessaan esiin, kuinka eliitillä on käytössään sisäisten kriisien aikana erilaisia politiikkavaihtoehtoja ja tarkastelee sitä, mitkä asiat vaikuttavat siihen, että eliitti valitsee harhauttavan sodan ennemmin kuin muita vaihtoehtoja. Hän jakaa teoriassaan valtiot ruhtinaallisiin (*princely state*) ja rutiköyhiin (*pauper state*) ja osoittaa, että poliittisen eliitin kannustimet eroavat näissä toisistaan. Taloudelliset kannustimet ovat osa Oakesin teoriaa, mutta taloudellista eriarvoisuutta hän ei eksplisiittisesti liitä osaksi teoriaansa. Hänen työnsä voi kutienkin tarjota pohjan teoretisoida taloudellisen eriarvoisuuden merkitystä harhauttavan sodan syttymisessä poliittisen eliitin valintojen kautta.

¹⁴⁷ Powell 2014. Hänen mukaansa sotilasmenojen kasvun vaikutus harhauttavan sodan houkuttelevuuteen riippuu myös hallinnon tyypistä: autoritaarisissa hallinnoissa kasvavat sotilasmenot ovat tyypillisesti sotilaseiitille suunnattuja houkuttimia pysyä poliittisen eliitin politiikan takana, kun taas demokratioissa läpinäkyvyyden takia sotilasmenojen tulee aidosti edistää kansallista turvallisuutta erityisesti tehokkaamman armeijan kautta. Tämä dynamiikka tekee Powellin teoriassa sotilasmenojen kasvaessa sisäisiin kriiseihin vastaamisesta harhauttavalla sodalla houkuttelevampaa demokraattisissa valtioissa, mutta samaa vaikutusta ei ole havaittavissa autoritaarisissa valtioissa. Myös esimerkiksi Gelpi 1997 esittää demokraattisten valtioiden olevan herkempiä aloittamaan harhauttavia sotia.

liittyy laajempi ongelma. Taloudelliset suhdanteet voivat vaihdella nopeasti¹⁴⁸, mutta taloudellinen eriarvoisuus on sidoksissa laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja sen aiheuttamat taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset ongelmat ovat pitkäkestoisia. Ulkoisen konfliktin tuottama koheesio taas tyypillisesti heikkenee nopeasti¹⁴⁹. Harhauttavalla sodalla voi siis vastata akuuttiin kriisiin, mutta pysyvemmän vaikutuksen aikaansaamiseksi ja oman asemansa turvaamiseksi pidempiaikaisesti poliittinen eliitti joutuu etsimään toimia, jotka sementoivat vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen.

Harhauttavan nationalismin teorian mukaan kansallisuusaate tarjoaa poliittiselle eliitille tällaisen työkalun. Nationalismin avulla eliitti voi lisätä kansalaisten kuuliaisuutta pitkäaikaisesti ja esittää vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen legitiiminä tilana. Siksi harhauttavan nationalismin teoriassa eliitti pyrkii lisäämään kansallistunnetta taloudellisen eriarvoisuuden lisääntyessä. Samalla nationalistinen politiikka kuitenkin lisää valtion riskiä joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin. Tämä mekanismi kuuluu siis eliittivetoisena teoriana jaottelussani poliittisrationaalsiin malleihin. Sen molempien osien toimintaa on teoretisoitu laajasti. Viime vuosina sekä eriarvoisuuden ja nationalismin että nationalismin ja sotilaallisten konfliktien suhde on saanut huomattavasti vahvistusta empiirisessä tutkimuksessa. Nostankin harhauttavan nationalismin tässä työssä tärkeimmäksi taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavaksi mekanismiksi. Seuraavaksi tarkastelen tätä mekanismia ja sen pohjana olevaa kirjallisuutta omassa erillisessä luvussaan.

3.2. Taloudellinen eriarvoisuus, nationalismi ja valtioiden väliset sotilaalliset konfliktit

Ajatus nationalismista poliittisen eliitin työkaluna kuuluu nationalismin modernistiseen paradigmaan, joka nousi 1900-luvun loppupuolella merkittävimmäksi nationalismin tutkimuksen lähtökohdaksi¹⁵⁰. Modernistisen paradigman alle mahtuu laaja joukko erilaisia teorioita. Niitä yhdistää peruskäsitys siitä, että nationalismi nykymuodossaan on syntynyt yhdessä nykyaikaisen, alueellisesti yhtenäisen ja keskitetysti hallitun valtion ja teollisen tuotantojärjestelmän sekä kansainvälisen markkinatalouden kanssa. Kansa ja kansallisvaltio sen edustajana ovat luotuja yhteisöjä, joita ei varsinaisesti ole olemassa ennen kuin modernit

---

¹⁴⁸ Tosin, kuten esimerkiksi Patomäki (2008) esittää, taloudessa on havaittu ajallisesti hyvinkin erilaisia syklejä, joista osa voi kestää vuosikymmeniä.

¹⁴⁹ Kts. esim Russet 1990.

¹⁵⁰ Modernistisen paradigman klassikoiksi nostetaan usein Gelner 1983, Anderson 1983 ja Hobsbawm & Ranger 1983.

kansallisvaltiot ovat alkaneet tuottamaan niitä eri yhteyksissä.¹⁵¹ Modernistiseen paradigmaan kuuluu usein myös instrumentalistinen käsitys nationalismista eliitin käyttämänä työkaluna ja tulkinnat, joiden mukaan nationalismi on luotu ylhäältä johdetusti teollisen ajan yhteiskunnan tarpeisiin¹⁵².

Modernistisen paradigman alla on tehty teoreettista tutkimusta taloudellisen kehityksen merkityksestä nationalismin syntymisessä ja siihen liittyen myös taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin yhteydestä¹⁵³. Myös nationalismin ja sodankäynnin suhde on ollut tutkimuksen kohteena ja monet modernistit ovatkin korostaneet, kuinka sota on ollut merkittävä osa modernien kansallisvaltioiden syntyä, ja nationalismi on liittynyt kiinteästi eliittien tarpeeseen synnyttää ja ylläpitää tehokkaita massa-armeijoita¹⁵⁴. Nationalismin tutkimuksen modernistinen paradigma antaa siis hyvän lähtökohdan rakentaa mekanismi, jonka kautta taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa kansainvälisiin konflikteihin.

Rakennan mekanismini kahdesta osasta. Ensimmäinen osa perustuu Fredrick Soltin työlle. Hän on tutkimuksessaan osoittanut empiirisesti, että taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin välillä on positiivinen suhde. Mekanismini toinen osa johtaa nationalismista aseellisiin konflikteihin. Tämä perustuu ensisijaisesti Gretchen Schrock-Jacobsonin tutkimukseen, jossa hän osoittaa empiirisesti, että nationalismi lisää riskiä joutua kansainvälisiin sotiin. Soltin ja Schrock-Jacobsonin tutkimuksen yhdistämisen mahdollistaa molempien modernistisen paradigman mukainen ymmärrys nationalismista ja sen luonteesta. Molemmille nationalismi on ennen kaikkea poliittisen eliitin keino saavuttaa tavoitteitaan, joista keskeisin on pysyä vallassa.

Soltin määritelmässä nationalismi on myytti, jonka mukaan yksilöt kuuluvat yhtenäiseen, homogeeniseen yhteisöön, kansaan, ja tätä yhteisöä maailmassa edustaa kansallisvaltio. Soltin

---

¹⁵¹ Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 14–39. Modernistisen paradigman kanssa kilpailevat primordialistiset selitysmallit. Etnosymbolistit yhdistelevät osia molemmista lähestymistavoista. Monet tuoreet tutkimukset haastavat näitä paradigmoja hyödyntäen postmoderneja lähestymistapoja, mm. feminismiä. Smith 1998 kerää yhteen modernistisen paradigman eri muotoja ja kritiikkiä paradigmaa kohtaan. Hirschi 2012 tarjoaa tuoreempaa kritiikkiä.

¹⁵² Pakkasvirta & Saukkonen (2005, 28–29) nostavat esimerkeiksi instrumentalistisista modernistisista nationalismin teoreetikoista Eric Hobsbawmin (Hobsbawm & Ranger 1983), John Breuillyn (1994) ja Paul R. Brassin (1991).

¹⁵³ Esimerkiksi Tom Nairn (1997) katsoo, että nationalismi on vastareaktio modernisaation ja kapitalismin leviämisen aiheuttamaan varallisuuden epätasa-arvoiseen jakautumiseen niin uusien kansakuntien sisällä kuin niiden välillä.

¹⁵⁴ Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 26–29.

harhauttavan nationalismin teoriassa valtio vahvistaa tätä myyttiä luomalla ja levittämällä nationalistisia narratiiveja ja symboleita, koska nationalistinen myytti suojaa poliittisen eliitin asemaa valtion johdossa ja suojaa valtiota taloudellisen eriarvoisuuden haitallisilta hajottavilta vaikutuksilta. Hän lainaa Van Evraa tiivistäessään ajatuksen siihen, että nationalistinen myytti on ”luotu, jotta kansa hyväksyisi vakiintuneen sosiaalisen rakenteen”¹⁵⁵.

Schrock-Jacobson taas määrittelee nationalismin Snyderiä mukaillen doktriinina, jonka mukaan ”itsensä erillisenä ryhmänä alkuperänsä, kulttuurinsa, instituutioidensa tai periaatteidensa perusteella kokevien ihmisten tulisi hallita itseään poliittisessa järjestelmässä, joka ilmaisee ja suojelee näitä erottavia ominaisuuksia”¹⁵⁶. Schrock-Jacobsonien teoriassa poliittinen eliitti käyttää nationalistista doktriinia saadakseen kansalaiset toimimaan eliitin määrittämien päämäärien toteuttamiseksi. Saadakseen kansan tuen tavoitteilleen ja niihin liittyviin politiikkatoimiin, poliittinen eliitti liittyy niihin nationalistista retoriikkaa ja kuvastoa ja ”jos he saavat rakennettua ja levitettyä kuuliaisuutta edistävää nationalismin muotoa, he saavuttavat todennäköisemmin tavoitteensa”¹⁵⁷. Sekä Soltin että Schrock-Jacobsonin instrumentalistinen käsitys osuu siis hyvin nationalismin modernistiseen paradigmaan.

Instrumentalistista lähestymistapaa on kritisoitu mm. siitä, että se ohittaa kansalaisten merkityksen nationalismin ylläpitäjänä ja jättää massoille vain passiivisen vastaanottajan roolin. Yoo huomauttaa, että kansalaiset lopulta päättävät, hyväksyvätkö vai hylkäävätkö he johtajien tarjoaman narratiivin ja jatkaa, että ”poliittiset johtajat eivät kannata nationalistista mobilisaatiota tai toteuta nationalistista politiikkaa, mikäli kansalaiset eivät sellaista haluaisi tai eivät olisi vastaanottavaisia sellaiselle toiminnalle. Poliittiset johtajat välttävät toimia, jotka eivät edistä heidän pyrkimyksiään pysyä vallassa”¹⁵⁸. Yoon teoriassa kansalaisten ja yleisen mielipiteen vihamielinen suhtautuminen ulkopuolisiksi koettuihin ei ole seurausta poliittisen eliitin nationalistisesta retoriikasta ja politiikasta, vaan ennemminkin olla edellytys sille, että eliitti voi käyttää nationalismia. Korean ja Japanin välistä suhdetta tarkastelevassa tutkimuksessaan hän osoittaa teoreettisesti ja empiirisesti, että taloudellinen eriarvoisuus lisää kansalaisten epäluottamusta ulkopuolisia kohtaan ja herkistää heidät poliittisten johtajien

---

¹⁵⁵ Van Evera 1985, 98, lainattu Solt 2011, 822.

¹⁵⁶ Snyder, 2003, 20. Lainattu Schrock-Jacobson 2012, 837.

¹⁵⁷ Schrock-Jacobson 2012, 829.

¹⁵⁸ Yoo 2018, 522.

nationalistisille viesteille. Tämä puolestaan johtaa poliittisen eliitin tekemään nationalistista politiikkaa.¹⁵⁹

Yoon näkemyksen mukaan eriarvoisuus siis vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja poliittinen eliitti käyttää tätä hyväkseen. Toisaalta myös eliitti muokkaa kansalaismielipidettä omien tavoitteensa mukaiseksi, joten vaikutus on kaksisuuntainen¹⁶⁰. Eriarvoisuuden ja nationalismin suhteessa nämä tendenssit vaikuttavat toimivan toisiaan vahvistavasti: taloudellinen eriarvoisuus ja sen tuottamat hierarkiat yhteiskunnassa tekevät ihmisistä vastaanottavaisia nationalistisille viesteille ja tämän takia poliittinen eliitti voi käynnistää nationalistisia kampanjoita, jotka puolestaan ruokkivat kansalaisten kansallistunnetta. Lisäksi Soltin harhauttavan nationalismin teorian mukaan myös poliittinen eliitti itse on altis uskomaan luomaansa nationalistiseen myyttiin¹⁶¹. Niinpä taloudellisen eriarvoisuuden myötä syntyy itseään vahvistava nationalismin kierre¹⁶².

Tässä työssä käsittelen kuitenkin teoreettisen virtaviivaistamisen nimissä nationalismia Schrock-Jacobsonin tapaan¹⁶³ nimenomaan eliittivetoisena ilmiönä, sillä rakentamani taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtava mekanismi perustuu ennen kaikkea poliittisen eliitin rationaaliselle valinnalle käyttää nationalistista retoriikkaa ja symboliikkaa oman valta-asemansa turvaamiseksi. Mekanismin toiminta ei ole riippuvainen siitä, saako kasvava taloudellinen eriarvoisuus itsessään poliittisen eliitin käyttämään enemmän nationalistista politiikkaa vai tekeekö se kansalaisista vastaanottavaisempia nationalistiselle retoriikalle ja tämän takia eliitti valitsee edistää nationalistista narratiivia ja liittää politiikkaansa nationalistista symboliikkaa. Siksi en tämän työn yhteydessä käsittele tätä kysymystä tarkemmin, vaikka se voi olla merkittävä huomio, jos mekanismin toimintaa pyritään tarkentamaan jatkossa.

3.2.1. Taloudellinen eriarvoisuus ja nationalismi

Kaikki valtiot hyödyntävät jonkinlaista nationalistista symboliikkaa legitimoidakseen omaa valtaansa ja saadakseen kansalaiset toimimaan vapaaehtoisesti valtion hyväksi. Ne luovat ja

---

¹⁵⁹ Yoo, 2018.

¹⁶⁰ Yleisen mielipiteen vaikutusta ulkopoliittikkaan tutkivassa kirjallisuudessa nämä tendenssit tunnistetaan top-down ja bottom-up -vaikutussuuntina. Tarkemmin kts. esim. Pesu 2019, 72–75.

¹⁶¹ Solt, 2011, 822.

¹⁶² Schrock-Jacobson (2012, 831) tunnistaa tutkimuksessaan tämän nationalismin itseään vahvistavan kierteen olemassaolon ja toteaa, että se saattaa johtaa aggressiivisempaan ulkopoliittikkaan kuin poliittinen eliitti oli alun perin tarkoittanut. Tarkastelen tätä mekanismia tarkemmin luvussa 3.2.2.

¹⁶³ Schrock-Jacobson 2012, 848.

ylläpitävät kansallisia myyttejä, traditioita ja symboleita. Valtiot perustavat kansallismuseoita ja nimeävät katuja kansallisten merkkihenkilöiden mukaan. Ne kommunikoivat massamedian kautta luodakseen kansalaisiinsa kiintymystä ja uskollisuutta kansakuntaa ja sitä edustavaa valtiota kohtaan. Nationalismin merkitys ja nationalistisen symboliikan määrä yhteiskunnassa kuitenkin vaihtelee valtioiden välillä ja myös valtioiden sisällä eri aikoina. Yhdeksi merkittäväksi selittäjäksi vaihtelulle on jo varhaisessa nationalismin tutkimuksessa nostettu taloudellinen eriarvoisuus. Tämän ajatuksen mukaan eriarvoisuuden kasvaessa poliittinen eliitti pyrki luomaan lisää kansallistunnetta, jotta kansalaiset eivät kiinnittäisi huomioita heikkenevään taloudelliseen asemaansa ja alkaisi vaatimaan eroja tasoittavia toimenpiteitä.¹⁶⁴

Frederick Solt kutsuu tätä ilmiötä harhauttavan nationalismin teoriaksi (*diversionary theory of nationalism*). Sen mukaan nationalismin avulla poliittinen eliitti voi häivyttää näkyvistä kansalaisten eriarvoiset olosuhteet, ennaltaehkäistä vaatimuksia tulonjaon ja yhteiskuntarakenteen muutoksista sekä rauhoittaa taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttamaa yhteiskunnallista levottomuutta. Niinpä valtioiden voi olettaa pyrkivän luomaan enemmän kansallistunnetta kansalaisissaan, kun sisäinen eriarvoisuus on suurempaa.¹⁶⁵ Solt rakentaa teoriansa laajan tutkimuskirjallisuuden varaan. Jo 1900-luvun alussa nationalismia tutkinut Carlton Hayes totesi, kuinka aikalaispoliitikot olivat havainneet nationalismin erityisen käytännölliseksi taloudellisen eriarvoisuuden peittämiseen. Hayesin mukaan nationalismi on kuin ilokaasu, joka virvoittaa pelloilla, kaivoksilla tai tehtaassa alipalkattuna ja ylityöllistettynä raatavat työläiset. Kansakunnan suuruudesta haaveilu saa unohtamaan oman surkean tilanteen. Nationalismin harhauttamat kansalaiset hyväksyvät taloudellisen status quon eivätkä kritisoi johtajiaan. Niinpä kansallistunne suoja vakiintunutta yhteiskuntajärjestystä.¹⁶⁶

Harhauttavan nationalismin teoriassa on paljon samaa kuin harhauttavan sodan teoriassa. Molemmissa poliittinen eliitti vastaa taloudellisen eriarvoisuuden myötä nouseviin poliittisiin ja sosiaalisiin ongelmiin yhteiskunnallisten uudistusten sijaan kääntämällä kansalaisten huomion pois eriarvoisuudesta. Nationalismissa on kuitenkin Soltin mukaan ominaisuuksia, jotka tekevät siitä erityisen hyvän työkalun harhauttamiseen. Ensimmäkin nationalismiin kuuluu elimellisesti ajatus yhtenäisestä kansakunnasta, jota valtio ja sitä johtava poliittinen

---

¹⁶⁴ Solt 2011, 821.

¹⁶⁵ Solt, 2011, 822.

¹⁶⁶ Hayes, 1926, 73–74, lainattu Solt 2011.

eliitti edustaa. Yhtenäisen kansakunnan sisällä ei ole eroja kansalaisten välillä, vaan erot muodostuvat verrattuna muihin kansakuntiin. Nationalismiin kuuluukin tyypillisesti kansakuntaan kuuluvaksi katsotun sisäryhmän yhteneväisyyksien korostaminen ja idealisointi. Solt viittaa Rosa Luxemburgiin¹⁶⁷ todetessaan, kuinka käsitystä kansakunnasta homogeenisena sosiaalisena ja poliittisena entiteettinä on käytetty piilottamaan sen jäsenten erilaiset elinolosuhteet ja ristiriitaiset tavoitteet. Niinpä, mikäli ihmiset saadaan uskomaan nationalistiseen myyttiin, heidän on vaikeampi tunnistaa yhteiskunnassa esiintyvää taloudellista eriarvoisuutta tai omaa eriarvoista asemaansa.¹⁶⁸

Toisekseen, mikäli taloudellinen eriarvoisuuden olemassaolo tunnustetaan, voi poliittinen eliitti vedota kansalliseen yhtenäisyyteen vaimentaakseen vaatimukset tulonjaon ja yhteiskunnan rakenteiden uudistamisesta. Tulonjaon uudistaminen kuvataan itsekkäänä ja tiettyjen eturyhmien tarkoituksia palvelevana tavoitteena, joka on toissijaista yhteisten kansallisten tavoitteiden rinnalla. Vaatimukset uudelleenjaosta ovat sopimattomia poliittiseen keskusteluun, sillä tulonjaon muutokset hyödyttäisivät jotain kansalaisia muiden kustannuksella. Valtio ei voi lähtökohtaisesti myöntyä tällaisiin vaatimuksiin, sillä se on ristiriidassa nationalismin kantavan ajatuksen kanssa siitä, että valtio edustaa koko kansakuntaa. Tulonjaon ja yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseen tähtäävä toiminta myös rikkoo lähtökohtaisesti kansalaisen velvollisuuksia kansakunnan jäsenenä.¹⁶⁹

Harhauttavan nationalismin teorian mukaan taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin välillä on ehdoton positiivinen suhde: taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa ihmisten kokema kansallistunne lisääntyy riippumatta heidän tulotasostaan. Poliittisen eliitin tavoite on tyypillisesti saada taloudellisesti heikommassa asemassa olevat kansalaiset hyväksymään taloudellinen eriarvoisuus ja vallitseva yhteiskuntajärjestys, sen käytössä olevat keinot lisätä kansallistunnetta tarjoavat vain vähän mahdollisuuksia kohdistaa viesti tarkasti tietyille ryhmille. Niinpä harhauttavan nationalismin teorian mukaan nationalistiset kampanjat ja myytit vaikuttavat niitä tehtailevaan poliittiseen eliittiin siinä missä kansalaisiinkin ja taloudellisen eriarvoisuuden myötä kaikkien kansallismielisyys kasvaa.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Luxemburg 1976, 135.

¹⁶⁸ Solt, 2011, 822.

¹⁶⁹ Solt, 2011, 822.

¹⁷⁰ Solt 2011, 822.

Tämä ehdoton positiivinen suhde erottaa harhauttavan nationalismin teorian kilpailevista taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin välistä suhdetta selittävistä teorioista. Solt tunnistaa tutkimuskirjallisuudesta kolme harhauttavan nationalismin johtopäätösten kanssa ristiriitaista teoriaa. Näistä ensimmäisen hän nimeää koheesioteoriksi. Sen mukaan ihmiset tuntevat enemmän yhteenkuuluvuutta ja olevansa osa samaa kansakuntaa silloin, kun kansalaisten materiaalisen hyvinvoinnin tilanne on samankaltainen. Merkittävät erot kansalaisten taloudellisessa asemassa puolestaan vaikeuttavat jaetun käsityksen syntymistä yhteisestä kansakunnasta. Niinpä koheesioteorian mukaan taloudellisen eriarvoisuuden suhde nationalismiin on negatiivinen ja kansallistunne heikkenee eriarvoisuuden kasvaessa.¹⁷¹

Uusien kansakuntien teorian mukaan erot ihmisten taloudellisessa asemassa antavat mahdollisuuden poliittisille toimijoille luoda uusia kansallisia identiteettejä erityisesti köyhempien kansalaisten keskuudessa. Toisaalta taas tulonjaon yläpäässä olevat kansalaiset hyötyvät vallitsevasta yhteiskuntajärjestyksestä ja näin identifioituvat herkemmin olemassa olevaan kansalliseen identiteettiin¹⁷². Taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus kansallistunteeseen riippuu siis yksilön suhteellisesta tulotasosta: eriarvoisuuden kasvaminen vaikuttaa negatiivisesti kansallismielisyyteen yhteiskunnan köyhempien jäsenten keskuudessa ja positiivisesti paremmin toimeentulevilla.¹⁷³

Kolmas kilpaileva teoria keskittyy valtiotason sijaan yksilöiden psykologiaan ja siihen, miten tulotaso vaikuttaa ihmisten kansallistunteesta saamaan hyötyyn. Tämän lähestymistavan mukaan ihmiset ovat valmiita uskomaan kansalliseen myyttiin, mikäli se saa heidät tuntemaan asemansa yhteiskunnassa paremmaksi. Suurempi taloudellinen eriarvoisuus heikentää köyhempien ihmisten suhteellista asemaa yhteiskunnassa ja niinpä nationalismi tarjoaa heille mahdollisuuden tuntea itsensä merkittävämmäksi osaksi yhteiskuntaa. Toisaalta rikkaampien yhteiskunnallinen status kasvaa taloudellisen eriarvoisuuden lisääntymisen myötä ja heidän

---

¹⁷¹ Solt, 2011, 823.

¹⁷² Myös tulonjaon yläpäässä olevat voivat jossain tilanteissa olla alttiita omaksumaan uusia kansallisia identiteettejä. Esimerkiksi Pohjois-Italian itsenäisyyttä ajanut liike on perustunut ajatukselle siitä, että alueen varakkaammat ihmiset joutuvat ylläpitämään Etelä-Italian köyhiä (Bull & Gilbert 2001). Tosin itsenäisyyttä ajaneesta Lega Nord -puolueesta on kehittynyt 2000-luvulla etnonationalistinen Lega-puolue, joka keskittyy laajemmin italialaisen identiteetin suojaamiseen maahanmuuton ja Euroopan Unionin muodostamilta uhilta (kts. esim. Mazzoleni & Ruzza 2018).

¹⁷³ Solt, 2011, 823.

tarpeensa identifioidua laajempaan kansakuntaan heikkenee. Yksilön tuntema kansallistunne riippuu siis valtion eriarvoisuudesta ja yksilön sijoittumisesta tulojen jakaumalla.¹⁷⁴

Teoreettisten lähestymistapojen erittelyn lisäksi Solt tarkastelee työssään taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin suhdetta empiirisesti. Hänen monitasoinen tilastollinen tarkastelunsa on ensimmäinen laajapohjainen kvantitatiivinen analyysi aiheesta ja kuten hän itse toteaa, yksi harvoja nationalismin syitä empiirisesti kartoittavia vertailevia tutkimuksia¹⁷⁵. Merkittävä syy aikaisemman kvantitatiivisen analyysin puutteeseen on luotettavan datan saamisen vaikeus erityisesti taloudellisesta eriarvoisuudesta eri maissa. Myös analyysi itsessään on haastava. Kansallistunne on yksilön ominaisuus, jonka voimakkuuteen kunkin yksilön kohdalla vaikuttaa koko joukko tekijöitä niin yksilön kuin yhteiskunnankin tasolla. Taloudellinen eriarvoisuus on taas valtion ominaisuus tietyinä ajankohtana. Niinpä mallin rakentaminen vaatii monen eri tason muuttujien yhdistämistä.

Solt ottaa mallinsa merkittävimmät yksilön nationalismin indikaattorit viidestä vuosina 1981–2007 tehdystä World Value Survey -kyselytutkimuksesta sekä vuonna 2003–2004 toteutetusta International Social Survey Program (ISSP) -tutkimuksesta. Näissä kyselyissä vastaajilta kysyttiin neliportaisella asteikolla sitä, kuinka ylpeitä he ovat omasta kansallisuudestaan. Hän testaa myös mallia kahdella muulla ISSP-tutkimuksesta saatavalla datasarjalla, joista toinen mittaa yksilön tunnesidettä kotimaahansa ja toinen luo viidestä eri kysymyksestä kootun kansallisen ylpeyden indeksin¹⁷⁶. Eriarvoisuusdatan lähteenä Solt käyttää ylläpitämäänsä Standardized World Income Inequality Database (SWIID) -tietokantaa, jonka tavoitteena on tarjota mahdollisimman laaja vertailtavuus eri maiden eriarvoisuusdatan välillä¹⁷⁷. Hän ottaa malliinsa mukaan myös yksilön sijoittumisen tulojen jakaumalla sekä koko joukon erilaisia kontrollimuuttujia, jotka on aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa nostettu mahdollisiksi nationalismiin vaikuttaviksi tekijöiksi.¹⁷⁸

Soltin analyysin tulokset tukevat vahvasti harhauttavan nationalismin teoriaa. Taloudellisella eriarvoisuudella on tilastollisesti merkitsevä positiivinen vaikutus kaikkiin kolmeen

---

¹⁷⁴ Solt 2011, 823.

¹⁷⁵ Solt, 2011, 823.

¹⁷⁶ Näissä viidessä kysymyksessä kysytään neliportaisella asteikolla, kuinka ylpeä vastaaja on maansa 1) saavutuksista taiteissa, 2) saavutuksista urheilussa, 3) saavutuksista tieteessä ja teknologiassa, 4) sotavoimista ja 5) historiasta.

¹⁷⁷ Käytän myös omassa analyysissäni SWIID-tietokantaa, joten esittelen sitä tarkemmin luvussa 4.

¹⁷⁸ Solt, 823–825.

nationalismin indikaattoriin, eikä vaikutus vaihtelee yksilön tulotason mukaan. Tämä tulos ei siis sovi yhteen koheesiteorian, uusien kansakuntien teorian tai psykologisten hyötyjen teorian esittämien hypoteesien kanssa, vaan ainoastaan harhauttavan nationalismin teoria selittää havainnot. Tulosten lähempi tarkastelu myös paljastaa, että taloudellisen eriarvoisuus on ylivoimaisesti merkittävin nationalismin selittäjä. Sen vaikutus riippuviin muuttujiin on yli kaksi kertaa suurempi kuin minkään muun kontrollimuuttujan. Niinpä Soltin johtopäätös on, että harhauttavan nationalismin teoria pitää paikkansa ja kun taloudellinen eriarvoisuus on suurempaa, myös nationalistiset tuntemukset ovat vahvempia ja laajemmalle levinneitä kansakunnan sisällä.¹⁷⁹

Useat tuoreet empiiriset tutkimukset tukevat Soltin johtopäätöstä. Yksilöiden kokeman nationalismin positiivinen suhde taloudelliseen nationalismiin nousee esiin Dragolovin ja kumppaneiden laajassa Social Cohesion Radar -tutkimuksessa. Siinä he yhdistävät valtavan määrän erilaisia kyselytuloksia ja tilastotietoja yhdeksi tietokannaksi, jonka kautta tutkimusryhmä tarkastelee erilaisten muuttujien merkitystä sosiaaliselle koheesiolle länsimaisissa yhteiskunnissa. Omaan kansakuntaan samaistuminen liittyy tutkimuksen tuloksissa tilastollisesti suurempaan taloudelliseen eriarvoisuuteen ja se ”voi olla indikaatio siitä, että vahvempi identifioituminen omaan kansakuntaan kulkee käsi kädessä eriarvoisuuden hyväksymisen ja sitä kautta myös korkeamman toteutuneen valtion sisäisen taloudellisen eriarvoisuuden kanssa”¹⁸⁰. Myös vahvemmat hyvinvointi- ja tulonsiirtojärjestelmät vähentävät samaistumista omaan kansakuntaan ja identifikaatio on korkeimmillaan valtioissa, joiden hyvinvointijärjestelmät ovat heikoimmat.¹⁸¹ Nämä havainnot tukevat harhauttavan nationalismin teoriaa.

Eckler taas laajentaa Soltin analyysiä tarkastelemalla erikseen paitsi yksilöiden kokemaa nationalismia, myös poliittisen eliitin retoriikkaa ja eliitin retoriikan vaikutusta kansalaisten kokemaan nationalismiin. Soltin työn suurin puute on nationalismin operationalisointi yksilön kokemana ylpeytenä kansakunnastaan. Tämän valinnan takia Soltin empiirinen analyysi ei itse asiassa tarkastele suoraan harhauttavan nationalismin teorian mukaista mekanismia eli eliitin toimia, vaan pelkästään sen lopputulosta, kansalaisten koemaa kansallismielisyyttä. Eckler pyrkii omassa analyysissään korjaamaan tämän puutteen ottamalla mukaan yksilöiden

---

¹⁷⁹ Solt, 825–828.

¹⁸⁰ Dragolov et. al. 2016, 70.

¹⁸¹ Dragolov et. al. 2016, 70–71.

kyselyvastausten lisäksi dataa poliittisten puolueiden ohjelmia tarkastelevasta Comparative Party Manifesto -tietokannasta. Datan saatavuus pakottaa Ecklerin rajaamaan tutkimuksensa OECD-maihin. Kvantitatiivisen analyysin tulokset osoittavat, että harhauttavan nationalismin teorian mukaisesti eriarvoisuuden kasvaessa poliittisen eliitin käyttämä retoriikka muuttuu nationalistisemmaksi. Tämä muutos painottuu erityisesti oikeistopuolueisiin ja on vahvimmillaan silloin, kun eriarvoisuus on erityisen jyrkkää tulojaon yläpäässä. Eliitin nationalistinen retoriikka myös vaikuttaa kansalaisten kokemaan kansallistunteeseen. Ecklerin mukaan eriarvoisuudella ja eliitin nationalistisella retoriikalla on toisistaan riippumaton vaikutus kansalaisten kokemaan nationalismiin ja ne vahvistat toisiaan, mikä tukee vahvasti harhauttavan nationalismin teoriaa.¹⁸²

Mckenna taas keskittyy tutkimuksessaan tarkastelemaan yksinomaan taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta poliittisen eliitin käyttämään retoriikkaan. Hän tarkastelee puolueohjelmien sisältöjä ja tekee niistä sekä laajan valtioita vertailevan tilastoanalyysin että ajallisen tapaustutkimuksen neljässä valtiossa: Yhdysvalloissa, Sveitsissä, Ruotsissa ja Portugalissa. Myös Mckennan tulokset tukevat harhauttavan nationalismin teoriaa, sillä hän havaitsee, että ”suurempi tulojen eriarvoisuus johtaa poliittisen nationalismin lisääntymiseen, kun sitä käytetään estämään vaatimukset tasaisemmasta tulojaosta”¹⁸³. Mckennan analyysissä vaikutus ei ole riippuvainen siitä, edustaako puolue vasemmistoa vai oikeistoa. Hän testaa vaikutusta erillisissä malleissa, joissa eriarvoisuus operationalisoidaan parhaiten tienaavan promillen, prosenttien ja kymmenen prosenttien tulojen osuutena. Mitä pienemmän tulonsaajajoukon osuuden kasvamisesta on kyse, sitä herkemmin myös poliittinen eliitti reagoi lisäämällä poliittista nationalismia. Mckenna toistaa testin myös käyttämällä ginikerrointa taloudellisen eriarvoisuuden mittarina, sillä se mahdollistaa laajemman otoksen. Tulojaon tietoja persenttileinä tai promilleina on saatavilla lähinnä rikkaista länsimaista, mutta gini on laajemmin käytetty indikaattori. Taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen nationalismin positiivinen suhde on tilastollisesti merkitsevä myös ginikerrointa käytettäessä, mutta vaikutus on heikompi verrattuna tulo-osuuksien tarkasteluun. Tämä johtuu Mckennan tulkinnan mukaan ennen kaikkea siitä, että yhteys taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen nationalismin välillä on vahvempi rikkaissa maissa.¹⁸⁴

---

¹⁸² Eckler, 2014.

¹⁸³ Mckenna, 2016, 42.

¹⁸⁴ McKenna 2016.

Empiiriset tutkimukset tukevat vahvasti teoriaa siitä, että taloudellisen eriarvoisuuden kasvaminen valtion sisällä johtaa valtion luomaan lisää harhauttavaa nationalismia, kun poliittinen eliitti pyrkii vastaamaan eriarvoisuuden yhteiskunnan vakiintuneita rakenteita hajottaviin voimiin lisäämällä kansallistunnetta. Kansalaisten harhauttamisen lisäksi poliittisella nationalismilla voi olla myös muita vaikutuksia. Erityisen huolestuttavana implikaationa tuloksistaan Solt nostaa esiin sotien yleistymisen. Hän viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan nationalismiin on havaittu lisäävän kansallisen turvallisuuden merkitystä politiikassa¹⁸⁵ sekä militaristisemmän ja interventionistisemmän roolin ottamista maailmanpolitiikassa¹⁸⁶. Soltin johtopäätös on, että kasvavan taloudellisen eriarvoisuuden maailma on vaarallisempi paikka¹⁸⁷. Hän ei kuitenkaan omassa tutkimuksessaan vie tätä ajatusta pidemmälle, vaan tyytyy toistamaan yleisesti jaetun näkemyksen siitä, kuinka nationalismi nostetaan usein sotien syyksi. Niinpä rakentaakseni taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan mekanismin toisen osan, käännyin seuraavaksi tarkemmin nationalismiin ja kansainvälisten konfliktien suhdetta tarkastelevaa tutkimuskirjallisuuden puoleen.

3.2.2. Nationalismi ja kansainväliset sotilaalliset konfliktit

Nationalismin modernistisessa paradigmassa nationalismin, modernien kansallisvaltioiden synty ja sota kuuluvat elimellisesti yhteen.¹⁸⁸ Nationalismin ajatellaankin usein olevan lähtökohtaisesti väkivaltainen aate ja useat teoreetikot ovat katsoneet sen aiheuttava sota¹⁸⁹. Kuitenkin Van Evera huomautti jo neljä vuosikymmentä sitten, että tyypillisesti yhteys sodan ja nationalismin välillä otetaan annettuna ilman selkeitä selitysmalleja siitä, miksi nationalismin aiheuttaa sota. Myös Van Evera oletti, että nationalismista sotaan johtava kausaalinen yhteys on olemassa, mutta samalla haastoi tutkijat tarkastelemaan tarkemmin tätä mekanismia ja

---

¹⁸⁵ Davis & Silver 2004, 36–37.

¹⁸⁶ Conover & Feldman 1987, 3.

¹⁸⁷ Solt, 2011, 829.

¹⁸⁸ Myös muissa nationalismin tutkimuksen paradigmoissa voidaan nähdä yhteys sodan ja nationalismin välillä. Yhteyden kausaalisesta suunnasta on hyvinkin laajasti toisistaan poikkeavia teorioita: joidenkin lähestymistapojen mukaan nationalismin aiheuttaa sota, toisten käsitysten mukaan taas sota aiheuttaa nationalismin. Malešević & Hall (2013) tarkastelevat laajasti näitä erilaisia näkökulmia.

¹⁸⁹ Esimerkiksi Miller (2007) katsoo sotien johtuvan nationalismista alueilla, joissa kansakuntien ja kansallisvaltioiden määrän välillä on epätasapainoja. Van Evera (2013) puolestaan argumentoi hypernationalismin aiheuttavan harhaisen optimistisia käsityksiä sodan voittamisen mahdollisuuksista ja näin lisäävään sota.

kysymään, minkälainen nationalismi aiheuttaa todennäköisimmin sodan ja mitkä kontekstiin liittyvät tekijät tehostavat tai heikentävät tätä vaikutusta.¹⁹⁰

Van Everan esittämä haaste on osoittautunut vaikeaksi: nationalismin ja aseellisten konfliktien yhteyttä tarkasteleva empiirinen kirjallisuus perustuu edelleen pitkälti tapaustutkimuksiin¹⁹¹ ja laajoja kvantitatiivisia aineistoja hyödyntäviä tutkimuksia on tehty huomattavan vähän. Gretchen Schrock-Jacobson on kuitenkin tarttunut haasteeseen ja osoittaa tutkimuksessaan, että tapaustutkimusten havainnot ovat yleistettävissä ja pitävät paikkansa myös laajassa kvalitatiivisessa empiirisessä tarkastelussa¹⁹². Käytänkin tässä työssä rakentamani mekanismin toisena osana Schrock-Jacobsonin aikaisemman teoriakirjallisuuden ja tapaustutkimusten pohjalta tekemää mallia, jonka kautta nationalismi johtaa valtioiden välisiin sotiin, konflikteja. Käyn seuraavaksi tarkemmin Schrock-Jacobsonin teoriaa, sen vahvuuksia ja heikkouksia sekä yhtymäkohtia aikaisemmin esittämiini mahdollisiin taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin aseellisiin konflikteihin johtaviin mekanismeihin.

Schrock-Jacobsonin teoriassa poliittinen eliitti pyrkii usein saamaan kansalaisten hyväksynnän ja yhteistyön tavoitteidensa toteuttamiseksi kuvaamalla ne kansallisen edun kannalta keskeisiksi ja liittämällä niihin nationalistista retoriikkaa ja kuvastoa. Nationalismin sitominen politiikkaan johtaa lopulta tilanteeseen, jossa kansa ja valtio yhdistyvät ja valtion etu ja ylipäänsä sen olemassaolo on myös kansankunnan etu. Valtio itsessään siis edustaa kansakuntaa. Näin kansalaisille syntyy yhteinen tavoite turvata valtion ja sen johdon olemassaolo kaikin mahdollisin keinoin. Tämä tuottaa usein myös jaetun käsityksen maailmasta, jossa kansallinen turvallisuus asettuu kaiken muun edelle. Samaten valtion ja sitä hallitsevan eliitin harjoittama politiikka on koko kansakunnan kannalta paras vaihtoehto. Nationalismin avulla eliitti voi valjastaa suurten massojen tuen omien poliittisten päämäärien taakse. Tämä ominaisuus tekee nationalismin käyttämisestä ja levittämisestä hyvin houkuttelevaa poliittiselle eliitille.¹⁹³

---

¹⁹⁰ Van Evera 1994, 5–6.

¹⁹¹ Esimerkiksi Hixon (2008) käsittelee Yhdysvaltoja ja ulkoisen konfliktin merkitystä kansallisen myytin rakentamiselle ja Saideman ja Ayres (2008) tarkastelevat nationalismin merkitystä viidessä entisessä neuvostovaltiossa.

¹⁹² Schrock-Jacobson 2012.

¹⁹³ Schrock-Jacobson 2012, 828–829.

Nationalistinen politiikka lisää kuitenkin paitsi kansallista yhtenäisyyttä ja kansalaisten kuuliaisuutta, myös kansainvälisten konfliktien todennäköisyyttä usean mekanismin kautta.¹⁹⁴ Schrock-Jacobsonin perustaa nationalismista kansainvälisiin sotiin johtavat mekanisminsa erityisesti Jack Snyderin demokratisoituvia maita ja nationalistisia konflikteja käsittelevän teorian¹⁹⁵ pohjalle. Hän laajentaa Snyderin mekanismit koskemaan myös muitakin kuin demokratisoituvia valtioita. Nämä mekanismit luovat toimivan kehyksen myös omalle työlleni, sillä ne toimivat riippumatta siitä, mitä poliittinen eliitti nationalistisella politiikalla tavoittelee. Schrock-Jacobsonin teoria ei edellytä (jos kohta ei myöskään poissulje), että poliittisen eliitin tavoite olisi revisionistinen tai että se pyrkisi sodan kautta lisäämään nationalismia¹⁹⁶, vaan nationalismin kansainvälisen konfliktin riskiä lisäävä luonne on ikään kuin sivutuote tilanteessa, jossa poliittinen eliitti edistää tavoitteitaan nationalistisen politiikan avulla.

Harhauttavan nationalismin teorian mukaan eliitin keskeisin tavoite on säilyttää vallitseva yhteiskuntajärjestys, jossa heillä on valta-asema, ja vastustaa tulonjaon ja yhteiskunnan uudistamiseen tähtääviä vaatimuksia nationalistisella politiikalla. Taloudellisen eriarvoisuuden myötä lisääntyvä nationalistinen politiikka taas lisää Schrock-Jacobsonin teorian mukaan valtion riskiä joutua kansainväliseen konfliktiin, vaikka konfliktin käynnistäminen ei olisi poliittisen eliitin suoranainen tavoite¹⁹⁷. Hän tunnistaa viisi erilaista mekanismia, joiden kautta nationalismi lisää kansainvälisten konfliktien todennäköisyyttä. Osassa näistä mekanismeista on huomattavia yhtymäkohtia aikaisemmin kuvaamiini mahdollisiin muihin mekanismeihin, joiden kautta taloudellinen eriarvoisuus voi lisätä kansainvälisten konfliktien todennäköisyyttä. Niinpä käyn seuraavaksi tarkemmin läpi Schrock-Jacobsonin tunnistamat mekanismit ja nostan samalla esiin yhtymäkohtia, joiden kautta taloudellisella eriarvoisuudella voi olla itsenäinen vaikutus näihin nationalismista kansainvälisiin konflikteihin johtaviin mekanismeihin.

Ensinnäkin nationalismi edellyttää selkeää erottelua ”meihin” ja ”muihin”. Kansaa ei voida tunnistaa eikä kansallisvaltiota luoda tai ylläpitää ilman käsitystä siitä, ketkä eivät kuulu siihen.

---

¹⁹⁴ Schrock-Jacobson 2012, 829.

¹⁹⁵ Snyder 2000, 66–69.

¹⁹⁶ Joissakin nationisimmin teorioissa sota liittyy läheisemmin kansakuntien ja kansallisvaltioiden synnyttämiseen. Esimerkiksi Mary Kaldorin (2004) uuden nationalismin teoriassa sota on edellytys nationalismin syntymiselle.

¹⁹⁷ Harhauttavan sodan teoria käsittelee tilannetta, jossa poliittinen eliitti pyrkii käynnistämään konfliktin ja sen avulla ohjaamaan kansan kiinnostuksen pois taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttamista ongelmista. Kts. luku 3.1.3.

Kansan identiteettiä määritellään siis sen kautta, ketkä ovat ulkopuolisia. Tämä ulossulkeminen voi johtaa helposti "muiden" toiseuttamiseen ja vieraannuttamiseen. Tietyistä ryhmistä luodaan kansallisia vihollisia, minkä seurauksena ryhmän edustajat kokevat syrjintää, heidän oikeuksiaan saatetaan kaventaa ja heitä karkotetaan. Mikäli tällaiset ryhmät tai heidän mahdolliset tukijansa muissa valtioissa pystyvät vastustamaan näitä toimia, kansainvälisen sodan todennäköisyys kasvaa.¹⁹⁸ Schrock-Jacobson puhuu Snyderiä mukaillen tässä kohdassa ilmeisesti lähinnä kansallisvaltion sisäisistä ryhmistä ja käyttää esimerkkinä Israelin ja palestiinalaisten konfliktia. Kansainvälinen konflikti syntyy tässä tilanteessa siis siitä, että ulkopuolinen valtio tukee tätä viholliseksi leimattua ryhmää. Kansallinen vihollinen voi kuitenkin olla yhtä hyvin toinen valtio, valtioliittouma tai muu ulkopuolinen taho¹⁹⁹. Aikaisemman tutkimuksen perusteella taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa myös kansalaisten kokemaan kansainväliseen luottamukseen, mikä tekee kansakunnan ulkopuolisten leimaamisesta kansallisiksi vihollisiksi helpompaa ja näin vahvistaa tämän mekanismin toimintaa²⁰⁰.

Toisekseen nationalistisessa retoriikassa muut kansakunnat ja valtiot kuvataan usein uhkaavina ja taipuvaisina aggressiivisuuteen, mutta samalla myös helpommin voitettavina aseellisessa konfliktissa kuin ne todellisuudessa ovat. Poliittinen eliitti voi vahvistaa tätä kahtiajakoa hyviin "meihin" ja pahoihin "toisiin" kuvaamalla vihollisen uhkaavan kansallista olemassaoloa ja väittämällä muiden valtioiden tavoitteeksi oman valtion ja sitä kautta kansallisen identiteetin tuhoamisen. Vihollinen voidaan tunnistaa sotilaallisesti ja taloudellisesti vahvaksi, mutta oman kansakunnan materiaallinen ja henkinen kyvykkyys kuvataan silti ylivoimaiseksi. Tämä strateginen harha ei ole pelkästään nationalistista politiikkaa ajavien toimijoiden yksinoikeus, mutta nationalistiseen retoriikkaan ja narratiiviin elimellisesti kuuluvat myytit ja ennakkoluulot vahvistavat sitä. Nationalismille tyypillinen yhdistelmä epäluuloa muiden valtioiden toimia ja motiiveja kohtaan ja yltiöoptimismi omasta kyvykkyudestään lisäävät todennäköisyyttä aloittaa sotilaallinen konflikti. Vaikutus luottamukseen on kaksisuuntainen, sillä nationalistisemmat valtiot aiheuttavat epäluottamusta myös muissa valtioissa.²⁰¹ Luottamus puolestaan vaikuttaa esimerkiksi sotien

---

¹⁹⁸ Schrock-Jacobson 2012, 892

¹⁹⁹ Esimerkiksi Hixon 2008 ja Patomäki 2008 esittävät, ulkoinen vihollinen ja sen vastustaminen aggressiivisesti on pitkään ollut keskeinen osa Yhdysvaltalaisista kansallista myyttiä ja vaatinut uusien vihollisten löytämistä.

²⁰⁰ Kts. luku 3.1.2.

²⁰¹ Schrock-Jacobson 2012, 892.

syntyyn: toisiinsa luottavat valtiot tekevät todennäköisemmin yhteistyötä, kun taas valtioiden välinen epäluottamus johtaa usein konflikteihin²⁰². Kuten olen edellä esittänyt, taloudellisella eriarvoisuudella voidaan olettaa olevan itsenäinen negatiivinen vaikutus luottamukseen ulkopoliitikassa, mikä vahvistaa tämän mekanismin toimintaa²⁰³.

Kolmanneksi nationalismin edistäminen voi luoda joillekin hallinnon sisällä toimiville tai siihen ulkopuolelta vaikuttaville ryhmille intressejä omien tavoitteidensa vuoksi ylläpitää sotaisaa retoriikkaa ja militaristista ulkopoliitikkaa. Erityisesti sotilaallisen konfliktin riskiä lisää, mikäli useampi tällainen vaikutusvaltainen ryhmä löytää toisensa ja pyrkii yhdessä edistämään militaristista ulkopoliitikkaa. Merkittävin esimerkki tällaisesta toiminnasta on sotilasteollinen kompleksi, johon tyypillisesti kuuluu niin taloudellisia toimijoita, poliitikkoja kuin armeijan johtohenkilöstöä. Sotilasteollisella kompleksilla on tarve vakuuttaa valtionjohto siitä, että kansallista turvallisuutta voi edistää vain sijoittamalla merkittävästi asevarusteluun, mikä lisää puolustusteollisuusyritysten voittoja, näistä riippuvien paikkakuntien työllisyyttä sekä armeijan johdon vaikutusvaltaa. Samalla tällainen politiikka kuitenkin edistää kansainvälistä asevarustelua ja heikentää kansainvälistä vakautta.²⁰⁴ Myös tähän mekanismiin eriarvoisuudella on aseita vai voita -mallin mukaan itsenäinen vahvistava vaikutus, sillä se lisää valtion sotilasmenoja. Klassisen imperialismin teorioiden mukaan taas taloudellisesti eriarvoisemmissa valtioissa eliitti joutuu hakemaan tuottoja sijoituksille ulkoisilta markkinoilta ja turvaamaan pääsyn näille markkinoille sotilaallisesti. Niinpä taloudellisesti eriarvoisemmassa valtiossa on tyypillisesti enemmän erilaisia ryhmittymiä, joiden intressejä militaristinen ulkopoliitikka palvelee.²⁰⁵

Neljänneksi poliittinen eliitti voi nationalistisen retoriikan avulla pyrkiä hiljentämään politiikkaansa kohdistuvan kritiikin kuvaamalla sen uhaksi kansalliselle yhtenäisyydelle. Poliittisten vastustajien sulkeminen kansakunnan ulkopuolelle ja heidän esittäminen kansan vihollisina tekee vastustajista epäluotettavia ja heidän esittämästään kritiikistä epäuskottavaa ja vaarallista. Valtionhallinnon harjoittaman politiikan pätevyyttä ei voi siis uskottavasti kiistää, mikä lisää sen toimintavaltaa myös ulkopoliitikassa. Nationalistiseen retoriikkaan kuuluva aggressiivisuus kuvataan kansan enemmistön tukemana eikä sille ole tarjolla

---

²⁰² Kydd, 2007, 3-12.

²⁰³ Kts. luku 3.1.2.

²⁰⁴ Schrock-Jacobson 2012, 830.

²⁰⁵ Kts. luku 3.1.1.

vaihtoehtoja. Tämä lisää kansainvälisiä jännitteitä ja todennäköisyyttä sotilaallisen konfliktin syttymiselle.²⁰⁶

Viidenneksi nationalistinen politiikka luo hedelmälliset olosuhteet nationalistiselle nokittelulle, jossa keskenään kilpailevat eliittiryhmät käyttävät toinen toistaan kovempaa retoriikkaa saadakseen enemmän nationalistista prestiisiä, poliittista vaikutusvaltaa ja kansan tuen omien tavoitteidensa taakse. Nationalistinen uhoaminen ja tarve näyttäytyä muita kovempaan johtaa helposti aggressiivisempaan ulkopoliittikkaan kuin kukaan mukana olevista eliittiryhmittymistä alun perin halusi. Eliitin keskinäinen nationalistinen nokittelu voi johtaa myös siihen, että kansalaiset sisäistävät kovan retoriikan ja kokevat kansallisen identiteetin ja itsemääräämisoikeuden puolustamisen olevan mahdollista vain sotilaallisin toimin. Näin kansalaiset ajavat johtajansa harjoittamaan entistäkin aggressiivisempaa ulkopoliittikkaa.²⁰⁷ Tässä kohtaa siis Schrock-Jacobson antaa aikaisemmasta poiketen myös toimijuutta kansalaisille tai vähintään näkee, että eliitti ja kansalaiset voivat joissain tapauksissa olla vuorovaikutuksessa nationalistisen politiikan edistämässä ja nationalistinen uhoaminen muodostaa itseään vahvistavan kehän. Hän nostaa esimerkkinä tällaisesta nationalistisesta nokittelusta Vuoristo-Karabahin konfliktin. Sen syttymiseen vaikutti vahvasti armenialaisten politikkojen aggressiivinen nokittelu, jolla kilpailevat eliittiryhmät vastasivat kovempia toimia vaativan kansan nationalistiseen hurmukseen.²⁰⁸

Nationalismi siis paitsi lisää kansalaisten halua puolustaa valtion, kansakunnan vartijan ja ilmentymän, olemassaoloa tarvittaessa aseellisesti, niin myös kansainvälisen aseellisen yhteenoton syntymisen todennäköisyyttä, koska nationalistinen politiikka luo kansallisia vihollisia, harhaisia strategisia oletuksia, sotaisaa ulkopoliittikkaa ajavia eturyhmiä, marginalisoidun opposition ja nationalistisia nokittelukisoja. Tämä teorian pohjalta Schrock-Jacobsonin tekee ensimmäisen hypoteesinsa: nationalismi lisää todennäköisyyttä sille, että valtio aloittaa kansainvälisen sotilaallisen yhteenoton.²⁰⁹

3.2.3. Nationalismin eri tyypit ja kansainväliset sotilaalliset konfliktit

Kaikki kansallisvaltiot tuottavat kansallisia myyttejä ja näihin myytteihin liittyy poikkeuksetta oman kansakunnan glorifointia, omien tekojen valkopesua ja muiden kansakuntien

---

²⁰⁶ Schrock-Jakobson 2012, 830.

²⁰⁷ Schrock-Jakobson 2012, 830–831.

²⁰⁸ Schrock-Jakobson 2012, 831.

²⁰⁹ Schrock-Jakobson 2012, 831.

mustamaalaamista²¹⁰. Nationalismin tutkimuksessa on kuitenkin jo pitkään tehty jaotteluita erityyppisiin nationalismin muotoihin²¹¹. Erityyppisissä nationalismeissa se, miten kansakunta, sen tavoitteet ja viholliset määritellään, voivat vaihdella huomattavasti. Tällä vaihtelulla voi olla vaikutusta siihen, miten edellä kuvatut kansainvälisiin konflikteihin johtavat mekanismit toimivat. Niinpä nationalismin ja konfliktien yhteyttä tutkittaessa yksi merkittävä kysymys onkin ollut jo pitkään se, vaikuttavatko nationalismin eri muodot valtion riskiin joutua sotaan eri tavalla²¹².

Schrock-Jacobson pyrkii työssään vastaamaan myös tähän kysymykseen, mutta se osoittautuu vaikeaksi. Hänen jaottelussaan valtion nationalismi kuuluu yhteen neljästä tyypestä, vaikka todellisuudessa ne sisältävät tyypillisesti piirteitä useista. Hänen typologiansa perustuu Snyderin jaotteluun kansalaisnationalismiin (*civic nationalism*), etniseen nationalismiin (*ethnic nationalism*), vallankumoukselliseen nationalismiin (*revolutionary nationalism*) ja vastavallankumoukselliseen nationalismiin (*counterrevolutionary nationalism*).²¹³ Myös Snyder on tutkimuksessaan tarkastellut nationalismin ja kansainvälisten konfliktien yhteyttä, joten hänen jaottelunsa käyttäminen tässä yhteydessä on sinänsä perusteltua.

Kansalaisnationalismi on tyypillistä kypsille demokratioille ja perustuu legitiimeiksi koettuihin poliittisiin instituutioihin. Kansalaisuuden ja sen myötä ryhmään kuulumisen määrittelee joko syntyminen tai pitkäaikainen asuminen valtion alueella. Tällaiselle nationalismille on tyypillistä tunnistaa sotaan liittyvät kustannukset ja käynnistää vain sellaisia kansainvälisiä konflikteja, joiden voittaminen on todennäköistä ja jotka vaativat vain vähän uhrauksia valtiolta. Kuitenkin myös kansalaisnationalismi tarjoaa poliittiselle eliitille mahdollisuuden ja kannustimet hankkia kansalaisten tukea tavoitteilleen nationalistisen politiikan avulla, mikä voi johtaa kansallisten vihollisten luomiseen, harhaisiin strategisiin oletuksiin, konflikteista hyötyvien intressiryhmien syntymiseen, poliittisten vastustajien vaientamiseen kansan vihollisina ja nationalistisiin nokittelukisoihin. Niinpä Schrock-Jacobsonin toinen hypoteesi on,

---

²¹⁰ Van Evera, 1994, 27

²¹¹ Erilaisia nationalismin typologioita on valtava määrä. Karataşlı et. al (2012, 326) tekevät nationalismin typologioiden typologian jakaen ne kolmeen luokkaan: Ensinnäkin historiallisiin typologioihin, jotka vertaavat nationalismin tyyppiä ajassa, maantieteellisiin typologioihin, jotka tarkastelevat nationalismin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia tilassa ja sosiologisiin jaotteluihin, jotka pyrkivät hahmottamaan nationalististen liikkeiden jaettuja sosiaalisia ja poliittisia piirteitä.

²¹² Van Evera, 1994, 5.

²¹³ Snyder 2000, 69.

että kansalaisnationalismi nostaa sodan riskiä verrattuna siihen, että poliittinen eliitti ei harjoita nationalistista politiikkaa, mutta vähemmän kuin muut nationalismin muodot.²¹⁴

Etnisessä nationalismissa kansaan kuulumisen perusteena korostuvat yhteinen etninen alkuperä, kulttuuri, kieli, uskonto ja jaetut historialliset kokemukset. Pelkkä valtion alueella asuminen tai syntyminen ei siis vielä takaa kuulumista ”meihin”. Etninen nationalismi tekee valtiosta vähemmän herkän sotilaallisten konfliktien kustannuksille, sillä sodan syyksi kuvataan tyypillisesti kansakunnan ja valtion olemassaolo. Lisäksi etninen nationalismi korostaa kansakunnan kuulumista yhteen valtioon, joten alueet, joilla asuu etnisesti omaan kansakuntaan kuuluvia ihmisiä, tulisi yhdistää ja toisaalta omaan kansakuntaan kuuluvia ihmisiä tulisi puolustaa vieraan valtion pyrkimyksiltä assimiloida heidät osaksi kyseisen valtion valtakulttuuria. Tämä lisää todennäköisyyttä kansainvälisiin konflikteihin, mikäli valtio pyrkii yhdistämään alueet sotilaallisesti. Sota voi näyttäytyä ainoana vaihtoehtona erityisesti, jos omaan kansakuntaan kuuluviksi katsottuja ihmisiä pyritään vieraassa valtiossa assimiloimaan osaksi valtakulttuuria. Toisaalta tämä asettaa etniselle nationalismille myös luonnolliset rajat. Etnistä nationalistista politiikka harjoittavan valtion konfliktihalukkuuden pitäisi laskea, kun omaan kansakuntaan kuuluvaksi laskettavat ihmiset on saatu yhdistettyä omaan valtioon tai muuten varmistettua oman kansakunnan turvallisuus. Etninen nationalismi ei pyri laajentamaan valtion aluetta rajattomasti, sillä suuri määrä ulkopuolisiksi laskettavia ihmisiä valtion alueella vaarantaa kansallisen yhtenäisyyden. Tältä pohjalta Schrock-Jacobsonin kolmas hypoteesi on, että etninen nationalismi lisää todennäköisyyttä aloittaa kansainvälinen konflikti enemmän kuin kansalaisuuteen perustuva nationalismi.²¹⁵

Vallankumouksellisella ja vastavallankumouksellisella nationalismilla ei ole tällaisia luontaisia rajoja revisionisminsa suhteen. Vallankumouksellinen nationalismi pyrkii suojaamaan kumouksessa valtaan päässeän poliittisen eliitin aseman niin sisäisiltä kuin ulkoisiltakin vihollisilta ja varmistamaan uuden yhteiskuntajärjestelmän pysyvyyden. Siihen liittyy myös halu levittää poliittista muutosta omien rajojensa ulkopuolelle ja tukea vallankumouksellista toimintaa muissa maissa. Kuuluminen kansakuntaan määrittellään sen mukaan, tukeeko vallankumousta ja siihen liittyvää aatetta. Vastavallankumouksellinen nationalismi puolestaan pyrkii turvaamaan valtion sekä vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen ja yhdistämään kansan

---

²¹⁴ Schrock-Jakobson 2012, 831–832.

²¹⁵ Schrock-Jakobson 2012, 832–834.

ulkopuolelta tulevaa vallankumouksellista uhkaa vastaan. Molemmat nationalismin muodot korostavat valtion ja sitä hallitsevan poliittisen eliitin mahdollisuuksia edistää kansallista yhtenäisyyttä ja hiljentää vastustajia, sillä poliittista järjestelmää ja eliitin tekemiä päätöksiä kyseenalaistavat kriitikot ovat lähtökohtaisesti kansakunnan ulkopuolisia ja vihollisia. Sekä vallankumouksellinen että vastavallankumouksellinen nationalismi tarvitsevat jatkuvasti ulkoisia vihollisia kansallisen yhtenäisyyden säilyttämiseksi. Niinpä valtiolla, joiden poliittinen eliitti edistää näitä nationalismin tyyppisiä, on vähemmän sisäisiä rajoitteita ulkoisten vihollistensa määrälle ja näiden kanssa käytäville konflikteille. Tämä johtaa Schrock-Jacobsonin neljänteen hypoteesiin: Vallankumouksellinen ja vastavallankumouksellinen nationalismi lisäävät kansainvälisen konfliktin todennäköisyyttä enemmän kuin muut nationalismin muodot.²¹⁶

Schrock-Jacobson testaa näitä hypoteesejaan tilastollisella analyysillä. Erityisesti nationalismin operationalisointi osoittautuu vaikeaksi, sillä logistisen regressioon vaatima kyllä-ei jako on jyrkkä ja sitä määriteltäessä hän käyttää huomattavan määrän henkilökohtaista tulkintaa kunkin maan tilanteesta. Nationalismista ei ollut Schrock-Jacobsonin tarpeisiin sopivaa valmista tietokantaa, joten hän päätyy keräämään tarvittavan datan itse erilaisista olemassa olevista lähteistä ja aikaisemmista tutkimuksista. Nationalismi hän operationalisoi valtio-vuosipareina, joissa kukin pari saa arvon 1, mikäli on näyttöä, että kyseisenä vuonna hallinto harjoitti nationalistista politiikkaa ja 0, mikäli näin ei ole.²¹⁷

Vielä kaltevammalle pinnalle Schrock-Jacobson astuu määriteltäessään nationalismin eri tyyppisiä. Hän määrittää keräämänsä materiaalin pohjalta kunkin nationalismin kuuluvaksi johonkin hänen jaottelunsa tyyppiin. Kategoriat ovat toisensa poissulkevia, eli sama valtio-vuosipari voi edustaa vain yhtä nationalismin tyyppiä. Valtio ja poliittinen eliitti tekevät kuitenkin usein politiikkaa, joka sisältää usean erityyppisen nationalismin piirteitä. Schrock-Jacobson tunnistaa ongelman ja myöntää, että eri nationalismien tyyppien koodaaminen ei ole yksiselitteistä ja se vaatii usein tutkijan subjektiivisia arvioita. Mikäli valtiossa esiintyi useamman tyyppisiä nationalismin muotoja, hän merkitsi sen edustamaan sitä tyyppiä, joka käytetyn aineiston perusteella oli merkittävin ja eniten ulkopoliittikkaan vaikuttava.²¹⁸ Schrock-Jacobson törmäsi myös nationalismin muotoihin, jotka eivät sopineet mihinkään hänen

---

²¹⁶ Schrock-Jacobson 2012, 834–835.

²¹⁷ Schrock-Jacobson 2012, 836–837.

²¹⁸ Schrock-Jacobson 2012, 839–834.

käyttämistään kategorioista. Tällaiset tapaukset hän koodasi edustamaan ”muun” tyyppistä nationalismia, jolloin ne ovat mukana nationalismin vaikutusta yleisesti käsittelevässä analyysissä, mutta eivät vaikuta nationalismien eri tyyppistä tarkastelemaan analyysiin.²¹⁹

Riippuva muuttuja on kansainvälisen sodan aloittaminen. Riippuvan muuttujan operationalisoinnissa Schrock-Jacobson hyödyntää Correlates of War -projektin tietokantaa²²⁰. Koska sodan aloittaminen on harvinaista ja datan kerääminen aikaa vievää, hän käyttää analyysissään harvinaisten tapahtumien logistisen regression menetelmää²²¹ ja kerää datan sodan aloittamisesta, nationalismista ja kontrollimuuttujista yhteensä 249 valtio-vuosiparista²²². Nationalismiin lisäksi hän ottaa tilastolliseen malliinsa mukaan viisi kontrollimuuttujaa: demokratian, suurvaltastatuksen, naapureiden määrän, onko valtio jo osallisena konfliktissa sekä olemassa olevat vihollisuudet.²²³

Tilastollisen analyysin tulokset tukevat vahvasti Schrock-Jacobsonin ensimmäistä hypoteesia. Nationalismi lisää tilastollisesti merkitsevästi riskiä, että valtio aloittaa kansainvälisen sodan. Myös kontrollimuuttujat vaikuttavat odotetulla tavalla²²⁴, mutta nationalismin vaikutus sodan aloittamiseen on suurempi kuin millään näistä perinteisesti sotaan liitetyistä muuttujista. Yhteys pysyy myös ajallisesti ja demokratisoituvien sekä ei-demokratisoituvien valtioiden osalta. Nationalismiin eri tyypeistä nousee esiin erityisesti etninen nationalismi. Myös vastavallankumouksellisen nationalismin ja kansainvälisten sotien aloittamisen välillä on yhteys, mutta huomattavasti heikompi. Vastoin Schrock-Jacobsonin hypoteeseja kansalaisuuteen perustuvan nationalismilla sekä vallankumouksellisella nationalismilla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta sotien aloittamiseen.²²⁵ Tulosta voi selittää osaltaan

---

²¹⁹ Schrock-Jacobson 2012, 849.

²²⁰ Correlates of War -verkkosivu: <http://www.correlatesofwar.org/>.

²²¹ Kts. King & Zeng 2001a, 2001b ja Lemke & Reed 2001.

²²² Schrock-Jacobson ei artikkelissa itseasiassa avaa, mitä CoW-projektin tietokantaa hän käyttää, mutta oletettavasti kyse on MID-tietokannasta. Mikäli näin on, se sisältää myös tiedon sotaa alemman intensiteetin konflikteista. Schrock-Jacobson myöskään ei tarkenna, miten hän määrittelee sodan aloittamisen, mutta tapahtumien pienestä määrästä sekä hänen nationalisminsa operationalisoinnista päätellen hän on ottanut mukaan vain tapaukset, jotka MID-tietokannassa on määritelty kansainvälisiksi sodiksi. Käytän tämän työn empiirisessä osuudessa samaa tietokantaa, mutta Schrock-Jacobsonista poiketen tarkastelen myös matalamman intensiteetin aseellisia konflikteja. Osin tämän takia en myöskään itse hyödynnä harvinaisten tapahtumien logistista regressiota, vaan kerään mahdollisimman laajan datasarjan. Omia valintojani avaan tarkemmin analyysin yhteydessä luvussa 4.

²²³ Schrock-Jacobson 2012, 840–841.

²²⁴ Ainoa poikkeus on maantieteellinen läheisyys, joka nostetaan kirjallisuudessa usein yhdeksi merkittävimmistä selittäjistä sodille (kts. esim. Vasquez, 2008), mutta ei Schrock-Jacobsonin analyysissä ei nouse tilastollisesti merkitseväksi muuttujaksi.

²²⁵ Schrock-Jacobson 2012, 844–845.

näytteen pieni koko. Erityisesti vallankumouksellisen (12 valtio-vuosiparia) ja vastavallankumouksellisen nationalismin (18 valtio-vuosiparia) kohdalla tapauksia oli todella vähän. Lisäksi nationalismin eri muotojen erottaminen toisistaan on vaikeaa, sillä useimmiten kaikkiin nationalismin tyyppeihin sisältyy jonkinlaisia etnisiä elementtejä²²⁶. Myös Schrock-Jacobson huomioi tämän ja arvelee, että näiden etnisten elementtien vaikutus voi olla merkittävin tekijä nationalismin ja kansainvälisen konfliktien kannalta ja siksi tulevaisuudessa tutkimuksissa kannattaisi keskittyä tarkastelemaan nimenomaan nationalismin etnisiä elementtejä²²⁷.

3.2.4. Nationalismi, kansainväliset konfliktit ja hallinnon tyypit

Schrock-Jacobsonin tutkimus on puutteistaan huolimatta merkittävä, sillä se vahvistaa aikaisemmin teoreettisesti ja tapaustutkimusten pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä nationalismin kansainvälisiä sotia lisäävästä luonteesta myös tilastollisesti. Poliittisen eliitin harjoittama nationalistinen politiikka lisää tilastollisesti merkitsevästi todennäköisyyttä, että valtio aloittaa kansainvälisen sodan. Nationalismin vaikutus on suurempi kuin esimerkiksi suurvaltastatuksen ja maantieteellisen läheisyyden, joita pidetään realistisessa teoriaperinteessä merkittävinä muuttujina. Se on myös suurempi selittäjä kansainvälisten sotien aloittamisessa kuin liberaalista teoriasta nouseva demokratia²²⁸.

Schrock-Jacobsonin tutkimus antaa myös vahvaa tukea Soltin johtopäätökselle siitä, että kasvava taloudellinen eriarvoisuus tekee valtioiden ulkopoliitikasta aggressiivisempää ja lisääntyvän eriarvoisuuden maailmassa kansainväliset konfliktit ovat yleisempiä. Toisaalta Schorck-Jacobsonin työ jättää myös auki useita kysymyksiä. Solt ei erottele työssään erityyppisiä nationalismeja. Hän operationalisoi nationalismin yksilön tuntemana kansallisylpeytenä, mikä ei välttämättä tarkoita kiihkoisänmaallista vihamielisyyttä ulkoryhmiä kohtaan²²⁹. Soltin, tai hänen tutkimustaan jatkaneiden Ecklerin ja Mckennan, analyysit eivät avaa tarkemmin sitä, lisääkö taloudellinen eriarvoisuus erityisesti nationalismin vihamielisiä muotoja. Kuitenkin, kuten esimerkiksi Van Evera²³⁰ ja Smith²³¹ esittävät, kaikessa

---

²²⁶ Smith 2004, 243. Lainattu Schrock-Jacobson 2012, 845.

²²⁷ Schrock-Jacobson 2012, 845.

²²⁸ Schrock-Jacobson 2012, 847.

²²⁹ Solt tuo tämän esille omassa työssään ja korostaa näkemystä, jonka mukaan kansallisylpeys ja kansalliskiihko ovat käsitteellisesti erillisiä ilmiötä (Solt, 2011, 824). Hän kuitenkin toteaa johtopäätöksissään, että vaikka nämä ilmiöt ovat erillisiä, ne liittyvät hyvin läheisesti toisiinsa, ja viittaa Li & Brewerin (2004) tutkimukseen, jonka mukaan kansallisylpeys on helppo ohjata vihamieliseksi ulkopuolisia kohtaan (Solt 2011, 829).

²³⁰ Van Evera, 1994, 27.

²³¹ Smith, 1998, 210–213.

nationalismissa on mukana jonkinlaisia vihamielisiä ja kiihkokansallismielisiä elementtejä. Myös Yoon empiiriset tulokset Korean ja Japanin suhteessa antavat viitteitä siitä, että taloudellinen eriarvoisuus tekee kansalaisten nationalistista mielipiteistä paitsi yleisempiä, myös jyrkempiä ja lisää vihamielisyyttä kansakuntaan kuulumattomaksi katsottavia kohtaan²³². Taloudellisella eriarvoisuudella vaikuttaa siis olevan yhteys nationalismiin aggressiivisempiin ilmentymiin, mutta asia kaipaisi vielä lisätutkimusta.

Solt ei myöskään empiirisessä tarkastelussaan erittele mahdollisten muiden tekijöiden vaikutusta taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismiin suhteeseen. Teoriaosuudessaan hän Van Everaan nojaten nostaa esiin sen, että nationalismi on erityisen hyödyllinen työkalu poliittiselle eliitille taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttamien ongelmien tukahduttamiseksi yhteiskunnissa, joiden hallintoa ei koeta legitimiiksi, mutta jotka eivät ole kykeneviä tai halukkaita käyttämään repressiivisiä toimia ylläpitämään olemassa olevia sosiaalisia rakenteita²³³. Tämä antaa siis olettaa, että valtion hallintomuodolla voisi olla vaikutusta siihen, kuinka poliittinen eliitti käyttää nationalismia taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa. Empiirisessä analyysissään hän ei kuitenkaan tarkastele hallintomuodon merkitystä taloudellisen eriarvoisuudesta nationalismiin johtavaan mekanismiin. Tämä johtunee osin myös siitä, että hän operationalisoi nationalismiin yksilöiden kyselyvastauksina ja kyselydatan saatavuus on ajallisesti ja maantieteellisesti rajattua, joten se ei välttämättä mahdollista erilaisten hallintomuotojen merkityksen tarkastelua. Solt ei kuitenkaan eksplisiittisesti käsittele datansa rajoituksista tältä osin. Eckler ja Mckenna ovat tässä suhteessa selkeäsanaisempia. Heidän poliittisen eliitin nationalismiin mittarina käyttämä puolueohjelmien tietokanta rajaa tarkastelun vain OECD-maihin.

Van Everan nationalismia ja sotaa käsittelevät hypoteesit²³⁴ antavat kuitenkin pohjan teoretisoida hallintomuodon merkitystä taloudellisen eriarvoisuuden, nationalismiin ja kansainvälisten konfliktien mekanismeissa laajemminkin. Hän katsoo, että hallinnon tyyppi vaikuttaa sekä poliittisen eliitin tarpeeseen käyttää nationalismia että luotavan nationalismiin tyyppiin. Absolutistiset diktatuurit pystyvät selviämään ilman nationalististen myyttien rakentamista, koska ne voivat käyttää myös repressiivisiä toimia ja tehokkaita sisäisiä väkivaltakoneistoja taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttaman yhteiskunnallisen

---

²³² Yoo, 2018.

²³³ Van Evera, 1985, 98.

²³⁴ Van Evera, 1994.

levottomuuden tukahduttamiseen. Toisaalta, kuten esimerkiksi Wintrobe²³⁵ esittää, myös repressiivisten hallintojen on helpompi ylläpitää yhteiskuntajärjestystä, jos kansalaiset hyväksyvät sen vapaaehtoisesti. Niinpä myös erilaiset autoritaariset valtiot pyrkivät repression lisäksi luomaan kansalaisissaan lojaliteettia, mutta poliittisen eliitin ei tarvitse turvautua nationalismiin yhtä vahvasti kuin demokratioissa. Toisaalta taas kehittyneissä demokratioissa hallinto ja yhteiskunta koetaan yleensä legitiimimmäksi ja moniääninen avoin yhteiskunta purkaa eliitin käyttämiä nationalistisia myyttejä ja estää kaikkein haitallisimpien nationalismien muotojen syntymisen. Van Evera toteaaakin, että ”kaikkein vaarallisimpia ovat hallinnot, jotka ovat jossain määrin riippuvaisia kansan hyväksynnästä, mutta joita hallitsee kapea, epäedustava eliitti²³⁶”. Asioita pahentaa entisestään, mikäli hallinnon instituutiot ovat heikot, eliitti on epäpätevää ja korruptoitunutta ja kohtaa hallinnon toimintakyvyn ylittäviä ongelmia.²³⁷ Van Everan hypoteesit antavat siis syyn olettaa, että hallintomuodolla on merkitystä eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan mekanismin toiminnassa ja otan ne myös huomioon mallia rakentaessani.

3.3. Mekanismi ja hypoteesit

Aikaisemman tutkimuksen pohjalta on siis mahdollista rakentaa malli, jossa taloudellinen eriarvoisuus johtaa kansainvälisiin konflikteihin usean eri mekanismin kautta. Taloudellisesti eriarvoisuus lisää kannustimia imperialistiseen ulkopolitiikkaan, kun imperialismi ymmärretään riippuvuussuhteina, etupiireinä ja kauppareittien suojaamisena. Eriarvoisemmat valtiot myös käyttävät enemmän rahaa sotilasmenoihin, mikä tekee sotilaallisten ratkaisukeinojen käyttämisestä konfliktitilanteissa houkuttelevampaa ja lisää militaristista ulkopolitiikkaa ajavien intressiryhmien merkitystä ja valtaa valtion sisällä. Kulttuurillisesti eriarvoisempi valtio on hierarkkisempi ja väkivaltaisempi, mikä heijastuu myös sen ulkopolitiikkaan. Samaten kansainvälinen luottamus on eriarvoisemmassa valtiossa heikompa. Poliittinen eliitti myös käynnistää kansainvälisiä konflikteja viedäkseen kansalaisten huomion pois eriarvoisesta tulonjaosta ja eriarvoisuuden aiheuttamista yhteiskunnallisista ongelmista. Lisäksi eliitti lisää taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa nationalismia yhteiskunnallisten uudistusten vaatimusten tyrehtyttämiseksi.

---

²³⁵ Wintrobe, 1998.

²³⁶ Van Evera, 1994, 33.

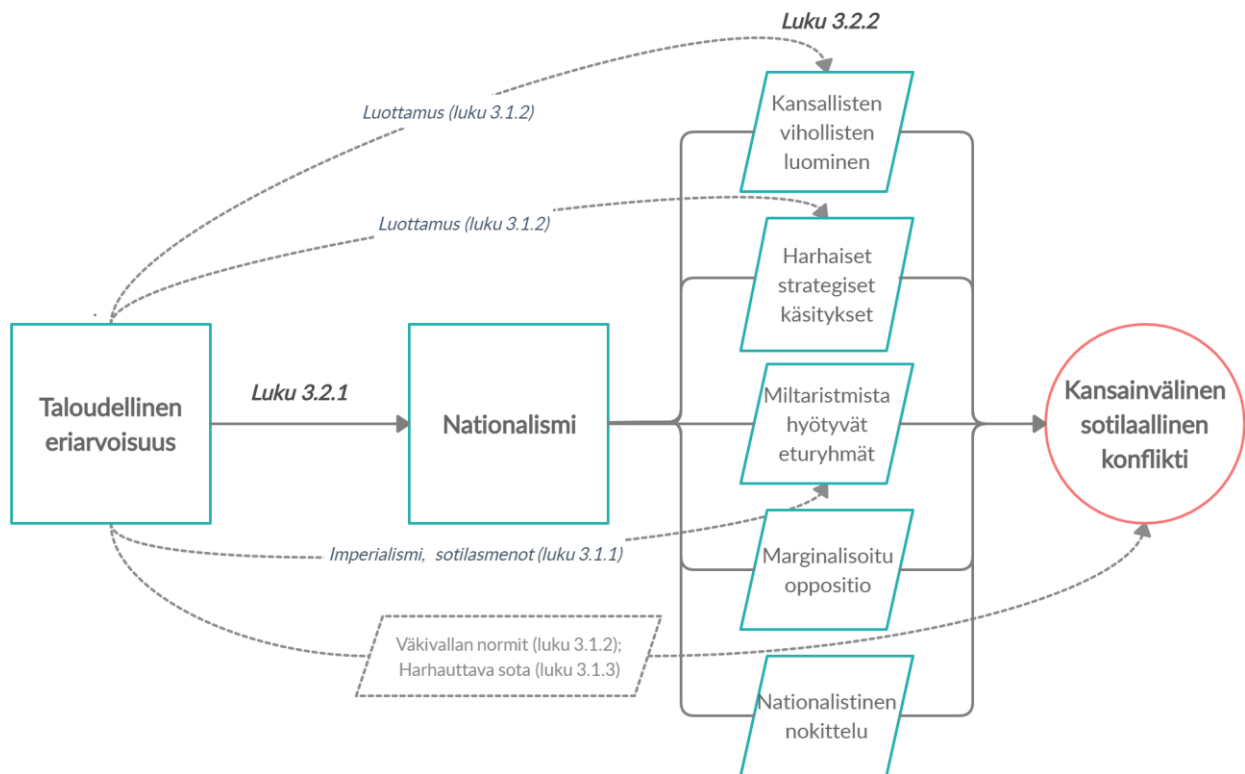
²³⁷ Van Evera, 1994, 32–33.

Nämä eri mekanismit voivat toimia samaan aikaan ja näyttäisivät myös monelta osin tukevan toisiaan. Eri mekanismien yksityiskohtien ja niiden keskinäisten suhteiden muodostaman kokonaisuuden hahmottaminen on mielenkiintoinen kysymys, jonka tarkempi käsittely ei kuitenkaan ole tämän työn rajoissa mahdollista. Siksi rakennan tässä työssä mallini taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismiin kautta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan mekanismin. Se on edellä esitellyistä malleista teoreettisesti pisimmälle kehitetty ja saanut vahvimman tuen empiirisisä tutkimuksissa. Tässä mekanismissa kasvava taloudellinen eriarvoisuus ajaa poliittisen eliitin luomaan erilaisten kampanjoiden sekä nationalistisen retoriikan ja politiikan avulla lisää kansallismielisyyttä kansalaisissa, jotta nämä hyväksyisivät vakiintuneen sosiaalisen rakenteen eivätkä alkaisi vaatimaan merkittäviä tulonjaon tai yhteiskunnan rakenteiden muutoksia. Nämä kampanjat vaikuttavat paitsi kansalaisiin myös eliittiin ja johtavat lisääntyneeseen riskiin joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin luomalla kansallisia vihollisia, harhaisia strategisia käsityksiä vihollisen tavoitteista ja omista voimavaroista, luomalla valtion sisällä ryhmittymiä, jotka ajavat aggressiivista ulkopoliittikkaa, hiljentämällä poliittiset vastustajat ja luomalla otolliset olosuhteet nationalistiselle nokittelulle.

Alla olevassa kuviossa (kuva 1) avaan rakentamaani mekanismia. Siinä yhtenäisellä viivalla kuvataan käyttämäni taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismiin kautta kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin johtavan mekanismin vaikutussuuntia. Katkoviivalla kuvataan taloudellisen eriarvoisuuden mahdollista itsenäistä vaikutusta mekanismin joihinkin osiin – näitä en siis tässä työssä tarkastele kuitenkaan lähemmin. Kunkin mekanismin osan kohdalla mainitsen tämän työn luvun, jossa sitä käsittelem.

Kuva 1. Taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtava mekanismi.

Tämän mallin pohjalta luon kolme hypoteesia. Ensimmäinen hypoteesi perustuu luvuissa 3.2.1 ja 3.2.2 esittämiini mekanismin osiin. Taloudellisesti eriarvoisemmissa valtioissa poliittinen eliitti luo nationalismia hämätäkseen kansalaisiaan ja estääkseen vaatimuksia taloudellisesta uudelleenjaosta tai yhteiskunnan rakenteiden muuttamisesta (luku 3.2.1). Lisääntyvä nationalistinen politiikka puolestaan lisää sotilaallista valmistautumista, edistää militaristista ulkopolitiikkaa ja herättää muissa valtioissa epäluottamusta. Tämä lisää jännitteitä valtioiden välille ja tekee valtioiden välisten sotilaallisten konfliktien syttymisestä todennäköisempää. (luku 3.2.2). Ensimmäinen hypoteesini siis kuuluu:

1. *Taloudellisesti eriarvoisemmilla valtioilla on suurempi riski joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin*

Toinen hypoteesi perustuu luvussa 3.2.2 esitetylle nationalismista kansainvälisiin konflikteihin johtavien mekanismien toiminnalle. Koska kansainvälisessä sotilaallisessa konfliktissa määritelmällisesti valtio käyttää voimaa tai uhkaa voimankäytöllä toista valtioita, sellaisen osapuoleksi voi joutua myös ilman, että on itse aloitteellinen. Nationalistisen retoriikan myötä

lisääntyvä yhteinen epäluottamus valtioiden välillä lisää taloudellisesti eriarvoisemman valtion riskiä joutua myös sotilaallisten toimien kohteeksi, vaikka se ei suoraan käyttäisi voimaa muita vastaan. Mutta kuten mallissa kuvataan, taloudellisen eriarvoisuuden myötä lisääntyvä nationalismi tekee valtion ulkopoliitikasta militaristisempaa ja aggressiivisempaa. Nationalistisemmat valtiot kärsivät strategisesta harhasta, jossa ne pitävät muita valtioita useammin vihamielisinä ja samalla myös yliarvioivat omat mahdollisuutensa voittaa vihollinen sotilaallisessa konfliktissa. Nationalismin lisääntyessä valtion sisällä syntyy ryhmiä, joiden etu on ylläpitää militaristista ulkopoliitikkaa. Myös taloudellisesti eriarvoisissa valtioissa esiintyvät nationalistiset nokittelukisat johtavat usein aggressiivisempaan ulkopoliitikkaan kuin poliittinen eliitti oli tarkoittanut. Niinpä taloudellinen eriarvoisuus lisää todennäköisyyttä sille, että valtio on aloittanut sotilaallisen konfliktin, jossa se on osallisena. Tämän pohjalta muodostan toisen hypoteesini:

2. Taloudellisesti eriarvoisemmat valtiot ovat useammin aloittajia sotilaallisissa konflikteissa, joissa ovat mukana.

Kolmas hypoteesini perustuu luvuissa 3.2.3 ja 3.2.4 esittämiini aikaisemmasta tutkimuksesta nouseviin havaintoihin eri tyyppisissä nationalismeista, eri hallintomuodoista ja niiden vaikutuksesta mekanismin toimintaan. Vaikka kaikki kansallisvaltiot tuottavat ja ylläpitävät nationalistisia myyttejä, on hallintomuodoiltaan erityyppisillä valtioilla erilainen tarve luoda nationalismia taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa. Erilaiset hallinnot tuottavat myös usein erityyppistä nationalismia. Taloudellisen eriarvoisuuden yhteys kansainvälisiin konflikteihin ja erityisesti niiden aloittamiseen on siis positiivinen, mutta yhteyden vahvuus vaihtelee hallintotyyppin mukaan.

Nationalismi on toimiva työkalu autoritaaristen valtioiden eliitille, mutta näillä on käytössään myös paljon erilaisia repressiivisen politiikan välineitä yhteiskunnallisia muutoksia vaativien liikkeiden tukahduttamiseen, mikä vähentää tarvetta lisätä nationalismia taloudellisen eriarvoisuuden lisääntyessä. Samaten repressiivisiä keinoja voi käyttää kilpailevien eliittien tukahduttamiseen, joten nationalistisia nokittelukisoja pääsee syntymään harvemmin.

Demokraattisissa valtioissa poliittisella eliitillä ei ole käytössään samanlaista repressiivisten politiikkatoimien työkalupakkia kuin autoritaarisissa valtioissa, joten demokratioissa eliitti turvautuu useammin nationalististen myyttien synnyttämiseen pyrkiessään säilyttämään valta-asemansa ja hiljentämään vaatimuksia uudelleenjaosta. Demokratian edustavuus ja

sananvapaus tuottavat kuitenkin tyypillisesti moniäänisemmän yhteiskunnan, joka purkaa myös nationalistisia myyttejä ja vähentää nationalismin kaikkein haitallisimpien ja vihamielisimpien muotojen käyttämistä. Demokratioissa esiintyykin useammin vähemmän haitallisia nationalismin muotoja. Avoin tiedonvälitys mahdollistaa myös eliitin luomien viholliskuvien, harhaisten strategisten käsitysten sekä aggressiivisten politiikkatoimien kritisoinnin ja purkamisen, joten nationalismista kansainvälisiin konflikteihin johtavat mekanismit toimivat heikommin eikä eliitin sisäisiä nationalistisia nokittelukisoja synny yhtä helposti.

Vahvin yhteys taloudellisen eriarvoisuuden, nationalismin ja kansainvälisten konfliktien välillä on autoritaarisuuden ja demokratian väliin sijoittuvissa valtioissa. Näitä hallitsee tyypillisesti pieni, epäedustava eliitti, joka on kuitenkin jossain määrin riippuvainen muiden ryhmittymien ja kansalaisten tuesta. Laajan tuen tarve rajaa repressiivisten keinojen käyttöä ja eliitti turvautuu usein vahvasti nationalismiin taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa. Toisaalta kilpailu vallasta eri eliittien välillä voi johtaa helpommin nationalistisiin nokittelukisoihin. Vallassa oleva eliitti pystyy myös vaientamaan yhteiskunnallista kritiikkiä nationalistisia kampanjoitaan kohtaan tehokkaammin kuin täysin vapaissa yhteiskunnissa esimerkiksi hallitsemalla tiedonvälityksen kanavia, joten se on vapaampi luomaan vihamielisiä viholliskuvia ja toiseutta oman politiikan tueksi ja saa vähemmän kritiikkiä harhaisista strategisista oletuksistaan. Tästä seuraa kolmas hypoteesini:

3. *Taloudellisen eriarvoisuuden yhteys kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin on heikoin autoritaarisissa valtioissa ja vahvin semiautoritaarisissa valtioissa demokraattisten valtioiden sijoittuessa näiden kahden välille.*

Seuraavassa luvussa testaan näitä hypoteeseja laajan kvantitatiivisen aineiston avulla.

4. EMPIIRINEN ANALYYSI: LOGISTINEN REGRESSIO

Hypoteesieni testaamiseksi keräsin laajan tilastollisen aineiston, jota käsittelen tilastotieteellisin menetelmin. Keräämäni data kattaa ajallisesti vuodet 1973–2010. Tarkastelen tässä työssä sitä, onko valtio osallisena ja aloittajana kansainvälisessä sotilaallisessa konfliktissa. Riippuva muuttujani on siis dikotominen: valtio joko on tai ei ole sotilaallisessa konfliktissa. Tällaisen dikotomisen muuttujan tarkasteluun toimivin tilastollinen menetelmä on logistinen regressioanalyysi. Sen avulla voidaan tarkastella tapahtuman todennäköisyyden muutosta riippumattoman muuttujan arvon kasvaessa. Logistisessa regressioanalyysissä tarkastellaan riskiä (odds) sille, että jokin asia tapahtuu. Riski on suhdeluku, joka saadaan suhteuttamalla tapahtuman todennäköisyys siihen todennäköisyyteen, että se ei tapahdu.²³⁸

Logistista regressioanalyysia varten luon kaksi tilastollista mallia. Niissä riippuvan muuttujan vaihtelua selitetään riippumattomien muuttujien muutosten kautta. Ensimmäistä hypoteesiani testattavassa mallissani riippuva muuttuja on se, onko valtio osallisena kansainvälisessä sotilaallisessa konfliktissa. Ajallinen komponentti tarkasteluun tulee siitä, että tarkasteluun otetaan valtio-vuosi-parit, eli onko kyseinen valtio ollut osallisena konfliktissa kyseisenä vuonna. Toisen hypoteesini testaamiseksi teen mallin, jossa riippuva muuttuja on konfliktin aloittaminen eli onko valtio aloittanut konfliktin, jossa se on osallisena. Kolmannen hypoteesini testaamiseksi otan mukaan moderaattorimuuttujaksi hallinnon tyyppin eli tarkastelen kumpaakin riippuvaa muuttujaa erikseen autoritaarisissa, semiautoritaarisissa ja demokraattisissa valtioissa.

Molemmissa tilastollisissa malleissa oleellisin riippumaton muuttuja on taloudellinen eriarvoisuus. Lisäksi otan mukaan malleihin joukon kontrollimuuttujia, joiden on aikaisemmassa tutkimuksessa esitetty olevan merkittäviä tekijöitä kansainvälisten sotilaallisten konfliktien syttymisessä. Näin mallissa saadaan eriteltyä taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus näiden tunnettujen muuttujien vaikutuksesta. Lisäksi kontrollimuuttujat voivat osaltaan vahvistaa tai haastaa mallin toimivuutta. Mikäli niiden vaikutussuunta eroaa selkeästi aikaisempien tutkimusten havainnoista eikä tälle erolle löydy selkeää selitystä, voi tilastollisessa mallissa tai käsiteltävässä datassa olla virheitä.

---

²³⁸ Mattila, 2009.

Ensimmäisen hypoteesini oletus on, että taloudellisen eriarvoisuuden ja konfliktissa osallisena olemisen välinen yhteys on positiivinen, eli taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa kasvaa myös riski olla osallisena kansainvälisessä sotilaallisessa konfliktissa. Toisen hypoteesini oletus on, että konfliktin aloittamista tarkasteltaessa yhteys on positiivinen ja vahvempi kuin konfliktissa osallisena olemisessa. Kolmannen hypoteesini mukaan molempien riippuvien muuttujien positiivinen yhteys taloudelliseen eriarvoisuuteen on vahvin semiautoritaarisissa valtioissa ja heikoin autoritaarisissa valtioissa demokratioiden sijoittuessa näiden välin.

Avaan alla ensin tarkemmin sitä, miten olen operationalisoinut eri muuttujat. Aineiston keräämisessä ensisijainen kriteerini on ollut kerätä mahdollisimman laaja otos, johon kuuluu valtioita niin ajallisesti kuin alueellisestikin kattavasti. Tällaista laaja-alaista empiiristä tarkastelua taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien välillä ei ole aikaisemmin tehty. Taloudellista eriarvoisuutta koskevan datan saatavuus ja erityisesti sen vertailtavuus ovat olleet ongelma tilastollisten tarkastelujen osalta. Viime vuosina datan saatavuus on parantunut huomasti taloudellisen eriarvoisuuden noustua taas merkittäväksi tutkimuskysymykseksi. Myös sen vertailtavuuden ongelmiin on kehitetty ratkaisuja. Esittelen aineistonkeruun suhteen tekemäni valinnat tarkemmin kunkin muuttujan yhteydessä. Tämän jälkeen käyn läpi tilastollisen analyysin tulokset ja niiden merkityksen hypoteesieni kannalta. Tilastolliset analyysit on tehty R Studio v.1.3.959 -ohjelmalla.

4.1. Riippuva muuttuja: sotilaallinen konflikti ja sen aloittaminen

Tilastollisen mallini riippuva muuttuja on kansainvälinen sotilaallinen konflikti ja sen aloittaminen. Sen operationalisointiin käytän tunnetuinta ja kansainvälisten konfliktien tutkimuksessa eniten käytettyä tietolähdettä eli Correlates of War (CoW) -hankkeen Militarized Interstate Disputes (MID) -datasettiä²³⁹. CoW-hankkeessa on kerätty kvantitatiivista tietoa kansainvälisen politiikan eri aspekteista, joiden katsotaan liittyvän kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin ja tehty niistä vapaasti käytettävissä olevia ainoistoja. Käyttämäni MID-datasetin versio 4.3 sisältää yli 2300 kansainvälistä sotilaallista kiistaa vuosilta 1816–2010. Kukin merkintä sisältää tiedon kiistan kestosta, osallistujista, intensiteetistä ja monista muista konfliktin ominaisuuksista.

---

²³⁹ Data saatavilla osoitteessa <https://correlatesofwar.org/data-sets/MIDs>.

MID-datasetissä konfliktin määritellään olevan erimielisyys tai intressien törmäminen kahden tai useamman toimijan välillä²⁴⁰. Kansainvälinen sotilaallinen kiista on puolestaan joukko ”historiallisesti ja ajallisesti toisiinsa liittyviä konflikteja, joissa valtio uhkaa käyttää tai käyttää sotilaallista voimaa toisen valtion hallintoa, virallisia edustajia, virallisia sotilasjoukkoja, omaisuutta tai aluetta kohtaan”²⁴¹. Kukin kiista koostuu välikohtauksista, jotka voivat vaihdella intensiteetiltään sotilaallisella voimalla uhkaamisesta sen käyttämiseen. MID-datasetin ulkopuolelle jäävät siis sellaiset konfliktit, joiden molemmat osapuolet eivät ole kansainvälisen valtiojärjestelmän tunnustettuja jäseniä²⁴².

Tiedot kerätään lehtiartikkeleiden perusteella. Nykyään työ on pitkälti automatisoitu. Tietokoneohjelmat käyvät läpi globaaleja, alueellisia ja kansallisia uutislähteitä etsien avainsanoja. Näiden löytymisen jälkeen tietoja luokitellaan konfliktin intensiteetin mukaan ja lopulta ne käydään vielä ihmisvoimin lävitse, jotta niille voidaan antaa oikea luokitus.²⁴³ Sisällöllisesti MID-datasettiä on kritisoitu prosessin tulkinvaraisuuden ja menetelmään sisältyvän epätarkkuuden takia. Datasetin laadunvarmistus on kuitenkin joukkoistettu ja itseään korjaava prosessi, kun kriitikoiden ehdottamia korjauksia otetaan huomioon uusituissa versioissa²⁴⁴. Käsitteellisesti CoW-projektia on kritisoitu sen keskittymisestä valtiotoimijoiden välisiin kiistoihin, joka jättää muun tyyppisen väkivallan tarkastelun ulkopuolelle²⁴⁵, mutta oman tutkimuksen rajaukseen valtiokeskeisyys sopii vallan mainiosti.

MID-datasetin suosiota konfliktitutkimuksessa selittää datan laajuus ja monipuolisuus. Se sisältää tietoa paitsi laajamittaisista kansainvälisistä sodista, myös erilaisista matalamman intensiteetin sotilaallisista konflikteista. Selkkaukset koodataan tiettyjen kriteerien mukaisesti ja yksittäisen kiistan korkein vihollisuuksien aste voi vaihdella voimalla uhkaamisesta aina täysmittaiseen sotaan²⁴⁶. Tämä heterogeenisyys tuo kuitenkin myös ongelmia, sillä MID-

---

²⁴⁰ Jones et. al. 1996, 168.

²⁴¹ Jones et. al. 1996, 163.

²⁴² Kansainväliseksi sotilaalliseksi kiistaksi koodaamiseen ei riitä, että valtio käyttää sotilaallista voimaa ei-valtiollista toimijaa kohtaa toisen valtion alueella. Tällainen sotilaallinen toiminta muuttuu kansainväliseksi sotilaalliseksi kiistaksi vasta siinä tapauksessa, että valtio, jonka alueella toiminta tapahtuu, protestoi sitä vastaan (Jones et. al. 1996, 168-169).

²⁴³ Palmer et. al. 2015.

²⁴⁴ Versioon 4.3 johtanutta kritiikkiä esitti Gibler et. al. 2016 ja sen pohjalta tehdyt korjaukset kts. Palmer et. al. 2020.

²⁴⁵ Wallensteen 2011, 113.

²⁴⁶ Koodaamisen tarkemmat kriteerit, kts. Jones et. al. 1996, 169-174. Yksittäisen toimijan, selkkauksen ja koko kiistan korkeinta sotilaallisen toiminnan astetta kuvataan viisiportaisella asteikolla, jossa 1 = ei sotilaallista toimintaa (no militarized action), 2 = voiman käytöllä uhkaaminen (threat to use force), 3 = voiman näyttö (display of force), 4 = voiman käyttö (use of force), 5 = sota (war).

datasetti sisältää luonteeltaan hyvin erilaisia konflikteja. Sotilaallisella voimalla uhkaaminen on helpompaa kuin voiman käyttö, joka vaatii kyvykkyyttä todella käyttää voimaa vastustajaa vastaan. Lisäksi sotilaallisen voiman käyttämisen ja mahdollisten uhrien tuottamisen voi ajatella nostavan konfliktin uudelle, vaarallisemmalle tasolle. Niinpä sotilaallisella voimalla uhkaamisen ja voiman käytön voidaan ajatella olevan analyttisesti erillisiä ilmiöitä, joihin vaikuttavat muuttujat toimivat eri tavalla tai ovat osin erilaisia²⁴⁷. Suosittu ja yksinkertainen tapa kontrolloida MID-kiistojen heterogeenisyyttä on erottaa vakavat kiistat vähemmän vakavista ja keskittyä tutkimuksessa vain niihin konflikteihin, jotka ovat aiheuttaneet kuolonuhreja²⁴⁸. Gilbert ja Little kuitenkin osoittavat, että tämä keskittyminen vain pitkälle eskaloituneisiin kiistoihin jättää huomiotta ison joukon selvästi vaarallisia konflikteja, jotka ovat kuitenkin eri syistä de-eskaloituneet ennen kuin ne ovat aiheuttaneet uhreja. Merkittävä osa MID-tietokannan kiistoista ei sisällä tietoa kuolonuhreista. Niinpä tällainen tarkastelu myös vaikuttaa analyysin tuloksiin ja vähättelee erityisesti sellaisten muuttujien vaikutusta, joiden voidaan ajatella vaikuttavan myös matalamman tason konfliktien syntymiseen, ei vain konfliktien eskaloitumiseen väkivaltaisiksi.²⁴⁹

Tässä työssä ymmärrän MID-datasetin eri tasoiset kiistat osana samaa ilmiötä ja askelina sotilaallisessa konfliktissa ja sen eskaloitumisessa. Gilbertia ja Littleä mukailleen näen, että lähes kaikki konfliktit alkavat intensiteetiltään pienempinä. Vaikka kaikki eivät eskaloidu kuolonuhreja vaativien sotilaallisten toimien tasolle, ovat ne osa samaa sotilaallisen konfliktin ilmiötä. Teoreettisen mallini perusteella taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa kaiken tasoisten konfliktien syntymiseen eliitin ajaman nationalistisen politiikan myötä, joten keskittyminen vain kuolonuhreja tuottaneisiin kiistoihin vääristäisi tuloksia. On myös mahdollista, että taloudellinen eriarvoisuus lisää konfliktien eskaloitumisen riskiä, mutta se ei ole tässä työssä tutkimukseni kohteena. Kaikkien konfliktien tarkastelu riippuvana muuttujana kuvaa samalla

---

²⁴⁷ Esimerkiksi Caprioli 2006 tuo tämän näkemyksen esiin. Hän tekeekin oman erillisen datasetin siitä, kuka käyttää sotilaallista voimaa ensimmäisenä konfliktissa.

²⁴⁸ Hegre (2000) esitti tämän korjauksen ensimmäisenä ja sitä on sittemmin käytetty useissa sadoissa tutkimuksissa (kts. Gilber & Little, 2017, 190–191).

²⁴⁹ Gilber & Little, 2017, 190–191. He esittävät kuitenkin MID-datasetin sisältävän erilaisen vääristymän, sillä se sisältää syntylogiikaltaan kahdenlaisia konflikteja: sellaisia, joissa valtio uhkaa tai käyttää sotilaallista voimaa toista valtiota kohtaan ja sellaisia, joissa valtio käyttää voimaa yksityishenkilöitä kohtaan ja toinen valtio protestoi tätä. Tätä kritiikkiä on pyritty ottamaan huomioon MID-datasetin uusimmassa 4.3 versiossa, kts. tarkemmin Palmer et. al. 2020.

myös laajemmin valtion aggressiivista käytöstä ja toimii yhteiskunnan militarismien indikaattorina²⁵⁰. Lisäksi se tarjoaa mahdollisimman laajan otoksen tilastolliseen tarkasteluun.

MID sisältää tiedot kaikista yhteen konfliktiin osallistuneista valtioista eli yksittäinen konflikti koodataan jokaisen siihen osallistuvan valtion kohdalla erikseen. Koostin analyysiani varten MID-kiistojen tiedoista kaksi eri tavalla käsiteltyä datasettiä. Tarkastellakseni ensimmäistä hypoteesiani ja osallisuutta konflikteihin tein MID-kiistoista valtio-vuosi-pareja sisältävän dummy- eli tekomuuttujan, koska yksittäinen valtio voi olla osallisena myös useissa konflikteissa saman vuoden aikana. Mikäli valtio ei ole ollut kyseisen vuoden aikana osallisena sotilaallisessa kiistassa se saa kyseisen vuoden kohdalta arvon 0. Mikäli valtio on taas ollut mukana konfliktissa, se saa arvon 1. Yksittäinen konflikti kuitenkin koodataan vain kerran, joten esimerkiksi useita vuosia jatkuvat konfliktit eivät vaikuta usean vuoden tulokseen.

Toisaalta valtio voi aloittaa sotilaallisen konfliktin tai se voi joutua osalliseksi selkkaukseen vain sen kohteena tai vastaamalla toisen aloittamaan sotilaalliseen toimitaan. MID sisältää myös tiedon konfliktin aloittaneesta osapuolesta. Niinpä on syytä myös erottaa selkkauksen aloittanut valtio, joka koodataan edellä esitetyn tapaan numeroilla 0 (ei ole aloittaja) ja 1 (on aloittanut konfliktin). Tätä tarkastelua en tee enää valtio-vuosi-pareina, vaan nämä tiedot ovat konfliktikohtaisia. Yksittäinen valtio voi siis olla osallisena useamassa konfliktissa saman vuoden aikana, vaikka edelleen yksi konflikti koodataan vain kertaalleen riippumatta sen kestosta. Teoreettisen mallin mukaan taloudellisen eriarvoisuuden yhteys konfliktin aloittamiseen pitäisi olla vahvempi kuin konfliktiin joutumisessa.

4.2. Riippumaton muuttuja: taloudellinen eriarvoisuus

Taloudellisen eriarvoisuuden operationalisointi mitattavaksi suureeksi ja mittaamisen toteuttaminen ei ole helppoa. Kuitenkin eriarvoisuuden noustua jälleen näkyväksi taloustieteelliseksi tutkimusaiheeksi 2000-luvulla on myös datan saatavuus parantunut huomasti. Parempi data on avannut valtavasti uusia mahdollisuuksia ja on vienyt eriarvoisuuden vaikutuksiin liittyvä tutkimusta eteenpäin suurin harppauksin. Jokaisen tutkijan on kuitenkin edelleen taloudellisen eriarvoisuuden datalähteitä valitessaan vastattava

---

²⁵⁰ Caverley & Mearsheimer, 2008, 4–5, 297. Aggressiivisemmat valtiot uhkailevat useammin voiman käytöllä ja turvautuvat herkemmin sotilaalliseen voimaan tai sillä uhkaamiseen myös tilanteissa, joissa tulos on epävarma ja jossa uhkailu tai voiman näyttö voivat johtaa helpommin konfliktin eskaloitumiseen. Militaristisessa valtiossa poliittisen päätöksenteon kannalta merkittävä osa yhteiskunnasta kannattaa suuren armeijan rakentamista ja uskoo sotilaallisen voiman käyttöön ylivoimaisena ulkopoliittikan välineenä.

kolmeen keskeiseen kysymykseen: mitä mitataan, miten mitataan ja mistä tieto saadaan? Tässä työssä päällimmäinen ohjenuora vastatessani näihin kysymyksiin on ollut mahdollisimman laajan vertailtavissa olevan otoksen hankkiminen. Alla avaan tekemiäni valintoja ja käyttämäni taloudellisen eriarvoisuuden dataa tarkemmin.

Tarkastelen tässä työssä valtion sisäisen eriarvoisuuden vaikutusta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin, eli mitattava suure on taloudellinen eriarvoisuus valtioiden sisällä yksilöiden välillä. Tämä valinta johtuu siis tutkimuskysymyksen rajauksesta, mutta jättää samalla useita muita erilaisia taloudellisen eriarvoisuuden muotoja piiloon. Keskityn valtioiden sisäiseen eriarvoisuuteen ja sen vertailemiseen eri valtioiden välillä enkä esimerkiksi globaaliin yksilöiden väliseen eriarvoisuuteen²⁵¹. Eriarvoisuutta voidaan myös tarkastella paitsi yksilöiden välisenä vertikaalisena ilmiönä, myös ryhmien välisenä horisontaalisena ominaisuutena, mikä voi paljastaa erilaisia yhteiskunnallisia jakolinjoja²⁵².

Ylipäättänsä keskittymällä vain taloudelliseen eriarvoisuuteen jätän eksplisiittisen tarkasteluni ulkopuolelle muut yhteiskunnallisen eriarvoisuuden muodot, kuten sukupuoleen, etnisyyteen, koulutukseen tai vaikkapa terveyteen liittyvät eriarvoisuudet vain muutamia esimerkkejä mainitakseni. Myös muilla eriarvoisuuden muodoilla on yhteiskunnallisia vaikutuksia, ja ne voivat osaltaan vaikuttaa taloudellisen eriarvoisuuden syntymiseen. Erilaisten yhteiskunnallisten eriarvoisuuksien keskinäiset vaikutusmekanismit ja kausaalisuhteet ovat varsin monimutkaisia eikä niiden tarkastelu tämän työn yhteydessä ole mahdollista. Taloudellinen eriarvoisuus on kuitenkin erityisen merkittävä yhteiskunnallinen ilmiö, koska se luo hierarkioita, joiden päälle monet muut eriarvoisuudet rakentuvat. Niinpä taloudellinen eriarvoisuus indikoi yleensä vahvasti myös muiden eriarvoisuuksien olemassaolosta.²⁵³

Taloudellista eriarvoisuutta voidaan mitata ainakin kolmesta eri kohteesta, joista kukin antaa hieman erilaisia tuloksia: varallisuudesta, kulutuksesta tai tuloista. Varallisuuserot ovat näistä lähes aina kaikkein jyrkimmät ja varallisuuden kasautuminen yhä harvempien käsiin ennakoii

---

²⁵¹ Globaali eriarvoisuus selkeästi valtioiden sisäistä eriarvoisuutta suurempaa ja muodostaa oman mielenkiintoisen tutkimuskysymyksensä. Sen ulottuvuuksista ja muutoksista tarkemmin kts. esim. Milanovic 2017.

²⁵² Esimerkiksi Larraz 2015 nostaa esiin vertikaaliseen eriarvoisuuteen keskittymiseen liittyviä ongelmia ja tekee ehdotuksia, miten sen yleisintä mittaria, gini-kerrointa, voisi kehittää ottamaan paremmin huomioon myös horisontaalisen eriarvoisuuden.

²⁵³ Esimerkiksi Wilkinson & Pickett (2010) ja Atkinson (2015, 9–14) nostavat taloudellisen eriarvoisuuden erityisen merkittäväksi eriarvoisuuden muodoksi ja tärkeäksi tutkimuskysymykseksi. Therborn (2014) taas esittää kriittisen näkemyksen siitä, miksi ja miten tarkastella eriarvoisuuksia laajemmin kuin vain taloudellisesti.

myös muiden taloudellisen eriarvoisuuden indikaattoreiden kasvamista²⁵⁴. Varallisuuden mittaaminen on kuitenkin huomattavan hankalaa, koska sen arvon ja omistussuhteiden määrittäminen ei ole yksiselitteistä. Varallisuutta koskevaa dataa onkin saatavilla vähemmän kuin tuloihin liittyvää dataa ja lisäksi sen vertailtavuus maiden välillä on rajallista. Myös kulutuksen kanssa törmätään samoihin erimittaisuuden ongelmiin maiden välillä.²⁵⁵ Niinpä tulojen jakautuminen on paras taloudellisen eriarvoisuuden mittari, kun vertaillaan eri maiden sisäistä eriarvoisuutta.

Tuloja voidaan tarkastella ennen tulonsiirtoja, kuten veroja tai tukia (*market income*), tukien jälkeen mutta ennen verotusta (*gross income*) tai kokonaistuloja kaikkien tapahtuneiden tulonsiirtojen jälkeen (*disposable income*). Tässä työssä olen kiinnostunut ennen kaikkea kokonaistuloista tulonsiirtojen jälkeen, sillä ne kuvaavat ihmisillä käytössä olevaa rahaa ja sen kautta myös parhaiten heidän näkemäänsä ja kokemaansa eriarvoisuutta. Tulonjaon yksikkö, samoin kuin analyysin yksikkö, voi olla kotitalostakos tai yksilö. Talouskohtainen tulonjako on usein suositelluin mittaamisen kohde, sillä samassa taloudessa asuvat jakavat tyypillisesti resurssit keskenään. Analyysin yksikkönä suositetaan kuitenkin yksilöiden välistä eriarvoisuutta. Tällöin kotitalouden saamat tulot jaetaan asujien kesken, yksinkertaisimmillaan jakamalla tulos asukasmäärällä, mutta useammin eri tavalla painotettuna esimerkiksi alaikäisten kohdalla.²⁵⁶ Noudatan näissä asioissa yleistä tapaa ja tarkastelen yksilökohtaisia kokonaistuloja.

Tuloeroja voidaan myös tarkastella usealla eri mittarilla. Yksi yleinen tapa on tarkastella jonkin desiilin tai sentiilin saamaa osuutta kaikista tuloista. Tyypillisimmin tässä tarkastellaan tulonjaon rikkaamman pään osuuksia, kuten rikkaimman prosentin osuutta kaikista tuloista. Usein näitä osuuksia myös vertaillaan toisiinsa: kuinka paljon rikkain prosentti tulonsaajista tienaa verrattuna köyhimpään 50 prosenttiin? Lisäksi tuloeroja voidaan mitata erilaisilla tilastotieteellisillä suureilla, kuten Atkinsonin indeksillä tai Theil-indeksillä, joilla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa.²⁵⁷ Tässä työssä käytän mahdollisimman hyvän vertailtavuuden nimissä ylivoimaisesti laajimmin käytössä olevaa taloudellisen eriarvoisuuden mittaria eli gini-kerrointa. Se on italialaisen Corrado Ginin kehittämä tilastotieteellinen suure, jota käytetään

---

²⁵⁴ Kts. esimerkiksi Piketty 2016, 2020.

²⁵⁵ Enemmän erilaisista taloudellisen eriarvoisuuden mittaamisen kohteista katso esim. Atkinson 2015, 28–37.

²⁵⁶ UNU-WIDER 2014, 4 ja Atkinson 2015, 28–33.

²⁵⁷ Cowell 2011 on kattava katsaus erilaisista tavoista kuvata, mitata, analysoida ja mallintaa eriarvoisuutta.

tyypillisesti kuvaamaa tuloeroja eri maissa. Gini-kerroin vaihtelee välillä 0–1, jossa 0 tarkoittaa täydellistä tasa-arvoa, eli jokainen saa yhtä paljon tuloja ja 1 sitä, että yksi henkilö saa kaikki tulot. Tyypillisesti tutkimuksessa gini-kerroin ilmaistaan desimaalien sijaan prosenttina, jolloin gini-indeksi saa arvoin väliltä 0–100.²⁵⁸ Käytän tätä tapaa myös tässä työssä.

Gini-kerrointa käytettäessä tutkijan täytyy huomioida sekä käsitteellisiä että mittauksellisia seikkoja. Käsitteellisesti gini tarkastelee suhteellista, ei absoluuttista eriarvoisuutta. Bruttokansantulon tuplaantuessa myös absoluuttinen rahassa mitattu tuloero kaksinkertaistuu, mikäli gini-kerroin pysyy samana. Siksi myös saman gini-kerroin varakkaammassa maassa tarkoittaa suurempaa absoluuttista tuloeroa kansalaisten välillä. Keskityn tässä työssä kuitenkin tarkastelemaan yleisen tavan mukaisesti nimenomaan suhteellisia tuloeroja ja vertailemaan eri maiden gini-kertoimia. Kertoimella on myös teoreettinen yläraja. Ihminen tarvitsee minimimäärän tuloja pysyäksään hengissä, joten yksi henkilö ei missään yhteiskunnassa pysty kahmimaan kaikkia tuloja itselleen, vaan muiden on saatava vähintään tämä hengissä pysymiseen riittävä osa. Erittäin köyhissä yhteiskunnissa tämä rajoittaa sitä, kuinka korkeaksi gini-kerroin voi nousta. Käytännössä myöskään täydellistä tasa-arvoa ei ole saavutettu koskaan.²⁵⁹

Gini-kertoimeen ja eriarvoisuuden mittareihin ylipäänsä vaikuttavat myös mittaamistavat. Dataa voidaan nykyään varsinkin kehittyneemmissä yhteiskunnissa saada useasta eri lähteestä, kuten verotiedoista tai tulorekistereistä. Ehdottomasti yleisin tapa kerätä kansalliset gini-kertoimet on kuitenkin kotitalouksille tehtävät kyselyt. Niihin liittyy ainakin kahdenlaisia haasteita. Ensinnäkin kyselyiden metodit vaihtelevat maiden välillä merkittävästi. Joissain maissa kyselyitä tehdään vuosittain standardoiduin menetelmin, mutta vähintään yhtä usein kyselyitä tehdään harvakseltaan ja tutkimukset eroavat siinä, tarkastellaanko yksilöitä vai kotitalouksia, markkina- vai kokonaistuloa ja tarkastellaanko vain jotain maantieteellisesti rajattua aluetta, esimerkiksi kaupunkeja tai maaseutua²⁶⁰. Toisekseen vertaamalla tietoja eri lähteistä on saatu selville, että kyselyt tyypillisesti vähättelevät kaikkein rikkaimpien osuutta

---

²⁵⁸ Esim. Larraz 2015, Scheidel 2017, Solt 2020.

²⁵⁹ Scheidel, 2017, 11–13.

²⁶⁰ YK-yliopiston UNU-WIDER tutkimuslaitos on perustanut World Income Inequality Database (WIID) -datapankin, johon on kerätty mittaustuloksia ja -arvioita ympäri maailmaa. Se sisältää yli 7000 havaintoa eri maista eri vuosilla. WIID lähestyy vertailun ongelmaa tarjoamalla mahdollisimman kattavasti tietoa kunkin arvon taustalla olevista olettamuksista ja eroista. Data ei kuitenkaan sellaisenaan ole käytettävissä maiden välisten vertailuun, sillä eri lähteissä käytetään hyvin erilaisia käsitteitä tulosta ja erilaisia keräysmenetelmiä. Sen soveltaminen laajoissa vertailututkimuksissa vaatii raajamaista ja on silti ongelmallista (kts. esim Solt, 2020, 1196).

tuloista²⁶¹. Ylipäänsä gini-kerroin reagoi laskentatavastaan johtuen herkimmin tulonjaon keskiosissa tapahtuviin muutoksiin ja voi vähätellä tai jopa jättää piiloon tulonjaon ääripäiden muutoksia²⁶². Näiden vinoumien huomioimiseksi eri maissa on sovellettu erilaisia korjauksia kyselydataan, mikä osaltaan myös sekoittaa tuloksia niin ajan kuluessa kuin maiden välillä. Datan vaihteleva laatu ja toisistaan poikkeavat keräysmenetelmät vaikeuttavat taloudellista eriarvoisuutta ja sen seurauksia eri maiden välillä vertailevien tutkimusten toteuttamista²⁶³.

Käytän taloudellisen eriarvoisuuden indikaattorina siis yksilöiden välistä kokonaistulojen eroa valtioiden sisällä ilmaistuna valtion gini-kertoimena tietyinä vuotena. Datan lähteeksi valitsin Standardized World Income Inequality Database (SWIID) -tietokannan. Tämä Frederick Soltin ylläpitämä tietokanta tarjoaa olevista tietolähteistä mahdollisuuden laajimpaan eri maiden väliseen vertailuun. SWIID käyttää standardinaan Luxembourg Income Study Database (LIS) -tietokannan dataa ja menetelmiä, mutta täydentää LIS:en ajallisesti ja maantieteellisesti puutteellisia tietoja yhdistämällä siihen eriarvoisuusdataa lukuisista muista tietolähteistä ja ennakoimalla puuttuvia tietoja tilastotieteellisin menetelmin. Vuodesta 2008 asti ylläpidetyn tietokannan ensisijainen prioriteetti on tarjota mahdollisimman suuri määrä havaintoja eri maista ja toissijainen prioriteetti on varmistaa näiden havaintojen mahdollisimman hyvä vertailtavuus. Nämä prioriteetit ovat nostaneet kritiikkiä tietokannan tarkkuutta kohtaan varsinkin koskien maita ja alueita, joissa havaintoja on vähän tai ne ovat ristiriitaisia ja datan aukkoja joudutaan paikkaamaan lasketuilla tuloksilla useammin²⁶⁴. Solt on kuitenkin vuosien varrella kehittänyt SWIID-tietokannan datan keräämisen ja ennakoinnin menetelmiä. Uudemmissa versioissa datasetin vertailtavuus ja tarkkuus onkin kehittynyt erialisten tilastotieteellisten testien perusteella huomattavasti.²⁶⁵ Tässä työssä otan datani tietokannan kirjoittamisen aikaan tuoreimmasta käytettävissä olevasta 8.2-versiosta²⁶⁶.

---

²⁶¹ Scheidel, 2017, 13–14.

²⁶² Solt, 2020, 1148.

²⁶³ Østby 2013, 211–212. Solt 2016,

²⁶⁴ Kts. esim. Ferreira et. al. 2015.

²⁶⁵ Solt, 2020.

²⁶⁶ Data saatavilla osoitteessa <https://fsolt.org/swiid/>. SWIID-tietokannan standardi on huolellisesti suunniteltu mahdollisimman hyvän vertailtavuuden varmistamiseksi. Kuten olen edellä esittänyt, liittyy taloudellisen eriarvoisuuden mittaamiseen ja vertaamiseen silti edelleen huomattavia epävarmuuksia. SWIID lähestyy tätä epävarmuutta bayesiläisen tilastotieteen menetelmin tarjoamalla datasetissään absoluuttisten arvojen lisäksi jokaiselle valtio-vuosi-parille 100 erilaista arvoa vaihteluvälillä sisällä. Hyödynnän tässä työssä kuitenkin klassisen frekventistisen tilastotieteen menetelmiä ja käytän malleissani SWIID-tietokannan sisältämiä keskiarvoja sellaisenaan, jolloin eri havaintojen epävarmuustekijä jää huomioimatta analyysissä. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa datan sisältämät epävarmuustekijät syytä ottaa huomioon paremmin.

4.3. Moderaattorimuuttuja: vapausaste

Kolmannen hypoteesini mukaan valtion hallintojärjestelmällä ja yhteiskunnan vapaudella on merkittävä vaikutus siihen, miten taloudellinen eriarvoisuus lisää riskiä joutua kansainväliseen konfliktiin. Operationalisoin tämän moderaattorimuuttujan yhdysvaltalaisen Freedom House -järjestön keräämästä datasta.

Freedom House arvio poliittisia ja yhteiskunnallisia vapauksia maailmassa ja tuottaa näistä kvantitatiivisen arvion, freedom rating -arvosanan. Järjestö on tunnetuimmassa *Freedom in the World* -tutkimuksessaan antanut vuodesta 1972 asti vuosittaisen arvion maailman eri maiden vapaudesta²⁶⁷. Freedom House itse määrittelee vapauden ”mahdollisuudeksi toimia spontaanisti erilaisilla hallituksen tai muiden poliittisen voiman keskusten kontrollin ulottumattomissa olevilla alueilla²⁶⁸.” Järjestön mukaan tavoitteena ei ole arvottaa hallituksia tai niiden toimintaa, vaan tarkastella todellisia yksilön kokemia vapauksia ja oikeuksia. Siksi tutkimuksessa ei tarkastella vain laillisten oikeuksien olemassaoloa, vaan myös niiden toteutumista käytännössä.²⁶⁹

Freedom Housen mittarit ovat saaneet osakseen myös kritiikkiä²⁷⁰. Kolmannen hypoteesini testaamiseen ne kuitenkin sopivat sekä käsitteellisesti että analyttisesti muita demokratiaindikaattoreita paremmin kahdesta syystä. Ensinnäkin Freedom House mittaa institutionaalisen edustavuuden lisäksi erilaisia yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia oikeuksia ja vapauksia, mikä puolestaan vastaa kolmannen hypoteesini taustalla olevia olettamuksia. Freedom rating koostuukin kahdesta eri tekijästä. Ensimmäinen kokonaisuus on poliittiset oikeudet, joka sisältää vaaliprosessin vapauden, poliittisen pluralismin ja edustavuuden sekä hallinnollisen oikeudenmukaisuuden kaltaisia institutionaalisia demokratian piirteitä. Toinen kokonaisuus on kansalaisvapaudet, joka puolestaan sisältää ilmaisun- ja

---

²⁶⁷ Tuorein raportti, Freedom in the World 2020 saatavilla linkistä <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2020/leaderless-struggle-democracy>

²⁶⁸ Freedom in the World 2020 methodology <https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology>

²⁶⁹ Freedom in the World 2020 methodology <https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology>

²⁷⁰ Arvostelua on tullut siitä, että järjestön katsotaan nimellisestä puolueettomuudestaan huolimatta olevan lähellä Yhdysvaltojen hallintoa. Metodologisesti Freedom Housen mittareita on kritisoitu mittauskysymysten epätäsmällisyydestä, indikaattorien mielivaltaisuudesta ja huonosta dokumentaatiosta. Toisaalta mittareita on kyseenalaistettu myös käsitteellisin perustein. Kriitikoiden mukaan Freedom Housen käyttämiä käsitteitä ei ole määritelty, eikä mittauskysymysten sisältöä ole avattu tarkemmalle tarkastelulle. Mittareiden on katsottu mittaavan vain formaalia proseduaalista demokratiaa, ei todellista demokraattisen osallistumisen kulttuuria. Myös koko demokratian käsitteen kvantifioinnin järjestyminen ja mahdollisuus on kyseenalaistettu. Tarkemmin kritiikistä ja demokratian mittareiden vertailusta kts. Piironen, 2005.

kokoontumisvapauteen, oikeusvaltioon sekä yksilönvapauteen liittyviä indikaattoreita.²⁷¹ Kansalaisten poliittisten oikeuksien taso vaikuttaa siihen, kuinka poliittinen eliitti joutuu käyttämään nationalismia säilyttääkseen asemansa taloudellisen eriarvoisuuden kasvaessa, mutta myös kansalaisvapauksien tarjoama mahdollisuus kyseenalaistaa nationalistinen retoriikka on merkittävä tekijä, jonka takia oletan taloudellisen eriarvoisuuden vaikuttavan eri tavalla autoritaarisissa, semiautoritaarisissa ja demokraattisissa valtioissa²⁷².

Toisekseen Freedom House tiivistää tuloksensa kolmiportaiseen asteikkoon. Tämä on kolmannen hypoteesini testaamisen kannalta erinomainen ratkaisu, sillä se mahdollistaa kunkin hallintotyyppin erillisen tarkastelun helposti. Freedom Housen taustadatassa kerätään arvoja yksittäisille indikaattoreille joka vuosi ja niiden pohjalta kukin maa saa jokaiselle vuodelle²⁷³ numeerisen arvon freedom ratingin molemmista osatekijöistä, eli poliittisista oikeuksista sekä kansalaisvapauksista. Numeerinen arvo annetaan asteikolla 1–7, jossa 1 tarkoittaa mahdollisimman suurta vapautta ja 7 pienintä vapautta. Näiden indikaattoreiden keskiarvon mukaan Freedom House antaa freedom rating -arvion siitä, onko maa vapaa (*free*), osittain vapaa (*partly free*) vai ei lainkaan vapaa (*not free*). Tilastollisessa mallissani jaan valtiot tämän freedom rating -arvion mukaan kolmeen luokkaan, joiden sisällä tarkastelen erikseen taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta sotilaallisiin konflikteihin.

4.4. Kontrollimuuttujat

Otan mukaan tilastolliseen malliini kontrollimuuttujiksi tekijöitä, jotka aikaisemmassa kirjallisuudessa on tunnistettu merkittäviksi selittäjiksi kansainvälisille sotilaallisille konflikteille. Kontrollimuuttujien suurin merkitys mallissa on se, että niiden avulla saadaan erotettua eriarvoisuuden itsenäinen vaikutus näistä perinteisistä muuttujista. Tämän lisäksi vertaamalla eriarvoisuuden aiheuttamaa muutosta näiden aikaisemmassa kirjallisuudessa merkittäviksi tunnistettujen muuttujien aiheuttamaan muutokseen saadaan käsitys taloudellisen eriarvoisuuden merkitsevyydestä myös käytännössä, ei vain tilastollisesti. Kolmanneksi näiden perinteisten muuttujien avulla voidaan tarkastella koko mallin

---

²⁷¹ Freedom in the World 2020 methodology <https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology>

²⁷² Kts. tarkemmin luku 3.3.

²⁷³ Tutkimuksen ajankohta on muuttunut muutaman kerran sen historian aikana. Vuosien 1983–1990 välillä kerätty data kuvaa ajankohtaa edellisen vuoden marraskuusta seuraavaan marraskuuhun. Olen merkannut näinä vuosina arvon sille vuodelle, jota suurin osa datasta koskee. Vuoden 1981 data koskee kuitenkin aikaa elokuusta vuoden 1982 elokuuhun, Olen merkannut tämän arvon koskemaan vuotta 1981 ja interpoloin vuosien 1980–1984 tulosten keskiarvon perusteella vuoden 1982 vuoden arvon. Vuodesta 1991 data on vuosittaista.

mielekkyyttä. Mikäli kontrollimuuttujien vaikutus on aikaisemmassa empiirisessä tutkimuksessa laajasti hyväksytty, tulisi sen todennäköisemmin vaikuttaa myös uudessa mallissa samaan suuntaan. Mikäli näin ei ole, kannattaa dataa ja mallia vielä tarkastella lähemmin virheiden varalta ja samalla miettiä, mikä selittäisi aikaisemmasta tutkimuksesta poikkeavan havainnon.

Taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksen eristäminen muista talouden rakenteisiin liittyvistä muuttujista on erityisen tärkeää tämän työn kannalta. Niinpä merkittävimmät kontrollimuuttujani ovat **talouden koko ja talouskasvu**, jotka ovat aikaisemmassa tutkimuksessa usein nostettu merkittäviksi tekijöiksi konfliktien syttymisessä. Yksi klassisen liberalismiin keskeisiä teesejä on jo pitkään ollut se, että kehittyneet ja rikkaat valtiot sotivat harvemmin, koska niillä on harvemmin sotilaallista voimaa edellyttäviä tarpeita, enemmän mahdollisuuksia konfliktien rauhanomaiseen ratkaisuun ja myös enemmän hävittävää ja vähemmän voitettavaa aseellisissa konflikteissa kuin köyhemmillä valtioilla²⁷⁴.

Talouden trendien vaikutus on niin ikään aikaisemmassa tutkimuksessa nostettu yhdeksi tärkeimmistä taloudellisista muuttujista kansainvälisten sotilaallisten konfliktien syntyisessä. Taloudellisesti hyvinä aikoina kansalaiset ovat tyytyväisiä eikä poliittisella eliitillä ole tarvetta käynnistää kansainvälisiä konflikteja, vaan niiden ajatellaan liittyvän usein talouden heikkenemiseen. Varsinkin talousromahdusten aikana eliitillä on kannustin syyttää ulkopuolisia toimijoita huonosta tilanteesta, ja kansalaiset ovat myös herkempiä uskomaan näitä väitteitä. Tämä voi johtaa nationalististen myyttien rakentamiseen ja niiden myötä lisääntyvään riskiin joutua sotaan.²⁷⁵ Taloustaantumia ja lamia on tutkimuksessa nostettu usein myös hämästarkoituksessa käynnistettyjen sotien syyksi²⁷⁶. Talouskasvu voi siis osaltaan vaikuttaa myös eriarvoisuuden vaikutusmekanismiin, minkä takia sen vaikutuksen kontrollointi on erityisen oleellista.

Datan lähteenä käytän Maailmanpankin World Development Indicators (WID) -tietokantaa²⁷⁷, joka sisältää yli 1600 aikasarjaa erilaisista talouteen, ympäristöön ja ihmisiin liittyvistä indikaattoreista. Talouden kokoa mitataan yleisesti käytetyllä indikaattorilla eli bruttokansantuotetta asukasta kohti. Käytän tässä työssä puhdasta bruttokansantuotetta

---

²⁷⁴ Maoz & Russett, 1992, 1993.

²⁷⁵ Van Evera, 1994, 32

²⁷⁶ Levy, 1998.

²⁷⁷ Data saatavilla osoitteessa <http://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>

muutettuna tämän hetken dollareiksi, en ostovoimakorjattua BKT:tä. Jälkimmäisessä erot eri maiden välillä ovat pienemmät, mutta tässä työssä en niinkään ole kiinnostunut kansalaisten kulutusmahdollisuuksista, vaan eri valtioiden ominaisuuden vertailusta ja tähän puhdas BKT käy paremmin. Talouden trendien vaikutuksen kontrolloimiseksi otan mukaan myös BKT:n vuosittaisen muutoksen prosentteina. Prosentti kuitenkin voi vaihdella vuosittain paljonkin ja talousromahduksen vaikutukset näkyvät ulkopoliitikassa viiveellä. Niinpä tyypillisesti konfliktitutkimuksessa käytetään edellisen vuoden BKT:n muutosta²⁷⁸. Myös tekemäni AIC-testi vahvistaa, että parhaan tuloksen antaa malli, jossa muuttujana on $BKT_{(t-1)}$ ²⁷⁹.

Materiaalinen kyvykkyys on varsinkin rakenteellisten realistien teorioissa merkittävin selittäjä sotien taustalla. Hallintotavan ja ideologioiden tapaiset valtion sisäiset ominaisuudet eivät ole realistien mielestä merkityksellisiä kansainvälisessä politiikassa.²⁸⁰ Nykyään neorealistiset teorat jaetaan usein defensiivisiin ja offensiivisiin. Defensiivisten realistien mielestä valtiot pyrkivät maksimoimaan materiaalisen voimansa, jotta ne pysyvät itse turvassa. Voimakkaat valtiot siis sotivat vähemmän. Vastaavasti offensiivisten realistien teorioissa voimakkaat valtiot tekevät heikommille mitä haluavat ja uhkaavat voimankäytöllä tai käyttävät sotilaallista voimaa intressiensä saavuttamiseksi. Offensiivisen realismin mukaan muita suurempi materiaalinen kyvykkyys tarkoittaa, että valtiolla on suurempi riski joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin. Samaten realismissa, varsinkin offensiivisessä versiossa, väestö- ja taluspohjaltaan olemattomien mikrovaltioiden osaksi jää joko noudattaa isompiensa ohjeita tarkasti tai hävitä maailmankartalta tyystin.²⁸¹

Materiaalisen kyvykkyuden suhteen on siis syytä kontrolloida sekä jakauman yläpään, eli suurvaltojen, että alapään, eli mikrovaltioiden vaikutus. Suurvaltojen on todettu olevan osallisina suhteettoman suureen osaan kansainvälisistä konflikteista²⁸². Suurvaltastatus riippuu suhteellisesta voimasta eli ne ovat huomattavan voimakkaita muihin valtioihin verrattuna. Suuren suhteellisen voiman vaikutuksen kontrolloimiseksi teen yksinkertaisen dummy-muuttujan, jossa suurvaltastatuksen kyseisenä vuonna omaava valtio saa arvon 1 ja

---

²⁷⁸ Kts. esim. Keller & Foster, 2012, 590.

²⁷⁹ AIC-testistä tarkemmin kts. luku 4.4.

²⁸⁰ Waltz, 1979, 111–116.

²⁸¹ Mearsheimer, 2007, 75–78.

²⁸² Levy, 1983, 3.

muut valtiot 0. Datan lähteenä on CoW-projektin State System Membership (v2016) -datsarja²⁸³.

Otokseeni kuuluu myös erilaisia mikrovaltioita, jotka voivat vääristää tuloksia. Ne eivät aloita sotilaallisia konflikteja, koska niiltä puuttuu materiaallinen kyvykkyys käyttää voimaa. Myös sotilaallisella voimankäytöllä uhkaaminen on harvinaista. Mikrovaltiot eivät joudu osallisiksi sotilaallisiin konflikteihin, koska taipuvat helpommin suurempien painostukseen ennen konfliktin äitymistä sotilaalliseksi.²⁸⁴ Niinpä halusin suodattaa otoksesta pois valtiot, joilla ei ole riittävää kykyä käyttää sotilaallista voimaa. Tässä mitataan siis absoluuttista materiaalista kyvykkyyttä (vrt. suurvaltojen suhteellinen kyvykkyys) ja tasoa, jonka alapuolella valtion mahdollisuudet käyttää sotilaallista voimaa heikentyvät merkittävästi. Teen tämän CoW-projektin National Material Capabilities (v5.0) -datasetin avulla. Tämä tietokanta antaa kullekin valtiolle per vuosi Composite Indicator of National Capability (CINC) -arvon, joka koostuu kuudesta valtion materiaalista kyvykkyyttä ilmaisevasta muuttujasta: sotilasmenoista, sotilashenkilöstön määrästä, teräksentuotannosta, energiankulutuksesta sekä väestön määrästä. Konfliktien määrää ja valtioiden määrää arvioivan korrelaatioanalyysin jälkeen päädyin pudottamaan otoksesta valtioita, joiden CINC < 0,0001. Tämän rajan alapuolella maiden ja sotilaallisten konfliktien jakauma alkoi eroamaan merkittävästi muusta näytteestä. Poistettavat maat olivat lähinnä pieniä, muutaman kymmenen tai sadantuhannen asukkaan saarivaltioita, joilla ei ole mainittavaa armeijaa eikä juuri teollista tuotantokapasiteettia.²⁸⁵

Maantieteellinen läheisyys ja sotilaalliset liittoumat nähdään usein keskeisiksi kausaalisiksi muuttujiksi kansainvälisten konfliktien syntymisessä. Maantiede on oleellista ainakin kahdesta syystä. Kuten Caprioli ja Trumbone toteavat, jokaisen kansainvälisiä konflikteja käsittelevän tutkimuksen on huomioitava jollain tavalla maantieteellinen läheisyys, sillä voiman käyttämisen edellytyksenä on, että vähintään yksi osapuoli pystyy saavuttamaan sotilaallisilla voimillaan toisen alueen²⁸⁶. Toisekseen ratkaisemattomat aluekiistat on todettu tutkimuksessa erittäin merkittäväksi konfliktien lähteeksi ja aluekiistoja esiintyy

---

²⁸³ Data saatavilla osoitteessa: <https://correlatesofwar.org/data-sets/state-system-membership>

²⁸⁴ Arbatli & Arbatli, 2016, 124.

²⁸⁵ Valtio-vuosi-parit sisältävästä datasetistä tippuu tämän suodattamisen myötä pois 913 valtio-vuosi-paria 4391 havainnosta. Toisesta datasetistä, joka sisältää siis vain konfliktiin osallistuneet valtiot, 1708 havainnosta suodattaminen tiputti pois vain 30. Tämä osoittaa mikrovaltioiden olevan epäsuhtaisen harvoin osallisina konfliktissa ja näin sekoittavan näytettä, mikäli niitä ei suodatettaisi pois.

²⁸⁶ Caprioli & Trumbone, 2003, 13.

huomattavasti enemmän maantieteellisesti toisiinsa kosketuksissa olevien valtioiden välillä²⁸⁷. Näiden tekijöiden vaikutuksen kontrolloimiseksi otan tilastolliseen malliini mukaan valtion naapureiden määrän tarkasteluvuonna. Suurempi määrä naapureita tarkoittaa parempia mahdollisuuksia käyttää sotilaallista voimaa ja suurempaa todennäköisyyttä rajakiistoille. Data naapureiden määrästä löytyy CoW -projektin Direct Contiguity Data 1816-2016 -tietokannan versiosta 3.2²⁸⁸.

Valtiot myös pyrkivät usein vaikuttamaan omaan turvallisuuteensa liittoutumalla sotilaallisesti. Sotilaalliset liittoumat ovatkin keskeinen tutkimuskohde kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa ja liittoutuminen on varsinkin realistisissa teorioissa nostettu erittäin merkittäväksi muuttujaksi, kun tarkastellaan sodan syttymistä, sen kestoa ja tuloksia²⁸⁹. Niiden vaikutus sodan todennäköisyyteen on kuitenkin monimutkainen kokonaisuus, josta on olemassa erilaisia teorioita. Yleisen näkemyksen mukaan sotilaallinen liittoutuminen toimii deterrenssinä mahdolliselle hyökkääjälle ja näin vähentää todennäköisyyttä joutua konfliktiin. Toisaalta se voi myös lisätä tätä todennäköisyyttä, mikäli valtio joutuu vedetyksi mukaan konfliktiin liittouman osana.²⁹⁰ Opreationalisoin liittoutumisen The Alliance and Treaty Obligations and Provisions Project (ATOP) -projektin maa-vuosiparit sisältävästä datasta. Tietokanta sisältää niin hyökkäykselliset, puolustukselliset kuin neutraliteettiin ja hyökkäämättömyyteen liittyvät liittoumat. Teen datasta binäärisen dummy-muuttujan, joka on 0, jos maa ei ole kyseisenä vuonna minkään liittouman jäsen ja 1, jos maa on.

Naapurien määrä ja liittoutuminen toimivat mallille tekemäni Akaike information criterion (AIC) -testin perusteella²⁹¹ parhaiten yhdistettynä siten, että naapurivaltioiden määrän merkitykseen sotilaallisten konfliktien syttymisessä vaikuttaa se, onko valtio kyseisenä vuonna sotilaallisen liittouman jäsen vai ei. Tämä empiirinen havainto on myös teoreettisesti perusteltavissa, sillä myös suhde naapurimaihin vaikuttaa riskiin joutua konfliktiin niiden kanssa. Sotilaallisesti liittoutuneet maat eivät yleensä sodi keskenään. Niinpä mikäli valtio on sotilaallisessa liittoumassa yhden tai useamman naapurinsa kanssa, voi näiden välisen sotilaallisen konfliktin todennäköisyyden olettaa olevan selkeästi pienempi kuin liittoutumattoman naapurin kanssa. Käyttämäni yksinkertainen liittoutumismuuttuja ei

---

²⁸⁷ Sense & Vasquez, 2008, Schrock-Jacobson 2011.

²⁸⁸ Data saatavilla osoitteessa <https://correlatesofwar.org/data-sets/direct-contiguity>

²⁸⁹ Reiter 2006.

²⁹⁰ Caprioli & Trumbone, 2003, 13.

²⁹¹ AIC-testin tuloksia esittelen luvussa 4.4.

erittele, onko maa liitossa nimenomaan naapurivaltion kanssa, mutta oletan, että useimmiten liitto koskee yhtä tai useampaa naapuria. Siksi liittoutumisen voi olettaa vähentävän naapureiden määrän merkitystä kansainvälisten sotilaallisten konfliktien syntymiselle.²⁹²

4.5. Tilastollinen malli ja analyysin tulokset

Yhdistämällä edellä esitellyt muuttujat tein kaksi erillistä datasettiä. Ensimmäisessä sisältää yhteensä 3478 valtio-vuosi paria kattaen vuodet 1973–2010.²⁹³ Toinen datasetti sisältää samalta ajanjaksolta 1678 maakohtaista havaintoa osallisuudesta yhteensä 851 erilliseen kansainväliseen konfliktiin, jotka ovat sisältäneet sotilaallista toimintaa. Konflikteista 65,9 prosenttia on sisältänyt myös sotilaallisen voiman käyttöä (MID-datasetissä korkeimmaksi vihollisuuden asteeksi ilmoitetaan 4 = voiman käyttö, yhteensä 548 havaintoa tai 5 = sota, yhteensä 13 havaintoa). Tämän pohjalta voi todeta, että vaikka varsinaisia valtioiden välisiä sotia ei esiinny usein²⁹⁴, jonkinasteinen kansainvälinen sotilaallinen konflikti on edelleen varsin yleinen ilmiö kansainvälisessä politiikassa.

Tilastollinen malli perustuu tekemälleni teoreettiselle mallille taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusmekanismista. Tarkastellakseni teoreettisen mallin antamisen oletusten toimivuutta käytin apuna myös Akaike information criterion (AIC) -testiä. Se testaa logististen regressiomallien suhteellista laatua havaintojen selittäjänä. AIC-testin avulla voi siis tarkastella, mikä tarjolla olevista malleista tarjoaa parhaan mahdollisen selitysvoiman mahdollisimman vähäisellä määrällä muuttujia. Pienimmän AIC-arvon saava malli on suhteessa paras. AIC-arvo on pienempi, kun malli sopii havaintoihin paremmin, mutta muuttujien lisääminen malliin kasvattaa arvoa, sillä monimutkaisemmassa mallissa on suurempi mallin ja havaintojen ylihyteensovittamisen riski.²⁹⁵ AIC-testin perusteella selitysvoimaisimmassa mallissa gini-kerroin on jaettu freedom rating -luokituksen mukaan omiin luokkiin, naapureiden määrä liittoutumisen tai liittoutumattomuuden mukaan omiin luokkiin ja BKT:n muutos otettu edelliseltä vuodelta. Tämä vahvistaa teoreettisen mallin oletuksen siitä, että

---

²⁹² Liittoutuminen ja maantiede ovat kaikinensa monimutkainen yhtälö, jota esimerkiksi Sense & Vasquez 2008 tarkastelevat yksityiskohtaisemmin. Tässä työssä tämä arvo toimii kuitenkin vain kontrollimuuttujana, joten en pureudu syvemmälle sen vaikutuksiin vaan tyydyn tähän yksinkertaistavaan tapaan kuvata maantieteen ja liittoutumisen vaikutusta.

²⁹³ Ajallinen rajaus johtuu datastani. Alkamisajankohdan määrittelee Freedom Housen freedom rating -datasetti, joka alkaa vuodesta 1973. Loppumisajankohta tulee puolestaan CoW MID-datasetistä, joka päättyy vuoteen 2010.

²⁹⁴ MID-tietokannassa sota määritellään yleisesti käytetyn tavan mukaan taisteluun liittyvien kuolemien kautta. Jos näitä on yli 1000 vuodessa, konflikti määritellään sodaksi.

²⁹⁵ Tarkemmin AIC-testin tilastotieteellisestä taustasta kts. Akaike 1974 ja sen käyttämisestä DerryBerry 2014, 106–108, 112.

taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa hallinnoltaan erityyppisissä valtioissa eri tavalla. Se vahvistaa myös edellä esittämäni kontrollimuuttujiin liittyvät oletukset naapureiden määrän ja liittoutumisen suhteesta sekä talouskasvun vaikutuksen näkymisestä ajallisesti myöhemmin.

Ensimmäisen hypoteesini mukaan taloudellinen eriarvoisuus lisää valtion riskiä joutua kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin. Tätä tarkastelua varten tein logistisen regressiomallin, jossa tarkastelen valtio-vuosi-pareja (n=3478) ja sitä, lisääkö taloudellinen eriarvoisuus valtion riskiä olla osallisena sotilaallisessa konfliktissa kunakin vuonna. Taulukossa 2 esitän logistisen regression tulokset. Eri muuttujien skaalat vaihtelevat huomattavasti, joten vertailtavuuden helpottamiseksi esitän tulokset keskihajonnan mukaan normalisoidussa muodossa, eli kuinka paljon yhden keskihajonnan kokoinen kasvu muuttujassa vaikuttaa riskiin joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin. Tästä poikkeuksena suurvaltastatus, joka on binäärinen muuttuja. Siinä tulos osoittaa regressiokertoimen muutoksen suurvallalle verrattuna ei-suurvaltaan.

Taulukko 3. Konfliktiin joutuminen, logistisen regressioanalyysin normalisoidut tulokset

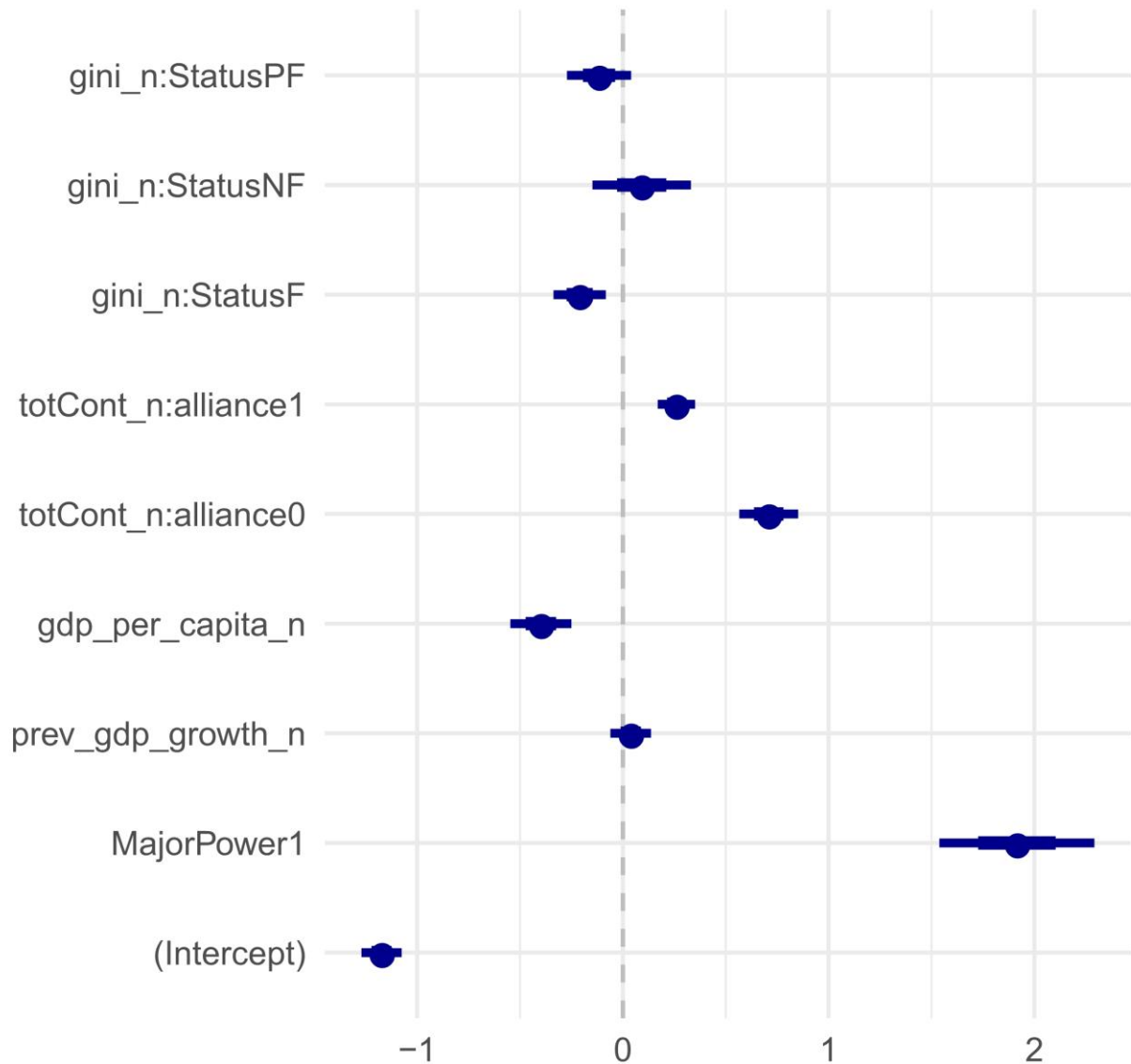
Muuttuja	Muuttujan koodi	Kerroin	Keskiarvo
Taloudellinen eriarvoisuus		-0.13798	0.00253**
Taloudellinen eriarvoisuus semiautoritaarisissa valtioissa	<code>gini_n:StatusPF</code>	-0.11594	0.07798
Taloudellinen eriarvoisuus autoritaarisissa valtioissa	<code>gini_n:StatusNF</code>	0.09141	0.11969
Taloudellinen eriarvoisuus vapaissa valtioissa	<code>gini_n:StatusF</code>	-0.20993	0.06364***
Naapureiden määrä liittoutuneissa valtioissa	<code>totCont_n:alliance1</code>	0.26015	0.04549***
Naapureiden määrä liittoutumattomissa valtioissa	<code>totCont_n:alliance0</code>	0.70892	0.07152***
Henkeä kohti laskettu BKT	<code>gdp_per_capita_n</code>	-0.39854	0.07417***
Edellisen vuoden BKT:n muutos	<code>prev_gdp_growth_n</code>	0.03807	0.04941
On suurvalta	<code>MajorPower1</code>	1.91508	0.18836***
Vakiotermi	(Intercept)	-1.17299	0.04893***

McFaddenin pseudo-R² = 0.0855

Tilastollinen merkitsevyys: * = p < 0,05, ** = p < 0,01, *** = p < 0,001

Tulosten vertailua helpottaa myös niiden esittäminen graafisesti. Kuvassa 2 esitän ensimmäisen mallini tulokset, jossa pallo on regressiokertoimen muutoksen arvo, lyhyemmät viikset yhden keskivirheen ja pidemmät viikset kahden keskivirheen kokoinen hajonta.

Kuva 2. Konfliktiin joutuminen, logistisen regressioanalyysin normalisoidut tulokset, kahden keskivirheen vaihteluväli.

Tässä mallissa taloudellinen eriarvoisuus on siis tilastollisesti merkitsevä muuttuja ($p < 0,01$), mutta sen vaikutus on vastakkainen kuin ensimmäinen hypoteesini olettaa. Taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa pienentävän riskiä joutua osalliseksi kansainväliseen konfliktiin. Kun taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta tarkastellaan erikseen vapaissa, osin vapaissa ja ei-

vapaissa valtioissa, huomataan, että tilastollinen merkitsevyys säilyy vain vapaiden valtioiden osalta ($p < 0,001$) ja edelleen negatiiviseen suuntaan. Kuitenkin kun taloudellisen eriarvoisuuden merkitystä verrataan kontrollimuuttujien vaikutukseen, voidaan huomata, että sen sisällöllinen merkityksellisyys on tilastollisesta merkitsevyydestä huolimatta häviävän pieni²⁹⁶. Lähes kaikkien kontrollimuuttujien vaikutus on selvästi suurempi kuin taloudellisen eriarvoisuuden. Maantieteellinen läheisyys ja liittoutuminen toimivat oletetulla tavalla, eli ne kasvattavat tilastollisesti merkitsevästi riskiä joutua osalliseksi konfliktiin ja liittoutumattomilla valtioilla riski kasvaa enemmän kuin liittoutuneilla. Korkeampi bruttokansantuote asukasta kohti vähentää riskiä joutua konfliktiin, joten rikkaammat valtiot todella näyttävät oletuksen mukaisesti olevan mukana kansainvälisissä konflikteissa harvemmin. Suurvaltastatus on erityisen merkittävä muuttuja ja suurvaltojen riski joutua konfliktiin on lähes seitsemän kertaa suurempi kuin muilla valtioilla²⁹⁷. Tämä vahvistaa siis offensiivisten realistien näkemystä sotilaallisen voiman konflikteja lisäävästä vaikutuksesta. Kontrollimuuttujista vain talouskasvu ei ole tilastollisesti merkitsevä muuttuja konfliktiin joutumiselle.

Toisen hypoteesini mukaan taloudellinen eriarvoisuus lisää todennäköisyyttä sille, että valtio on aloittanut konfliktin, jossa se on osallisena ja tämän yhteyden tulisi olla vahvemmin positiivinen kuin ensimmäisessä hypoteesissa. Tätä testatakseni tein logistisen regressiomallin, jossa tarkastelin jo käynnistyneiden konfliktien aloittajaa. Niinpä tässä mallissa otos on maakohtaiset havainnot konfliktissa mukana olemisesta ($n=1678$) ja näistä tarkastellaan taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta riskiin olla konfliktin aloittaja. Taulukossa 4 ja kuvassa 3 esitän tämän logistisen regressiomallin keskihajonnan mukaan normalisoidut tulokset.

---

²⁹⁶ Tilastollinen merkitsevyys viittaa riskitasoon ja p-arvoon. Yleisesti tilastollisen merkitsevyyden rajaksi käytetty $p = 0,05$ tarkoittaa, että kun perusjoukosta valitaan 100 samankokoista satunnaisotosta, 95 prosentissa näistä nollahypoteesi hylättäisiin. Sisällöllinen merkityksellisyys puolestaan viittaa siihen, kuinka suuri vaikutus riippumattomalla muuttujalla tosiasiallisesti (usein verrattuna kontrollimuuttujiin) on riippuvaan muuttujaan. Varsinkin mikäli näyte on suuri, tulos voi olla tilastollisesti merkitsevä, mutta sisällöllisesti lähes merkityksettömän pieni. Toisaalta vaikka jokin tulos ei saavuta tilastollista merkitsevyyttä, se voi olla sisällöllisesti merkityksellinen varsinkin yhdistettynä muihin havaintoihin. (kts. KvatniMOTV: Hypoteesien testaus).

²⁹⁷ Ristitulosuhte (odds ratio) kuvaa sitä, kuinka paljon riski (odds, joka siis on itsessään tapahtuman todennäköisyyksien suhde) muuttuu riippumattoman muuttujan kasvaessa yhden yksikön. Logistisessa regressiossa se saadaan ottamalla kertoimesta eksponenttifunktio, eli suurvaltastatuksen kohdalla $\exp(1,91508) \approx 6,79$. (kts. KvantiMOTV: Logistinen regressioanalyysi).

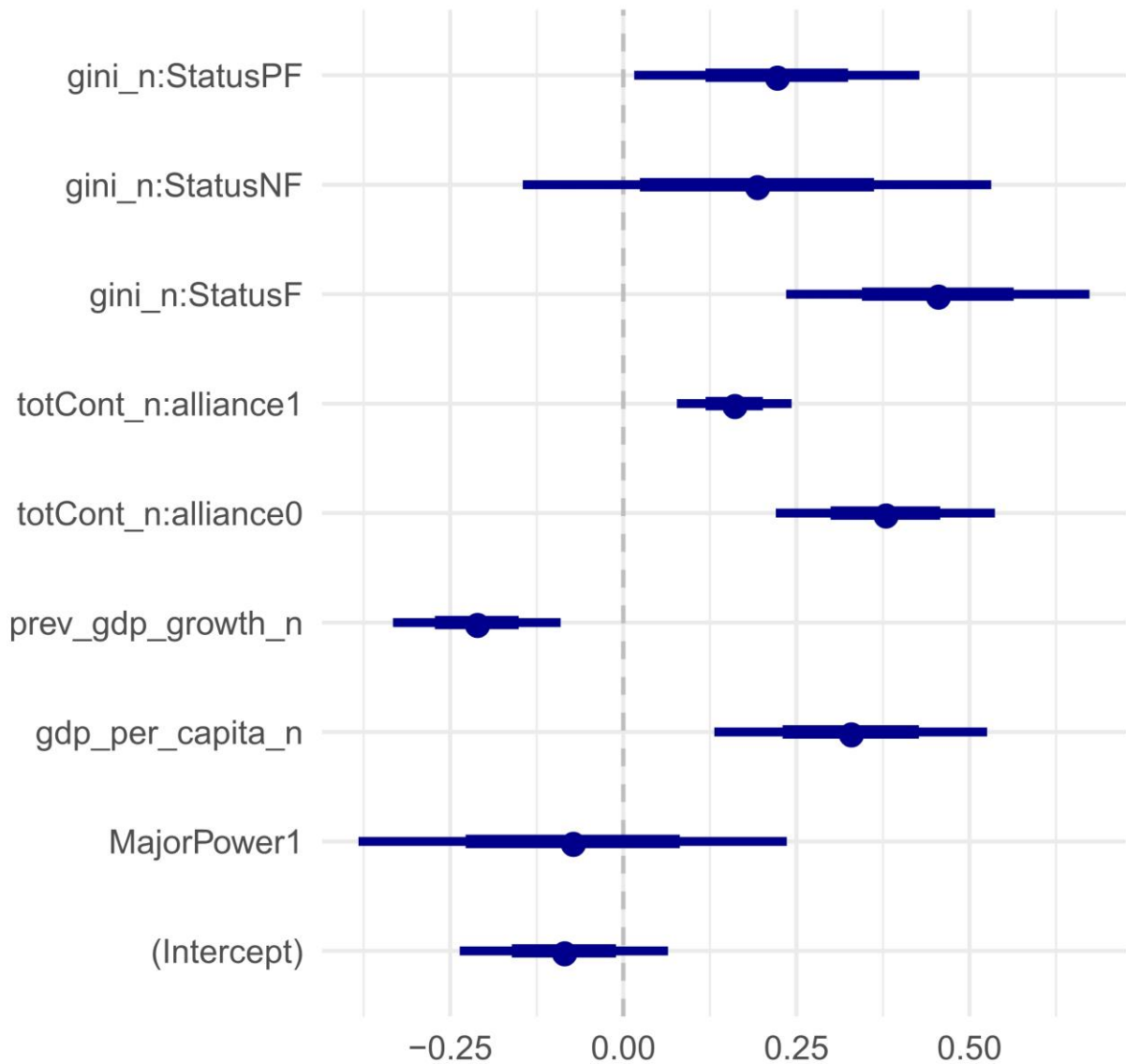
Taulukko 4. Konfliktin aloittaminen, logistisen regressioanalyysin normalisoidut tulokset

Muuttuja	Muuttujan koodi	Kerroin	Keskivirhe
Taloudellinen eriarvoisuus		0.31431	0.06738***
Taloudellinen eriarvoisuus semiautoritaarisissa valtioissa	gini_n:StatusPF	0.22170	0.10299*
Taloudellinen eriarvoisuus autoritaarisissa valtioissa	gini_n:StatusNF	0.19308	0.16913
Taloudellinen eriarvoisuus vapaissa valtioissa	gini_n:StatusF	0.45426	0.10955***
Naapureiden määrä liittoutuneissa valtioissa	totCont_n:alliance1	0.16027	0.04141***
Naapureiden määrä liittoutumattomissa valtioissa	totCont_n:alliance0	0.37856	0.07911***
Edellisen vuoden BKT:n muutos	prev_gdp_growth_n	-0.21157	0.06052***
Henkeä kohti laskettu BKT	gdp_per_capita_n	0.32850	0.09849***
On suurvalta	MajorPower1	-0.07308	0.15466
Vakiotermi	(Intercept)	-0.08575	0.07522

McFaddenin pseudo-R² = 0.0359

Tilastollinen merkitsevyys: * = p < 0,05, ** = p < 0,01, *** = p < 0,001

Kuva 3. Konfliktin aloittaminen, logistisen regressioanalyysin normalisoidut tulokset, kahden keskivirheen vaihteluväli

Tässä mallissa taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus on tilastollisesti merkityksellinen ($p < 0,001$) ja positiivinen. Korkeamman taloudellisen eriarvoisuuden valtioilla on siis suurempi riski aloittaa konflikti. Tämä tulos antaa vahvasti tukea toiselle hypoteesilleni. Kun taloudellista eriarvoisuutta käsitellään erikseen eri vapausasteen omaavissa valtioissa, huomataan, että vaikutus on heikoin autoritaarisissa valtioissa. Kuitenkin myös autoritaarisissa valtioissa vaikutus on kontrollimuuttujiin nähden sisällöllisesti merkityksellinen ja myös oikean suuntainen eli positiivinen, mutta autoritaarisissa valtioissa tulos ei ole tilastollisesti

merkitsevä suuren keskivirheen takia. Tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys taloudellisen eriarvoisuuden ja konfliktien välillä löytyy osin vapaista ($p < 0,01$) ja vapaista ($p < 0,001$) valtioista. Vaikutus on vahvin vapaissa valtioissa. Kontrollimuuttujista maantieteellinen läheisyys on tilastollisesti merkitsevä ja yhteys on oletuksen mukaisesti positiivinen ja vahvempi liittoutumattomissa valtioissa. Edellisen vuoden BKT:n kasvun yhteys konfliktin aloittamiseen on tilastollisesti merkitsevä ja oletuksen mukaisesti negatiivinen: kasvavan talouden aikana valtion todennäköisyys aloittaa konflikti on pienempi. BKT asukasta kohti on myös tilastollisesti merkitsevä muuttuja, mutta odotuksen vastaisesti rikkaammilla valtioilla on korkeampi riski aloittaa konflikti. Mielenkiintoisesti suurvaltastatus ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi konfliktien aloittamiseen. Suurvallat ovat siis muita useammin osallisina kansainvälisissä sotilaallisissa konflikteissa, mutta riski siihen, että ne olisivat aloittaneet konfliktin, jossa ovat osallisina, ei ole suurempi kuin muilla valtioilla.

Toisen tilastollisen mallin tulosten perusteella taloudellinen eriarvoisuus on konfliktin aloittamista tarkastellessa erittäin merkittävä tekijä. Se nousee jopa merkittävimmäksi selittäjäksi konfliktin aloittamiselle muiden kirjallisuudessa keskeisiksi nostettujen kontrollimuuttujien ohi ja lisää huomattavasti riskiä olla konfliktin aloittaja erityisesti vapaiden valtioiden kohdalla. Sen merkitystä voidaan havainnollistaa tarkastelemalla otoksen ääripäiden välistä eroa riskissä. Vapaiden valtioiden otoksen matalin gini-kerroin on 20,2 ja korkein 66,5. Korkeimman gini-kertoimen havainnon omaavan valtion (Namibia vuosina 1993 ja 1994) riski olla sotilaallisen konfliktin aloittaja on yli 10 kertaa suurempi kuin matalimman (Ruotsi vuonna 1982).²⁹⁸

Analyysini tulokset ovat siis erittäin rohkaisevia, joskin osin ristiriitaisia. Ensimmäinen hypoteesini *taloudellisesti eriarvoisemmilla valtioilla on suurempi riski joutua osalliseksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin* ei saa tukea analyysin tuloksista. Eriarvoisuus näyttää olevan konfliktiin joutumisessa varsin merkityksetön muuttuja, kun sen vaikutusta verrataan muihin tunnettuihin tekijöihin. Niinpä nollahypoteesia, eli sitä, että taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien välillä ei ole yhteyttä, ei voida hylätä.

---

²⁹⁸ Myös tässä ristitulosuhte (odds ratio) lasketaan ottamalla kertoimesta eksponenttifunktio. Taulukossa esittämäni kerroin on yhden keskihajonnan kokoiselle muutokselle gini-kertoimessa. Keskihajonta on $\sigma = 8,81607$. Pienimmän ja suurimman gini-kerroin arvon välinen erotus on $66,5 - 20,2 = 46,3$. Tämä on yhteensä $46,3 / 8,81607 \approx 5,251773$ keskihajontaa. Niinpä ristitulosuhte saadaan funktiosta $\exp(0,45426 * 5,251774) \approx 10,86$.

Toinen hypoteesini *taloudellisesti eriarvoisemmat valtiot ovat useammin sotilaallisissa konflikteissa aloittajia* saa sen sijaan vahvaa tukea analyysini tuloksista. Taloudellinen eriarvoisuus on tilastollisesti merkitsevä ja kontrollimuuttujiin verrattuna myös sisällöllisesti erittäin merkityksellinen muuttuja konfliktin aloittamisessa ja nollahypoteesi voidaan hylätä varsin turvallisesti mielin.

Kolmannen hypoteesini *taloudellisen eriarvoisuuden yhteys kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin on heikoin autoritaarisissa valtioissa ja vahvin semiautoritaarisissa valtioissa demokraattisten valtioiden sijoittuessa näiden kahden välille* suhteen tulokset ovat ristiriitaisia. Yhteys on hypoteesin mukaisesti heikoin autoritaarisissa valtioissa, joissa taloudellinen eriarvoisuus ei nouse tilastollisesti merkitseväksi tekijäksi kansainväliseen sotilaalliseen konfliktiin joutumisessa tai sen aloittamisessa. Sen vaikutus on kuitenkin sisällöllisesti merkityksellinen ja positiivinen, kuten teoreettinen mallini olettaa, vaikka suuren keskivirheen takia tilastollisen merkitsevyyden raja-arvona yhteiskuntatieteissä tyypillisesti käytetty $p < 0,05$ jää saavuttamatta²⁹⁹. Mutta toisin kuin hypoteesi antaa ymmärtää, yhteys taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien välillä on vahvin demokratioissa ja semiautoritaariset valtiot jäävät autoritaaristen ja demokraattisten valtioiden välille. Tätä hypoteesia ei kannata missään nimessä hylätä, sillä tulokset indikoivat erittäin vahvasti hallintomuodon vaikuttavan siihen, miten taloudellinen eriarvoisuus vaikuttaa valtion toimintaan. Sitä pitää kuitenkin kehittää, sillä tällaisenaan empiirisen testin tulokset eivät anna sille selkeää tukea.

Analyysin tulosten perusteella taloudellisesti eriarvoisemmilla valtioilla on suurempi riski aloittaa kansainvälinen sotilaallinen konflikti niin eriarvoisten kuin tasa-arvoistenkin valtioiden kanssa. Taloudellisesti tasa-arvoisempien valtioiden riski aloittaa konflikti on pienempi, eikä taloudellisesti eriarvoisemman naapurin nationalistinen politiikka vaikuta lisävään tätä todennäköisyyttä. Tämä selittää, miksi taloudellinen eriarvoisuus ei vaikuta konfliktissa mukana olemiseen, mutta on konfliktin aloittamisen osalta erittäin merkittävä muuttuja. Taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus konfliktien aloittamiseen on vahvin kansalaisyhteiskunnissa vapaisissa ja demokraattisissa yhteiskunnissa. Tulokset ovat siis

---

²⁹⁹ Tilastollista merkitsevyyttä tarkastellessa "[k]annattaa muistaa, että usein käytetyt 5 %:n ja 1 %:n riskitasot ovat täysin sopimuksenvaraisia. Periaatteessa rajat voisivat olla esimerkiksi 6 % ja 2 %. Tilastotieteen teoriasta ei löydy 5 %:n ja 1 %:n luottamustasoille mitään erityistä perustetta, vaan ne ovat vain vuosien saatossa muodostuneet käytännöiksi. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkija kiinnittää testitulosten lisäksi aina huomiota myös tulosten sisällölliseen merkityksellisuuteen." (KvantiMOTV: Hypoteesien testaus).

lupaavia, mutta samalla ne antavat viitteitä siitä, että kehittämääni kausaalista mekanismia ja sen eri osien suhteita on syytä tarkastella vielä lähemmin. Empiirisen analyysin valossa näyttäisi siltä, että mekanismeissa on jotain muuttujia, joiden takia se toimii vahvimmin yhteiskunnaltaan vapaammissa valtioissa.

Tässä työssä tarkastelemassani taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismiin kautta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavassa kausaalisisessa mekanismissa tämä tekijä voi löytyä kahdesta paikasta. Ensinnäkin taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin suhdetta tarkasteleva empiirinen tutkimus perustuu pääasiassa havainnoille demokraattisista valtioista³⁰⁰, vaikka mekanismini taustalla oleva teoreettinen malli ei sinällään edellytä demokratiaa toimiakseen. Kuitenkin mekanismin toimivuuden varmistamiseksi myös demokraattisten maiden ulkopuolella tulisi taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin suhdetta tarkastella empiirisesti lisää erityisesti autoritaarisissa ja semiautoritaarisissa maissa. Toisaalta myös nationalismista kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtava mekanismi voi niin ikään toimii sitä paremmin, mitä vapaampi valtio on. Snyder on alun perin kehittänyt sen taustalla olevan teoreettisen mallin koskemaan demokratisoituvia maita, mutta Schrock-Jacobson osoittaa sen toimivan myös demokratioissa³⁰¹. Hän ei kuitenkaan tarkastele mekanismin yksittäisten osien kohdalta sitä, kuinka ne toimivat hallintomuodoltaan erityyppisissä valtioissa, joten myös näiltä osin mekanismin toiminta kaipaisi enemmän empiiristä tutkimusta.

Lisäksi on mahdollista, että tässä työssä esittelemieni muiden mekanismien vaikutus nationalismiin kautta kulkevaan mekanismiin tai niiden itsenäinen vaikutus kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavat siihen, että taloudellisen eriarvoisuuden yhteys on vahvin vapaissa valtioissa. Erityisesti Cavarleyn työ demokraattisesta militarismista antaa viitteitä tähän suuntaan³⁰². Myös Powell tuo harhauttavan sodan teorian osalta esiin havaintoja siitä, että harhauttava sota olisi houkuttelevampaa demokraattisissa valtioissa vahvemman armeijan kautta³⁰³. Heidän tulostensa perustella taloudellinen eriarvoisuus lisää militarismia ja valtion asevoimien kyvykkyyttä ja tämä vaikutus näkyy erityisesti demokratioissa. Voi olla,

---

³⁰⁰ Erityisesti Eckler (2016) ja McKenna (2016) keskittyvät tarkastelemaan pelkästään demokraattisia valtioita. Solt (2011) ei erittele otoksessaan olevia valtioita niiden hallintomuodon perusteella, mutta hänen tutkimuksensa perustuu kyselydataan, jota on saatavilla paremmin demokraattisista maista.

³⁰¹ Snyder, 2000, Schrock-Jacobson, 2011.

³⁰² Caverley, 2014.

³⁰³ Powell, 2014.

että vahvempi armeija ei houkuttele muita käymään sotilaallisia konflikteja eriarvoisten demokratioiden kanssa, kun taas vastaavasti antaa kannustimen näiden maiden päätöksentekijöille käyttää sotilaallista voimaa tai sillä uhkaamista konfliktitilanteiden ratkaisemiseen. Niinpä näiden mekanismien liittäminen tässä tarkastelemaani nationalismiin muodostamaan mekanismiin voisi selittää empiirisen analyysini havaintoja siitä, että taloudellisesti eriarvoisemmat vapaat valtiot nimenomaan aloittavat konflikteja, mutta vaikutus konflikteissa mukaan olemiseen on jopa negatiivinen.

Analyysini tulokset siis osoittavat, että taloudellinen eriarvoisuus on merkittävä muuttuja kansainvälisten konfliktien syntymisessä ja sitä on syytä tutkia tarkemmin. Tässä työssä rakentamani taloudellisen nationalismin kautta kulkeva teoreettinen malli ei kuitenkaan selitä havaintoja kaikilta osin, joten vaikutusmekanismia tulisi jatkotutkimuksessa kehittää edelleen.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA: TALOUDELLINEN ERIARVOISUUS KANSAINVÄLISTEN SUHTEIDEN TUTKIMUKSESSA

Taloudellinen eriarvoisuus on noussut yhdeksi aikamme merkittävistä yhteiskunnallisista kysymyksistä. Valtioiden sisäinen eriarvoisuus on viimeisten vuosikymmenten aikana kasvanut lähes kaikkialla maailmassa ja tämä muutos vaikuttaa mm. teknologisen kehittymisen myötä jatkuvan ja kiihtyvän. Eriarvoisuus on noussut jälleen poliittisen asialistojen kärkipäähän useissa maissa, mutta toistaiseksi se ei ole johtanut toimenpiteisiin, jotka olisivat laajamittaisesti pystyneet kääntämään kasvavan trendin. Samalla taloudellinen eriarvoisuus on noussut myös merkittäväksi tieteellisen tutkimuksen kohteeksi ja ymmärrys itse ilmiöstä sekä sen vaikutuksista on parantunut. Viimeisten vuosikymmenten aikana paremman teoreettisen ymmärryksen, kehittyneempien tutkimusmenetelmien ja saatavilla olevan datan lisääntymisen myötä käsitys taloudellisen eriarvoisuuden dynamiikasta ja ulottuvuuksista on kehittynyt valtavasti. Taloustieteen lisäksi monilla muilla tieteenaloilla historiasta ja sosiologiasta aina terveystieteisiin asti taloudellisen eriarvoisuuden seuraukset ovat nousseet merkittäväksi tutkimuskysymykseksi. Taloudellisen eriarvoisuuden ja siihen liittyvien mekanismien tarkempi tuntemus auttaa myös käytännön politiikan tasolla ehkäisemään siihen liittyviä ongelmia.

Kansainvälisten suhteiden tieteenalalla taloudellinen eriarvoisuus on kuitenkin jäänyt toistaiseksi varsin marginaaliseksi kysymykseksi. Sitä käsitellään joko yksittäisissä tutkimuksissa tai joillakin kapeilla tutkimuksen aloilla, kuten sisällissotien syntymisen syynä, mutta kansainvälisten suhteiden kovaan ytimeen se ei ole noussut. Kyseessä on kuitenkin merkittävä yhteiskunnallinen ilmiö, jota voidaan tarkastella niin yksilöiden välisenä, yhteiskuntien sisäisenä kuin globaalinaakin muuttujana. Taloudellisen eriarvoisuuden nostaminen laajemmin osaksi kansainvälisten suhteiden tutkimusta on perusteltua, sillä kasvavan todistusaineiston valossa se näyttää sekä tieteellisesti että käytännön politiikassa merkittävältä kysymykseltä myös kansainvälisessä politiikassa.

Tässä työssä osoitan, että taloudellinen eriarvoisuus on merkittävä tutkimuskysymys myös kansainvälisten suhteiden kaikkein perinteisimmän tutkimuskohteen eli valtioiden välisen sodan ja rauhan kannalta. Muodostan aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta analysoimalla teoreettisen pohjan, jonka avulla voin rakentaa taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin. Empiirisen analyysini tulokset myös vahvistavat, että taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtava

yhteys on olemassa. Teoreettista pohjaa muodostaessani kurotan perinteisesti kansainvälisten suhteiden tieteenalaan kuuluvaksi katsottujen teorioiden ulkopuolelle, koska aikaisempaa tutkimusta aiheesta on alan sisällä niukasti. Tällaista laajaa teoreettista kartoitusta taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten sotilaallisten konfliktien suhteesta ei ole tehty. Tässä työssä tekemääni empiiristä tilastollista analyysiä ei myöskään ole vastaavassa laajuudessa toteutettu aikaisemmin. Tämä työ onkin avaus taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusten tarkempaan selvittämiseen kansainvälisten sotilaallisten konfliktien tutkimuksessa.

Tässä mielessä tutkimukseni asettuu osaksi laajaa empiiristä konfliktitutkimuksen kirjallisuutta, joka tarkastelee erilaisten muuttujien vaikutusta kansainvälisten sotien syttymiseen³⁰⁴. Kuten näissä tutkimuksissa yleensä, lähestyn taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin keskitason teoreettisena kysymyksenä yhden muuttujan merkityksestä rajatussa ilmiössä. Rajaan tarkasteluni rationalistiseen ja positivistiseen metateoreettiseen kehykseen, johon taloudellinen eriarvoisuus sopii mitattavana suureena hyvin. Tässä kehyksessä tarkastelen erilaisia kausaalisia mekanismeja, joiden kautta taloudellinen eriarvoisuus voi johtaa lisääntyneeseen riskiin joutua kansainväliseen konfliktiin.

Konfliktitutkimuksessa taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta on tarkasteltu aikaisemmin vain valtioiden sisäisten konfliktien yhteydessä. Tässä työssä esitän niin teoreettiset kuin empiirisetkin perusteet nostaa taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus tutkimuskysymykseksi myös kansainvälisten konfliktien tutkimuksessa. Empiirisen analyysini tuloksissa taloudellinen eriarvoisuus nousee erityisesti demokraattisissa valtioissa erittäin merkittäväksi sotilaallisten konfliktien aloittamista selittäväksi tekijäksi. Se on selitysvoimaltaan suurempi kuin sodan syitä tarkastelevassa kirjallisuudessa usein esiin nostetut perinteiset tekijät, kuten suurvaltastatus, maantieteellinen läheisyys tai talouden heilahdukset. Tutkimukseni antaakin tukea Anna Cornelia Beyerin näkemykselle, että materiaallinen eriarvoisuus on yksi muuttujista, joka aiheuttaa väkivaltaista käyttäytymistä niin yksilöiden kuin valtioidenkin

---

³⁰⁴ Esimerkiksi sukupuolten tasa-arvon merkitystä kansainvälisten sotien syttymiselle tarkasteleva Mary Capriolin työ (Caprioli 2000 & 2003, Caprioli & Boyer 2001) on ollut merkittävä inspiraation lähde tässä työssä.

tasolla – ei ainoa, mutta erittäin merkittävä syy väkivaltaiselle käyttäytymiselle eri analyysin tasoilla³⁰⁵.

Toisaalta tutkimuksessani käsittelen taloudellisen eriarvoisuuden kysymystä toisella waltzilaisen analyysin tasolla, valtion sisäisen ominaisuutena ja sen vaikutuksena valtion toimintaan kansainvälisessä politiikassa. Kansainvälisten suhteiden teoriaperinteissä sama lähestymistapa löytyy klassisen liberalismiin teorioista. Vaikka tarkastelen tässä työssä eriarvoisuuden vaikutusta kansainvälisiin konflikteihin keskitason teoreettisena kysymyksenä, varsinkin empiirisen analyysin tulosten kautta eriarvoisuuden ja konfliktien tutkimus on mahdollista kiinnittää hyvinkin vahvasti myös liberalismiin kaanoniin. Sen vaalituimpia ajatuksia ovat demokraattisen rauhan teoria ja sen taustalla vaikuttava demokraattinen ekseptionalisismi³⁰⁶. Empiirisessä analyysissäni taloudellisen eriarvoisuuden vaikutus sotilaallisten konfliktien aloittamiseen on erityisen vahva nimenomaan demokraattisissa valtioissa. Tämä voisikin osaltaan selittää sitä, miksi demokratian yleisestä eli monadisesta rauhoittavasta vaikutuksesta ei ole löydetty todisteita, vaan sen on todettu toimivan dyadisesti, demokratioiden välillä. Tämän työn löydösten perusteella demokraattisen rauhan teoriaa voisi tarkentaa: taloudellisesti eriarvoiset demokraattiset valtiot aloittavat sotilaallisia konflikteja huomattavasti tasa-arvoisempia demokratioita useammin, mutta eivät toisten demokratioiden kanssa. Empiirisen analyysin tulokset tukevat siis Caverleyn esittämää teoriaa siitä, että taloudellisesti eriarvoisemmat demokratiat ovat militaristisempia³⁰⁷. Oman työni ja Caverleyn tutkimuksen tarjoama selitysmalli eroavat kuitenkin toisistaan merkittävästi. Tässä työssä rakentamani kausaalinen mekanismi perustuu poliittisen eliitin toimintaan, kun taas Caverley rakentaa oman työnsä keskimääräisen äänestäjän teorian varaan.

Jatkossa tässä tutkimuksessa kehittämäni selitysmallia tulisikin arvioida myös empiirisen analyysin tulosten valossa kriittisesti: Onko sen selitysvaikutus riittävä ja nostaako se onnistuneesti esiin oleellimmat tekijät ja suodattaa vähemmän merkittävät muuttujat pois? Teoreettinen malli on positivistisessa tieteenfilosofiassa aina yksinkertaistettu kuva

---

³⁰⁵ Beyer 2014, 7. Hänen näkemyksessään tosin taloudellinen eriarvoisuus kansainvälisissä suhteissa on valtioiden välistä eriarvoisuutta, (kts. luku 3), kun omassa työssäni tutkin valtioiden sisäisen eriarvoisuuden vaikutusta.

³⁰⁶ Demokraattisen rauhan teorian mukaan demokratiat eivät sodi keskenään (kts. Hegre 2014). Demokraattinen ekseptionalisismi kuvaa tämän taustalla olevaa ajatusta siitä, että demokraattiset valtiot toimivat turvallisuuspolitiikassa toisin kuin muut valtiot: ne esimerkiksi sotivat harvemmin ja käyttävät vähemmän rahaa sotilasmenoihin rauhan aikana, mutta sodassa taistelevat pidempään ja myös voittavat sodat useammin (kts. esimerkiksi Caverley & Mearheimer, 2008, 11–14).

³⁰⁷ Caverley & Mearheimer 2008, Caverley 2014.

todellisuudesta, mutta keskeinen kysymys on, onko tässä luotu malli toimiva yksinkertaistus vai tulisiko sitä tarkentaa ja kehittää? Tarkastelua voisi kehittää liittämällä tutkimus tiukemmin kansainvälisten suhteiden klassisen liberalismiin tarjoamaan viitekehykseen. Taloudellinen eriarvoisuus on tämän työn perusteella kysymys, jolla on merkitystä liberalismiin keskeisimpien teorioiden kuten demokraattisen ja kapitalistisen rauhan tutkimuksessa. Niinpä sen tarkastelu esimerkiksi demokraattisen rauhan kontekstissa voisi osaltaan syventää tämän merkittävän teoriaperinteen tarjoamaa ymmärrystä.

Toisaalta taloudellisen eriarvoisuuden tutkimusta voi kehittää keskitason teoreettisena kysymyksenä ilman, että sitä liittää aikaisempiin teoreettisiin paradigmoihin. Tämä antaa laajemmat mahdollisuudet soveltaa erilaisia metateoreettisia lähtökohtia. Rationalistisesta ja positivistisesta lähtökohdasta ajatellen taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien tutkimusta voidaan laajentaa niin empiirisesti kuin teoreettisestikin. Empiirisesti tutkimusta voidaan kehittää esimerkiksi laajentamalla otosta ajallisesti kattamaan laajemman ajanjakson kuin nyt tarkastellut vuodet 1973–2010, toistamalla työ eri lähteistä saatavalla datalla, parantamalla tilastollista mallia esimerkiksi lisäämällä uusia merkittäviä kontrollimuuttujia tai käsittelemällä dataa kehittyneemmällä tilastotieteellisillä menetelmillä. Datan saatavuus ja vertailtavuus ovat merkittäviä analyysia rajoittavia tekijöitä. Tässä työssä pyrin mahdollisimman laajaan otokseen ja runsaaseen vertailtavaan dataan ja valitsin myös muuttujani tämä prioriteetin pohjalta. Laaja otos lisää kuitenkin dataan liittyvää epävarmuustekijöitä. Analyysin epävarmuustekijöiden hallinta muista lähteistä löytyvän datan ja kehittyneempien tilastotieteellisten menetelmien avulla on taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien tilastollisen tutkimuksen keskeinen kehityskohde jatkossa.³⁰⁸

---

³⁰⁸ Näen tämän työn empiirisessä analyysissä ainakin kolme mahdollista kehittämiskohdetta:

1) Operationalisoin kansainvälisen sotilaallisen konfliktin MID-tietokannan kaiken tasoisina kiistoina, sillä siten sain mahdollisimman laajan aineiston. Se sisältää siis myös kiistoja, joissa sotilaallisen voiman käytöllä on vain uhattu tai voimaa on esitelty. Nämä voivat kuitenkin olla analyttisesti erilaisia kiistoista, joissa voimaa on myös käytetty. Tässä ajatuksessa väkivallan käyttämisen kohdalla ylitetään jonkinlainen merkittävä kynnyksen aggressiivisessa käytöksessä. Tämän työn yhteydessä käsitän kuitenkin nämä osana samaa jatkumoa ja katson niiden olevan yhtäläinen merkki valtion aggressiivisesta käytöksestä ja militarismista. Analyysin voisi kuitenkin toistaa keskittymällä vain kiistoihin, joissa on käytetty voimaa ja ensimmäisenä voimaa käyttäneeseen osapuoleen. MID-tietokanta tarjoaa mahdollisuuden tarkastella myös muita erilaisia konfliktin ominaisuuksia, esimerkiksi sitä, vaikuttaako konfliktiin joutuneen tai sen aloittaneen valtion sisäinen taloudellinen eriarvoisuus konfliktin intensiteettiin – eli onko niissä vihollisuuksien aste korkeampi tai onko niissä enemmän kuolemia – tai konfliktin kestoon. Empiirisen analyysin voisi toistaa myös käyttämällä muita kansainvälisistä konflikteista dataa keräiviä tietolähteitä.

2) Eriarvoisuuden indikaattoriksi valitsin tulonjaon eriarvoisuuden gini-kertoimen, joka antaa mahdollisuuden laajaan kansainväliseen vertailuun. Jatkossa tulisi tarkastella, pysyykö tilastollinen yhteys taloudellisen eriarvoisuuden ja kansainvälisten konfliktien aloittamisen välillä myös silloin, kun käytetään muita taloudellisen

Empiirisesti tutkimusta voi myös laajentaa tekemällä tapaustutkimuksia yksittäisistä valtioista, joissa taloudellinen eriarvoisuus on muuttunut ajan kuluessa. Tapaustutkimukset antavat laajoja maiden välisiä tilastollisia vertailuja paremmat mahdollisuudet laajentaa aikaskaalaa. Kohteeksi voidaan valita maita, joissa on saatavilla dataa pitkältä aikaväliltä. Esimerkkisi taloudellista eriarvoisuutta ei ole mitattu luotettavasti kuin joitakin vuosikymmeniä, mutta viimeaikaisessa eriarvoisuustutkimuksessa taloustieteilijät ovat kehittäneet hyvinkin pitkälle historiaan ulottuvia datasarjoja tietyissä maissa hyödyntäen vaihtelevia tietolähteitä. Tapaustutkimuksissa voisi myös yhdistää kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä, mikä auttaisi tarkentamaan kuvaa taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksesta. Ennen kaikkea tapaustutkimukset mahdollistavat vaikutusmekanismien toiminnan tarkastelun käytännön tasolla ja voivat osaltaan paljastaa puutteita tässä työssä rakennetussa mekanismissa – ja mikäli tällaisia puutteita esiintyy, tapaustutkimukset voivat antaa eväitä myös teoreettisen viitekehysten kehittämiseen.

Teoreettista viitekehystä voidaankin positivistisesta lähtökohdasta katsottuna parantaa ennen kaikkea syventämällä ymmärrystä taloudellisesta eriarvoisuudesta kansainvälisiin konflikteihin johtavan kausaalisen mekanismin toiminnasta. Nostan taloudellisen eriarvoisuuden, nationalismin ja konfliktien muodostaman kausaaliketjun pääasiallisen tarkastelun kohteeksi paljolti siksi, että se on kirjallisuudessa eniten tutkittu ja vahvimmin todennettu mekanismi. Mutta kuten tuon työssä esille, myös tähän mekanismiin liittyy edelleen

---

eriarvoisuuden mittareita. Analyysi voidaan toistaa käyttämällä vaikkapa erilaisia tuloluokkien desiilien suhteita. Tuloerojen lisäksi tulisi tarkastella myös eroja varallisuudessa. Useat tässä työssä esiin nostamani taloudellisesta eriarvoisuudesta valtioiden välisiin konflikteihin johtavat mekanismit perustuvat eliitin toimintaan. Lisäksi tutkimukset antavat viitteitä siitä, että esimerkiksi taloudellisen eriarvoisuuden ja nationalismin suhde riippuu erityisesti tulojen jakauman rikkaan pään konsentroitumisesta. Voi siis olla, että riski joutua osaksi kansainvälistä sotilaallista konfliktia liittyy erityisesti tulojen ja varallisuuden keskittymiseen tälle pienelle eliitille. Tästä näkökulmasta analyysin voisi toistaa käyttäen eriarvoisuuden mittarina esimerkiksi rikkaimman persentiilin tai promillen osuutta tuloista ja/tai varallisuudesta.

3) Gini-kertoimen lähteeksi valitsin SWIID-tietokannan, koska tarjoaa mahdollisimman laajan otoksen eri maista. Laaja otos sisältää kuitenkin vaihtelevin metodein kerättyä dataa ja sen pohjalta tilastotieteellisesti laskettuja havaintoja, mikä lisää virhemarginaaleja. Dataan liittyvien epävarmuuksien merkitystä voisi jatkotutkimuksessa pienentää hyödyntämällä kehittyneempiä tilastotieteellisiä menetelmiä. Esimerkiksi bayesiläisen tilastotieteen menetelmät ottavat dataan liittyviä epävarmuustekijöitä huomioon klassista frekventististä tilastotiedettä paremmin. Otosta voidaan myös kaventaa tulosten vertailtavuuden parantamiseksi. Esimerkiksi OECD-maissa eriarvoisuusdatan keräämisen menetelmät ovat standardoidut, jolloin keräysmenetelmistä johtuvat maiden väliset erot ovat pienempiä ja mahdolliset virheet eri maissa samansuuntaisia. Kapeampi otos kuitenkin voi hävittää mahdollisuuden tarkastella joidenkin merkittävien taustamuuttujien, kuten valtion hallintotyyppien, vaikutusta. Tällaisten moderaattorimuuttujien laajempi käyttäminen voisi parantaa mallia. Ylipäänsä erilaisen kontrollimuuttujien lisääminen analyysiin voisi parantaa mallin kykyä ennustaa kansainvälisiä konflikteja. Toisaalta tavoite on tehdä mahdollisimman yksinkertainen, mutta selitysovoimainen malli, eikä muuttujien lisääminen tarkoita automaattisesti paranna tilastotieteellistä tai teoreettista mallia, usein päinvastoin.

paljon avoimia kysymyksiä: Onko ilmiö lähtökohtaisesti eliittivetoinen vai tekeekö eriarvoisuus kansalaisista vastaanottavaisempia nationalistiselle retoriikalle? Edistääkö taloudellinen eriarvoisuus erityisesti sellaisia nationalismin muotoja, jotka lisäävät kansainvälisten sotilaallisen konfliktien riskiä? Taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismin kautta kansainvälisiin konflikteihin kulkevan kausaalisen mekanismin lisäksi olen hahmotellut tässä työssä lyhyesti myös muita mahdollisia vaikutusmekanismeja. Nämä mekanismit näyttävät monin osin vahvistavan toisiaan. Niiden sisäistä toimintaa, keskinäisiä suhteita, vuorovaikutusta sekä mekanismeihin eri tavalla vaikuttavia ulkopuolisia tekijöitä tarkastelemalla voidaan piirtää tarkempi kuva eriarvoisuudesta kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin johtavan kokonaisuuden toiminnasta ja tehdä tarkempia hypoteeseja paremmalla datalla ja kehittyneemmällä empiirisillä metodeilla testattavaksi. Samalla tulisi kuitenkin myös muistaa, että paras teoreettinen malli ei ole monimutkaisin, vaan sellainen, joka nostaa esiin oleellimmat muuttujat.

Teorian selityskenttää voidaan myös laajentaa. Tässä työssä tarkastelen kansainvälisiä konflikteja muista poliittisen väkivallan muodoista erillisenä ilmiönä ja ohitan lähes kokonaan taloudellista eriarvoisuutta ja valtioiden sisäisiä konflikteja käsittelevän laajan tutkimuskirjallisuuden. Eri tason konfliktien analysointi toisistaan irrallisina on kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa ollut ja on edelleen varsin tyypillistä. Tämä johtuu nähdäkseni paljolti tieteenalan historiasta ja sitä pitkään hallinneiden suurten teorioiden keskittymisestä valtioihin toimijoina ja valtioiden muodostaman järjestelmän vaikutuksiin analyysin tasona.

Konfliktien eri tasojen erottelu on usein analyttisesti tarpeellinen tutkimuskysymyksen rajaamisessa, mutta samalla tällainen typologia on keinotekoinen. Todellisuudessa eri tason konfliktien erottelu on monesti kaikkea muuta kuin suoraviivaista tai yksinkertaista. Valtioiden sisäiset ja niiden väliset konfliktit kietoutuvat usein toisiinsa läheisesti ja ovat saman konfliktin eri tasoja – saman kolikon kaksi puolta. Ulkoisen ja sisäisen konfliktin erottelun keinotekoisuus vain korostuu, kun liikutaan waltzilaisen analyysin tasojen ensimmäisellä tai toisella portaalla ja poliittista väkivaltaa selittäviä tekijöitä etsitään joko yksilöistä tai valtioiden sisäisistä rakenteista. Tällä tasolla esiintyvät ilmiöt nostetaan usein eri tutkimuksissa selittämään väkivaltaa niin yksilöiden välillä, valtioiden sisällä kuin valtioiden välilläkin. Niinpä pidän todennäköisenä, että eri tasolla näkyvien konfliktien taustalla vaikuttavat tekijät ovat osin samoja ja erilaisia väkivaltaisista konflikteista tulisi tarkastella myös yhtenä ilmiönä. Taloudellisen

eriarvoisuuden ja sotilaallisten konfliktien tutkimuksessa tämä tarkoittaisi mittavan taloudellista eriarvoisuutta ja yksilötason väkivaltaa sekä valtion sisäisiä konflikteja käsittelevän tutkimuskirjallisuuden sulauttamista mukaan teoriaan.

Tämä näkökulma johtaa laajempaan tarkasteluun taloudellisen eriarvoisuuden vaikutuksesta väkivaltaisen käytöksen esiintymiseen eri muodoissaan. Yhteinen selittäjä ja mekanismin mikrotaso voisi löytyä Waltzin ensimmäiseltä analyysin tasolta, ennen kaikkea materiaalisen eriarvoisuuden vaikutuksesta yksilöiden psykologiaan ja ihmisyhteisöjen muodostumiseen. Eriarvoisuus heikentää luottamusta ja herkistää yksilöt sekä yhteiskunnat hierarkioille, jotka tekevät mahdolliseksi ulkoryhmään kuuluvien dehumanisoinnin ja väkivallan käyttämisen konfliktinratkaisukeinona³⁰⁹. Laajemmat mekanismit toisella ja kolmannella analyysin tasolla yhteiskunnissa, valtiossa ja kansainvälisen järjestelmän rakenteissa voisivat puolestaan selittää sitä, miten ja miksi materiaalisen eriarvoisuuden aiheuttama potentiaali muuttuu väkivaltaiseksi toiminnaksi ja muodostuuko siitä yksittäisten ihmisten väkivaltaa, poliittista väkivaltaa valtion sisällä ja/tai väkivaltaa valtion ulkoisessa toiminnassa.

Tässä työssä tarkastelemani mekanismit antavat viitteitä siitä, miten makrotason rakenteet voisivat ohjata väkivaltaisen käytöksen esiintymistä. Esimerkiksi eriarvoisuuden ja sisäisten konfliktien laajassa tutkimuksessa on nostettu esiin horisontaalisen eli ryhmien välisen eriarvoisuuden merkitys esiin sisällissotia selittävänä tekijänä, kun taas tässä työssä yhdistän kansainväliset konfliktit vertikaalisen eli yksilöiden väliseen eriarvoisuuteen. Taloudellisesta eriarvoisuudesta nationalismiin kautta kansainvälisiin konflikteihin johtava mekanismini voikin osaltaan selittää vertikaalisen eriarvoisuuden ja sisäisten konfliktien tutkimuksen ristiriitaisia tuloksia: vertikaalinen eriarvoisuus lisää kansallistunnetta, horisontaalinen taas sisäisten ryhmien yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vastaavasti se, että poliittinen eliitti pystyy luomaan kansallistunnetta ja vaikuttavia nationalistisia kampanjoita taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttamien uudistuspainneiden hillitsemiseksi, vaatii keskitettyä hallintoa, jolla on kyky tuottaa ja levittää nationalismia sekä mahdollisesti myös jossain määrin

---

³⁰⁹ Tällainen selitys laajentaisi myös mikrotason mekanismia nykytutkimuksessa paljon käytettyjä suhteellisen deprivaaation teoriaa ja frustraatio-aggressio-hypoteesia laajemmalle. Niiden mukaan taloudellinen eriarvoisuus ilmenee erityisesti suhteellisesti köyhempien eriytymisenä ja väkivaltaisena käytöksenä, mutta tuoreet tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että taloudellisen eriarvoisuuden erottava ja empatiaa rapauttava vaikutus näkyy kaikissa tuloluokissa. Tätä aihetta käsittelevät esimerkiksi Kantola & Kuusela 2019 ja Keto 2020. Scheidel 2017, luku 2 ja Bregman 2020 puolestaan käsittelevät varhaisten ihmisyhteisöjen muodostumista ja sitä, miten ihminen on sopeutunut elämään tasa-arvoisissa yhteisöissä ja hierarkiat ovat muodostuneet materiaalisen eriarvoisuuden myötä.

hyväksytyä narratiivia yhteisestä kansallisvaltiosta. Tämä tekee nationalismin käyttämisestä hauraammassa valtioissa tehotonta. Nämä ja muut muuttajat voivat siis määritellä, missä muodossa materiaallinen eriarvoisuuden tuottama potentiaali väkivaltaiseen toimintaan toteutuu.

Ymmärrystä ilmiöstä voidaan lisätä myös tutkimalla sitä erilaisista metateoreettisista lähtökohdista. Valitsin tämän työn viitekehyykseksi positivismin ja rationalismin ja menetelmäksi niihin sopivan kausaalisen mekanismin rakentamisen, mutta toisenlaisista lähtökohdista ammentavien teorioiden tarjoamien linssien läpi tarkasteleminen avaa uusia näkökulmia taloudellisen eriarvoisuuden ja konfliktien tutkimiseen. Esimerkiksi kausaliteetin käsitettä on kehitetty tieteenfilosofisessa tutkimuksessa varsinkin tieteellisen realismin piirissä käsittämään muutakin kuin humealaisia syy-seuraus ketjuja. Kausaaliset kompleksit voivatkin sisältää varsinaisten toiminnallisten syiden lisäksi esimerkiksi erilaisia mahdollistavia, materiaalisia tai formaaleja syitä.³¹⁰ Kausaalisuuden käsittäminen osana laajempaa kausaalista kompleksia, kuten esimerkiksi Patomäki tekee tarkastellessaan klassisen imperialismiin teorioita³¹¹, voisi avata uusia mahdollisuuksia taloudellisen eriarvoisuuden ja väkivallan tutkimuksessa. Myös Schrock-Jacobson pyörittelee tämän suuntaisia ajatuksia nationalismia ja sotaa käsittelevässä tutkimuksessaan. Hän hahmottelee kulttuuristen ja ideologisten tekijöiden muodostavan sosiaalisen ja poliittisen kontekstin, jossa muut sodan syyt vaikuttavat³¹². Myös taloudellisen eriarvoisuuden voisi ymmärtää kontekstina tai ympäristönä, joka mahdollistaa valtion väkivaltaisen toiminnan – sodan mahdollistavana syynä.

Erityisen hedelmällistä voisi olla myös kääntää katse Panken ja Rissen nelikentän toiseen kulmaan, rakennekeskeisiin konstruktivistisiin teorioihin. Kuten tässä työssä kuvatuissa tutkimuksissa käy ilmi, materiaallinen eriarvoisuus vaikuttaa vahvasti yksilöiden ja yhteisöjen omiin identiteetteihin ja siihen, miten he näkevät itsensä sekä toiset ihmiset ja yhteisöt. Eriarvoisuuden vaikutuksia yhteiskunnissa käsittelevän tutkimuksen valossa vaikuttaakin vahvasti siltä, että taloudellisesti eriarvoisessa valtiossa ulkoryhmään kuuluvat ihmiset tai yhteisöt nähdään useammin kilpailijoina tai vihollisina.³¹³ On siis mahdollista, että tämä näkyisi

---

³¹⁰ Kurki (2006, 2008) käsittelee laajasti erilaisten kausaalisuuden käsitysten mahdollisuuksia kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa.

³¹¹ Patomäki 2008.

³¹² Schrock-Jacobson, 2012.

³¹³ Esimerkiksi Wilkinson & Pickett 2010.

myös kansallisella tasolla, kun yksilöiden ja yhteisöjen – varsinkin sellaisten yhteisöjen, joilla on paljon valtaa valtion sisällä – sosiaalisessa kanssakäymisessä oppimat identiteetit ja intressit tulevat osaksi valtion identiteettiä ja intressejä. Tämä tarkoittaisi, että taloudellisesti eriarvoisemmat valtiot asettavat muille valtioille useammin kilpailijan tai jopa vihollisen roolin ja niissä vallitseva käsitys kansainvälisestä järjestelmästä perustuu kilpailuun, nollasummapeleihin ja vahvemman selviämiseen. Vaikka muita valtioita ei koettaisi suoranaisina vihollisina, kilpailuasetelma heijastuu ja jopa korostuu sotilaallisessa toiminnassa, mikä lisää riskiä kansainvälisten konfliktien syttymiselle.

Sosiaalisen konstruktivismin tarjoaman teoreettisen linssin kautta avautuu mahdollisuus tarkastella taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusta myös kolmannella analyysin tasolla, kansainvälisessä järjestelmässä. Mikäli valtion sisäinen materiaallinen eriarvoisuus todella vaikuttaa merkittäväällä tavalla kansalliseen identiteettiin ja siihen, millaisina valtiot näkevät toiset valtiot ja niiden intressit, se vaikuttaa myös koko kansainvälisen järjestelmän toimintaan. Sosiaalisen konstruktivismin mukaan anarkistinen kansainvälinen järjestelmä rakentuu siellä toimivien valtioiden identiteettien ja intressien kautta. Nämä muodostuvat osin valtioiden välisen sosiaalisen kanssakäymisen kautta ja tämä vuorovaikutus muovaa kansainvälistä järjestelmää. Sosiaalisen konstruktivismin teorioissa intressien ja identiteettien muodostumiseen voivat vaikuttaa kuitenkin myös valtioiden sisäiset prosessit.³¹⁴ Tämä tarkoittaisi, että lisääntyvän sisäisen materiaallisen eriarvoisuuden maailmassa, jossa yhteistyön sijaan korostuvat kilpailulliset identiteetit ja intressit, myös kansainvälisestä järjestelmästä tulisi kilpailullisempi. Viime vuosien kansainvälisen politiikan tapahtumia seurattaessa tällaisesta kehityksestä on ollut nähtävissä merkkejä, kun sääntöpohjaisen järjestelmän kriisiytyessä kansallisten intressien merkitys on kasvanut. Riskinä on, että kun valtiot taloudellisen eriarvoisuutensa osalta alkavat muistuttaa sisäisesti yhä enemmän 1900-luvun alun yhteiskuntia, voi myös kansainvälinen järjestelmä olla menossa kohti samankaltaista kilpailuun pohjautuvaa järjestystä, joka johti lopulta kahteen maailmansotaan.

Taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen väkivallan suhteen kokonaisvaltainen analyysi onkin valtavan laaja kokonaisuus, joka vaatisi keskitason teoretisoinnin parhaiden perinteiden mukaisesti eri tieteenalojen, teoreettisten perinteiden ja analyysin tasojen yhdistämistä.

---

³¹⁴ Esimerkiksi Alexander Wendt katsoo, että yksilöiden preferensseillä voi olla systeeminlaajuisia vaikutuksia (Wendt 1999, 147–150).

Tällainen eri tasojen tarkastelu ja niiden vuorovaikutuksen sekä rakenteiden välisten vaikutusketjujen avaaminen on kuitenkin tämän työn ulottumattomissa. Näin suuren kokonaisuuden hahmottamiseksi ei välttämättä riitä edes yksittäinen kirjallinen työ, vaan se vaatisi oman tutkimusohjelmansa. Tällaisen tutkimusohjelman tulisi yhdistää osaamista eri tieteenaloilta, sillä taloudellisen eriarvoisuuden vaikutusmekanismien ymmärtämiseksi tarvitaan osaamista niin taloustieteistä, sosiaalipsykologiasta, sosiologiasta kuin politiikan tutkimuksestakin. Tutkimusohjelman tavoitteena voisi olla positivismiin henkeen sopivasti luoda taloudellisen eriarvoisuuden ja poliittisen väkivallan suuri yhtenäisteoria, joka pyrkii selittämään, miksi ja miten eriarvoisuus johtaa väkivaltaiseen toimintaan. Kaiken kattavien teorioiden kehittäminen on osoittautunut kuitenkin vaikeaksi jopa luonnontieteissä. Yhteiskuntatieteissä yhtenäisteorioiden luominen voi olla mahdotonta. Varmaa kuitenkin on, että sellaisen etsiminen parantaa ymmärrystä ilmiöstä.

Työni keskeinen anti onkin, että taloudellista eriarvoisuutta tulisi tutkia myös kansainvälisen politiikan kontekstissa. Parempi ymmärrys vaikutusmekanismeista auttaisi ehkäisemään kasvavan eriarvoisuuden mukanaan tuomia ongelmia. Pahimmillaan taloudellinen eriarvoisuus voi olla vaikuttamassa kansainvälisten suursotien syntymiseen. Tässä työssä tuon esille, että näitä vaikutusmekanismeja on useita mahdollisia ja osoitan empiirisesti, että taloudellisella eriarvoisuudella on yhteys kansainvälisiin sotilaallisiin konflikteihin. Taloudellisen eriarvoisuuden merkitys kansainvälisessä politiikassa ei kuitenkaan rajaudu vain sotilaallisiin konflikteihin ja poliittiseen väkivaltaan. Näin syvällisesti yhteiskuntiin vaikuttavan ilmiön seuraukset näkyvät kansainvälisessä politiikassa monella muullakin tavalla ja se voi vaikuttaa useiden tälläkin hetkellä havaittavien kehityskulkujen taustalla. Voi hyvin olla, että esimerkiksi Euroopan Unionin kaltaisen valtioiden kansallista suvereniteettia kaventavan ja valtaa ylikansalliselle tasolle siirtävän instituution syntyminen sekä ajallisesti ja alueellisesti poikkeuksellisen matalan valtioiden sisäisen taloudellisen eriarvoisuuden kanssa ei ole sattumaa, vaan historiallisesti tarkasteltuna matala eriarvoisuus on osaltaan mahdollistanut tämän kehityksen. Vastaavasti kasvavan taloudellisen eriarvoisuuden maailmassa, jossa nationalistinen ajattelu lisääntyy, kansainvälinen luottamus heikkenee ja kansainvälinen politiikka nähdään useammin nollasummapelinä, EU:n ja koko liberaalin sääntöpohjaisen maailmanjärjestyksen viime vuosina kohtaamien vaikeuksien voi olettaa jatkuvan ja esimerkiksi ilmastonmuutoksen tai pandemioiden kaltaisten yhteisiä toimia vaativien globaaliongelmien ratkaisemisen olevan entistäkin hankalampaa. Taloudellisen

eriarvoisuuden vaikutusmekanismeja valottavat tutkimushankkeet ja niiden tulokset palvelisivat siis kansainvälisen politiikan toimijoita laajasti.

LÄHDELUETTELO:

Akaike, Hirotugu (1974): A New Look at the Statistical Model Identification, *IEEE Transactions on Automatic Control*, vol. 19, no. 6, 716–23.

Anand, Sudhir & Paul Segal (2017): Who Are the Global Top 1%? *World Development*, Vol. 95, 111–126.

Anderson, Benedict (1983): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London and New York 2006.

Arbatli, Cemal Eren & Ekim Arbatli (2016): External threats and political survival: Can dispute involvement deter coup attempts? *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 33, No. 2, 115–152.

Atkinson, Anthony (2015): *Inequality – What Can Be Done?*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Azhar Khan, Muhammad, Muhammad Zahir Khan, Khalid Zaman, Umar Hassan & Sobia Umar (2014): Global estimates on growth-inequality-poverty (GIP) triangle: evidence from World Bank's classification countries, *Quality & Quantity*, Vol. 48, 2631–2646.

Barkin, J. Samuel (2003): Realist Constructivism, *International Studies Review*, vol. 5, no. 3, September 2003, 325–342.

Barone, Guglielmo & Sauro Mocetti (2016): Inequality and Trust: New Evidence from Panel Data, *Economic Inquiry*, Vol. 54, No. 2, 794–809.

Bartusevičius, Henrikas (2014): The inequality–conflict nexus re-examined: Income, education and popular rebellions, *Journal of Peace Research*, Vol. 51, No. 1, 35–50.

Berg, Andrew, Jonathan D. Ostry, Charalambos G. Tsangarides & Yorbol Yakhshilikov (2018): Redistribution, Inequality, and Growth: New Evidence. *Journal of Economic Growth*, Vol. 23, No. 3, 259–305.

Beyer, Anna Cornelia (2014): *Inequality and Violence: A Re-Appraisal of Man, the State and War*, Routledge.

Blomhdal, Mikael (2017): Diversionary Theory of War and the Case Study Design: President Clinton's Strikes on Iraq and Yugoslavia, *Armed Forces & Society*, Vol. 43, No. 3, 545–565.

- Brass, Paul R. (1991): *Ethnicity and Nationalism. Theory and Comparison*, Sage, New Delhi.
- Bregman, Rutger (2020): *Humankind: A Hopeful History*, Bloomsbury Publishing, London.
- Breuilly, John (1994): *Nationalism and the state (2. ed.)*, University of Chicago Press, Chicago.
- Brewer et. al. (2004): International Trust and Public Opinion About World Affairs, *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No. 1, January 2004, 93–109.
- Brewer et. al. (2005): Do Americans Trust Other Nations? Panel Study, *Social Science Quarterly*, Vol. 86, No. 1, March 2005, 36–51.
- Bull, Anna Cento & Mark Gilbert (2001): *The Lega Nord and the Northern Question in Italian Politics*, Palgrave, New York.
- Burlé, David (2006): Congressional Opposition, the Economy and U.S. Dispute Initiation, 1946-2000, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, No. 4, 463–483.
- Burlé, David J. & Laron K. Williams (2009): Democracy and Diversion: Government Arrangements, the Economy, and Dispute Initiation, *Journal of Peace Research*, Vol. 46, No. 6, 777–798.
- Bueno de Mesquita, Burce, Alistair Smith, Randolph M. Siverson, James D. Morrow (2003): *The Logic of Political Survival*, MIT Press, Cambridge.
- Bueno de Mesquita, Bruce (2009): Paths to Peace and Prosperity, teoksessa Hess, Gregory D. (toim.) (2009): *Guns and Butter: The Economic Causes and Consequences of Conflict*, MIT Press, Cambridge
- Caprioli, Mary (2000): Gendered Conflict, *Journal of Peace Research*, vol. 37, no. 1, 53–68.
- Caprioli, Mary (2003): Gender Equality and State Aggression: The Impact of Domestic Gender Equality on State First Use of Force, *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, Vol. 29, No. 3, 195–214.
- Caprioli, Mary (2006): First Use of Violent Force in Militarized Interstate Disputes, 1980– 2001, *Journal of Peace Research*, Vol. 43, No. 6, 741–749.
- Caprioli, Mary & Mark A. Boyer (2001): Gender, Violence, and International Crisis, *The Journal of Conflict Resolution*, vol. 45, no. 4, August 2001, 503–518

- Caprioli, Mary & Peter F. Trumbone (2003): Ethnic Discrimination and Interstate Violence: Testing the International Impact of Domestic Behavior, *Journal of Peace Research*, Vol. 40, No. 1, 5–23.
- Caprioli, Mary & Peter F. Trumbone (2006): Human Rights Rogues in Interstate Disputes, 1980–2001. *Journal of Peace Research*, Vol. 43, No. 2, 131–148.
- Caverley, Jonathan, and John H. Mearsheimer (ohjaaja) (2008): *Death and Taxes: Sources of Democratic Military Aggression*, ProQuest Dissertations Publishing.
- Caverley, Jonathan D. (2014): *Democratic Militarism: Voting, Wealth, and War*, Cambridge University Press, New York.
- Christiansen, Christian Olaf & Steven L. B. Jensen (toim.) (2019): *Histories of Global Inequality: New Perspectives*, Palgrave Macmillan, New York.
- Cingano, Federico (2014): Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth, *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 163, OECD Publishing, Paris.
- Conover, Pamela J., & Stanley Feldman (1987): *Measuring Patriotism and Nationalism*, ANES Pilot Study Report, No.nes002263.
- Cowell, Frank (2011): *Measuring Inequality*, Vol. 3rd ed, Oxford University Press, Oxford.
- Coser, Lewis A. (1956): *The Functions of Social Conflict*, Free Press, Gelcoe.
- Coyne, Christopher J. & Rachel L. Mathers (toim.) (2012): *The Handbook of Political Economy of War*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Davis, Darren W., & Brian D. Silver (2004): Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorist Attacks on America, *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No. 1, 28–46.
- Derryberry, DeWayne R. (2014): *Basic Data Analysis for Time Series with R*, John Wiley & Sons, Incorporated, Somerse.
- Doyle, Don H. (2010): *Nations Divided - America, Italy, and the Southern Question*, University of Georgia Press.

- Dragolov, Gerogi, Zsófia S. Ignácz, Jan Lorenz, Jan Delhey, Klaus Boehnke, Kai Unzicker (2016): *Social Cohesion in the Western World -What Holds Societies Together: Insights from the Social Cohesion Radar*, SpringerBriefs in Well-Being and Quality of Life Research, Springer.
- Dunne, Tim (2011): Liberalism, teoksessa Baylis, John, Steve Smith & Patricia Owens (toim.), *The Globalization of World Politics – An Introduction to International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 100–113.
- Elgar, Frank J. & Nicole Aitken (2011): Income inequality, trust and homicide in 33 countries, *European Journal of Public Health*, Vol. 21, No. 2, 241–246.
- Eriksson, Johan & Giacomello, Giampiero (2006): The Information Revolution, Security, and International Relations: (IR)relevant Theory?, *International Political science Review*, vo. 27, no. 3, 221–244.
- Ferreira, Francisco H. G., Nora Lustig & Daniel Teles (2015): Appraising cross-national income inequality databases: An introduction, *Journal of Economic Inequality*, Vol. 13, 497–526.
- Fierke, Karin M. (2013): Constructivism, teoksessa *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, 3rd edition, toim. Dunne, Kurki & Smith, Oxford University Press, Oxford, 184–204.
- Forsberg, Tuomas (2018): Taking stock of the trust study in International Relations teoksessa Haukkala, Hiski Carina van de Wetering & Johanna Vuorelma (toim.): *Trust in International Relations, Rationalist, Constructivist, and Psychological Approaches*, Routledge, New York.
- Galtung, Johan (1969): Violence, Peace, and Peace Research, *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3, 167–191.
- Galbraith, James K. (2012): *Inequality and Instability – a Study of the World Economy Just before the Great Crisis* (1st ed.). Oxford University Press, New York.
- Gellner, Ernest (1983): *Nations and Nationalism*, Blackwell, Oxford.
- Gartzke, Erik (2007): The Capitalist Peace, *American Journal of Political Science* Vol. 51, No. 1, 166–191.
- Gent, Stephen E. (2009): Scapegoating Strategically: Reselection, Strategic Interaction, and the Diversionary Theory of War, *International Interactions*, Vol. 35, 1–29.

Gibler, Douglas M., Steven V. Miller & Erin K. Little (2016): An Analysis of the Militarized Interstate Dispute (MID) Dataset, 1816–2001, *International Studies Quarterly*, Vol 60, No. 4, 719–730.

Gibler, Douglas M. & Erin K. Little (2017): Heterogeneity in the Militarized Interstate Disputes (MIDs), 1816–2001: What Fatal MIDs Cannot Fix, *Political Science Research and Methods*, Vol. 5, No. 1, 189–199.

Graafland, Johan & Bjorn Lous (2019): Income Inequality, Life Satisfaction Inequality and Trust: A Cross Country Panel Analysis, *Journal of Happiness Studies*. Vol. 20, No. 6, 1717–1737.

Greitemeyer, Tobias & Christina Sagioglou (2017): Increasing wealth inequality may increase interpersonal hostility: The relationship between personal relative deprivation and aggression, *The Journal of Social Psychology*, Vol 157, No. 6, 766–776.

Greitemeyer, Tobias & Christina Sagioglou (2019): The impact of personal relative deprivation on aggression over time, *The Journal of Social Psychology*, Vol 159, No. 6, 664–675.

Dragolov, Georgi, Zsófia S. Ignácz, Jan Lorenz, Jan Delhey, Klaus Boehnke & Kai Unzicker (2016): *Social Cohesion in the Western World: What Holds Societies Together: Insights from the Social Cohesion Radar*, Springer Briefs in Well-Being and Quality of Life Research, Switzerland.

Eckler, Matthew C. (2014): *Inequality, Elite Messaging and National Pride*, Paper prepared for the Euroacademia Conference: Identities and Identifications: Politicized Uses of Collective Identities, Florence, October 17–18, 2014.

Hamid, Ali E. (2012): Military Expenditures and Inequality in the Middle East and North Africa: A Panel Analysis, *Defence and Peace Economics*, Vol 23, No. 6, 575–589.

Hansenclever, Anderas & Birgitte Weiffen (2006): International institutions are the key: a new perspective on the democratic peace, *Review of International Studies*, Vol. 32, No. 4, October 2006, 564–585.

Hakovirta, Harto (2012): *Maailmanpolitiikka: Teoria ja todellisuus*, Kustannus 54.

Haukkala, Hiski, Carina van de Wetering & Johanna Vuorelma (toim.) (2018): *Trust in International Relations, Rationalist, Constructivist, and Psychological Approaches*, Routledge, New York.

Hasanov, Fuad & Oded Izraeli (2011): Income Inequality, Economic Growth, and the Distribution of Income Gains: Evidence From the U.S. States, *Journal of Regional Science*, Vol. 51, No. 3, 518–539.

Hauner, Thomas, Branko Milanovic & Suresh Naidu (2017): *Inequality, Foreign Investment, and Imperialism* (November 30, 2017), Stone Center Working Paper, 2017.

Hayes, Carlton J.H. (1926): *Essays on Nationalism*, Macmillan, New York.

Hegre, Håvard (2000): Development and the liberal peace: What does it take to be a trading state?, *Journal of Peace Research*, Vol. 37, No. 1, 5–30.

Hegre, Håvard (2014): Democracy and Armed Conflict, *Journal of Peace Research*, Vol. 51, No. 2, 159–172.

Hirschi, Caspar (2012): *The Origins of Nationalism: And Alternative History from Ancient Rome to Early Modern Germany*, Cambridge University Press, Cambridge.

Hixson, Walter L. (2008): *The Myth of American Diplomacy: National Identity and U.S. Foreign Policy*, Yale University Press, New Haven.

Hobden, Stephen & Rikhard Wyn Jones (2020): Marxist Theories of International Relations, teoksessa Baylis, John, Steve Smith & Patricia Owens (toim.): *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, 8th Edition*, Oxford University Press, Oxford.

Hobsbawm, Eric & Terence O. Ranger (eds.) (1983): *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge 1992.

Hobson, John (1902): *Imperialism: A Study*, James Pott & Co., New York 1902.

Hosseini-zadeh, Ismael (2006): *The Political Economy of U. S. Militarism*, Palgrave Macmillan, New York.

Hurrell, Andrew & Woods Ngaire (toim.) (1999): *Inequality, Globalization, and World Politics* Oxford University Press, Oxford.

Hurrell, Andrew (1999): Security and Inequality teoksessa Hurrell, Andrew & Ngaire Woods (toim.) (1999): *Inequality, Globalization, and World Politics*, Oxford University Press, Oxford.

Jasinski, Michael P. (2011): *Social Trust, Anarchy, and International Conflict*, Palgrave Macmillan, New York.

- Jordahl, Henrik (2007): *Inequality and Trust*, IFN Working Paper No. 715, 2007.
- Jones, Daniel M., Stuart A. Bremer, and J. David Singer (1996): Militarized Interstate Disputes, 1816–1992: Rationale, Coding Rules, and Empirical Patterns, *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 15, No. 2, 163–213.
- Juntunen, Tapio & Matti Pesu (2019): Luottamus kansainvälisissä suhteissa teoksessa Bäck, Maria & Elina Kestilä-Kekkonen (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31, Helsinki.
- Kagan, Robert (2003): *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*, Alfred A. Knopf, New York.
- Kaldor, Mary (2004): Nationalism and Globalisation, *Nations and Nationalism*, Vol. 10, No. 1–2, 161–177.
- Kant, Immanuel (1795/1989): *Ikuiseen rauhaan: valtio-oikeudellinen tutkielma*, Kairisto, Hämeenlinna.
- Kantola, Anu & Hanna Kuusela (2019): *Huipputuloiset – Suomen rikkain promille*, Vastapaino, Tampere.
- Keller, Jonathan W. & Dennis M. Foster (2012): Presidential Leadership Style and the Political Use of Force, *Political Psychology*, Vol. 33, No. 5, 581–598.
- Keller, Jonathan W. & Dennis M. Foster (2016): Don't Tread on Me: Constraint-Challenging Presidents and Strategic Conflict Avoidance, *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 46, No. 4, 808–827.
- Kentor, Jeffrey, Andrew K. Jorgenson & Edward Kick (2011): The “new” military and income inequality: A cross national analysis, *Social Science Research*, Vol. 41, 514–526.
- Keto, Sami (2020): Eriarvoisuus rapauttaa empatiaa – Pitäisikö köyhyyden vähentämisen lisäksi rajoittaa rikkautta?, *Politiikasta lehti*, 2.6.2020.
- Keohane, Robert & Joseph S. Nye (1977): *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown, cop., Boston.
- Keohane, Robert (1984): *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton.

- Khan, Muhammad Azhar, Muhammad Zahir Khan, Khalid Zaman, Umar Hassan & Sobia Umar (2014): Global estimates of growth–inequality–poverty (GIP) triangle: evidence from World Bank’s classification countries, *Qual Quant*, No. 48, 2631–2646.
- King, Gary, & Zeng Langche (2001a): Explaining Rare Events in International Relations, *International Organization*, Vol. 55, No. 3, 693–715.
- King, Gary, & Zeng Langche (2001b): Logistic Regression in Rare Events Data. *Political Analysis*, Vol. 9, No. 2, 137–163.
- Kincaid, Harold (1996): *Philosophical Foundations of the Social Sciences: Analyzing Controversies in Social Research*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kurki, Milja (2008): *Causation in International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Kurki, Milja & Colin Wight (2013): International Relations and Social Science, teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theories*, Oxford University Press, Oxford, 14–33.
- Kydd, Andrew (2007): *Trust and Mistrust in International Relations*, Princeton University Press, Princeton.
- KvantiMOTV: Hypoteesien testaus, *Kvantitatiivisten menetelmien tietovarasto*, Tampereen yliopisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/hypoteesi/testaus.html>
- KvantiMOTV: Logistinen regressioanalyysi - SPSS-harjoitus 1, *Kvantitatiivisten menetelmien tietovarasto*, Tampereen yliopisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/logregressio/harjoitus1.html>
- Käpylä, Juha (2016): *Neopragmatismi ja kansainvälinen politiikka: Tutkielma Richard Rortyn pragmatismista ja sen vaikutuksista tieteenalan metateoriaan ja etiikkaan*, Tampere University Press, Tampere.
- Lake, David A. (2013): Theory is dead, long live theory: The end of the Great Debates and the rise of the eclecticism in International Relations, *European Journal of International Relations*, Vol. 19, No. 3, 567–587.

- Larraz, Beatriz (2015): Decomposing the Gini Inequality Index: An Expanded Solution With Survey Data Applied to Analyze Gender Income Inequality, *Sociological Methods & Research*, Vol. 44, No.3, 508–533.
- Lebow, Richar Ned (2007): Classical Realism teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theories*, Oxford University Press, Oxford, 52–70.
- Lemke, Douglas & William Reed (2001): The Relevance of Politically Relevant Dyads, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 45, No. 1, 126–144.
- Lenin, Vladimir (1917/2010): *Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena*, Sosialismin kirjasto III, Sosialismi.net, 2010.
- Levy, Jack S. (1983): *War in the Modern Great Power System: 1495–1975*. The University Press of Kentucky.
- Levy, Jack S. (1988): Domestic Politics and War, *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, 653–673.
- Levy, Jack S. (1998): The Causes of War and the Conditions of Peace, *Annual Review of Political Science 1998*, Vol. 1, 139–165.
- Levy, Jack S. (2011): Theories and Causes of War, teoksessa Coyne, Christopher J. & Rachel L. Mathers (toim.): *The Handbook of Political Economy of War*, Edward Elgar, Cheltenham, 13–33.
- Li, Qiong & Marilyn B. Brewer (2004): What Does It Mean to Be an American? Patriotism, Nationalism, and American Identity after 9/11, *Political Psychology*, Vol. 25, No. 5, 727–739.
- Liberatti, Paolo (2013): The World Distribution of Income and Its Inequality, *Review of Income and Wealth 2013*, 1–25.
- Lin, Eric S. & Hamid E. Ali (2009): Military Spending and Inequality: Panel Granger Causality Test, *Journal of Peace Research*, Vol. 46, No. 5, 671–685.
- Long, David (2011): Interdisciplinary and the Study of International Relations, teoksessa Aalto, Pami, Vilho Harle & Sami. Moisio: *International Studies: Interdisciplinary Approaches*, Palgrave Macmillan, Basingstoke.

- Luxemburg, Rosa (1913/1951): *The Accumulation of Capital*, Routledge and Keegan Paul, Lontoo.
- Luxemburg, Rosa, & Horace B. Davis (1976): *The National Question: Selected Writings By Rosa Luxemburg*, Monthly Review Press, New York.
- Malesšević, Siniša & John. A. Hall (2013): *Nationalism and War*, Cambridge University Press.
- Maoz, Zeev & Bruce Russett (1992): *Alliances, Wealth, Contiguity and Political Stability: Is the Lack of Conflict Between Democracies a Statistical Artifact?*, *International Interactions*, Vol. 17, 245–267.
- Maoz, Zeev and Bruce Russett (1993): Normative and Structural Causes of Democratic Peace, 1946–1986, *American Political Science Review*, Vol. 87, No. 3, 624–638.
- Martin, Lisa (2007): Neoliberalism, *International Relations Theory: Discipline and Diversity*, Oxford University Press, New York, 110–126.
- Marx, Karl (1848/1998): *Kommunistinen manifesti*, Vastapaino, Tampere.
- Mattila, Mikko (2009): Logistinen regression, *Kvantitatiivisinten menetelmien tietovarasto*, Tampereen yliopisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/logregressio/logistinen.html>
- Mazzoleni, Oscar & Carlo Ruzza (2018): Combining regionalism and nationalism: the Lega in Italy and the Lega dei Ticinesi in Switzerland, *Comparative European Politics*, Vol. 16, No. 6, 967–992.
- McCubbins, Mathew & Michel F. Thies (1996): Rationality and the Foundations of Positive Political Theory, *Rebaisan [Leviathan]*, Vol. 19, Autumn 1996, 7–32.
- Mckenna, Mac (2016): *Income Inequality and Political Nationalism*, SSRN.
- McLaughlin Mitchell, Sara & Clayton L. Thyne (2010): Contentious Issues as Opportunities for Diversionary Behavior, *Conflict Management and Peace Science*, Vol 27, No. 5, 461–485.
- Milanovic, Branko (2016): Income inequality is cyclical, *Nature*, Vol 537, No. 7621, 479–482.
- Milanovic, Branko, kirjoittaja, Tatu Henttonen, käänntäjä (2017): *Tuloerot globalisaation aikakaudella: Uusi näkökulma*, Vastapaino, Tampere.
- Milanovic, Branko (2018): *Inequality, Imperialism, and the First World War*, ProMarket - The blog of the Stigler Center at the University of Chicago Booth School of Business.

- Miller, Benjamin (2007): *States, Nations, and the Great Powers: The Sources of Regional War and Peace*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Moravcsik, Andrew (1997): Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics, *International Organization*, vol. 51, no. 4, 513–553.
- Morgenthau, Hans J., revised by Kenneth Thompson & David Clinton (2006): *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, 7th Edition*, McGraw-Hill, New York.
- Moreno-Bella, Eva, Guillermo B Willis & Miguel Moya (2019): Economic Inequality and Masculinity–Femininity: The Prevailing Perceived Traits in Higher Unequal Contexts Are Masculine. *Frontiers in Psychology*, Vol. 10, Article 1590.
- Nafziger, Wayne E & Juha Auvinen (2003): *Economic Development, Inequality, and War*, Palgrave Macmillan, New York.
- Nolan, Brian & Luis Valenzuela (2019): Inequality and its discontents, *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 35, No. 3, 396–430.
- Oneal, John, Bruce Russett & Michael L. Berbaum (2003): Causes of Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885–1992, *International Studies Quarterly*, Vol. 47, 371–393.
- Ostrom, Charles W. & Brian L. Job (1986): The President and the Political Use of Force, *The American Political Science Review*, Vol. 80, No. 2, 541–566.
- Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (2005): Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena, teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (toim.): *Nationalismit*, WSOY, Helsinki, 14–45.
- Panke, Diana & Thomas Risse (2007): Liberalism, teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theories*, Oxford University Press, Oxford, 89–108.
- Palmer, Glenn, Vito D'Orazio, Michael Kenwick & Matthew Lane (2015): The MID4 Data Set: Procedures, Coding Rules, and Description, *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 32, No. 2, 222–242.
- Palmer, Glenn, Vito D'Orazio, Michael R. Kenwick & Roseanne W. McManus (2020): Updating the Militarized Interstate Dispute Data: A Response to Gibler, Miller, and Little, *International Studies Quarterly*, Vol. 64, No. 2, 469–475.

- Pesu, Matti (2019): *Introducing Ideational Foreign Policy Analysis – Explorations of the Underlying Ideas of Finnish Foreign Policy*, Tampere University Dissertations 108.
- Peterson, Timothy M. & Leah Graham (2011): Shared Human Rights Norms and Military Conflict, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 55, No. 2, 248–273.
- Piketty, Thomas, kirjoittaja, Marja Ollila & Maarit Tillman-Leino, kääntäjät (2016): *Pääoma 2000-luvulla*. Into Kustannus, Helsinki.
- Piketty, Thomas, kirjoittaja, Arthur Goldhammer, kääntäjä (2020): *Capital and Ideology*, Harvard University Press.
- Powell, Jonathan M. (2014): Regime Vulnerability and the Diversionary Threat of Force, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 58, No. 1, 169–196.
- Rathbun, Brian C. (2011): *Trust in international cooperation: International security institutions, domestic politics and American multilateralism*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ray, James Lee (2001): Integrating Levels of Analysis in World Politics, *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 13, No. 4, 355–388.
- Ravallion, Martin (2018): What Might Explain Today's Conflicting Narratives On Global Inequality?, WIDER Working Paper 2018/141, UNU-WIDER, Helsinki.
- Raza, Syed Ali, Muhammad Shahbaz, Sudharshan Reddy Paramati (2017): Dynamics of Military Expenditure and Income Inequality in Pakistan, *Social Indicators Research*, Vol. 131, No. 3, 1035–1055.
- Reiter, Dan (2006): Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past, teoksessa Ingebritsen, Christine, Iver Neumann, Sieglinde Gstöhl & Jessica Beyer, *Small States in International Relations*, University of Washington Press, Seattle.
- Rupert, Mark (2007): Marxism and Critical Theory teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theories*, Oxford University Press, Oxford, 149–164.
- Russett, Bruce (1989): Economic decline, electoral pressure, and the initiation of international conflict teoksessa Gochman, Charles & Alan Ned Sabrosky (1989): *The Prisoners of War? Nation-states in the Modern Era*, Lexington Books, Lexington, 123 – 140.
- Russett Bruce (1990): *Controlling the Sword*, Harvard University Press, Cambridge.

- Russett, Bruce (2013): Liberalism, *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, 3rd edition, toim. Dunne, Kurki & Smith, Oxford University Press, Oxford.
- Ruzicka, Jan & Vincent C. Keating (2015): Going global: Trust research and international relations, *Journal of Trust Research*, Vol. 5, No. 1, 8–26.
- Saideman, Stephen, & R. William Ayres (2008): *For Kin or Country : Xenophobia, Nationalism, and War*, Columbia University Press
- Sánchez-Rodríguez, Ángel, Guillermo B Willis, Jolanda Jetten, Rosa Rodríguez-Bailón (2018): Economic inequality enhances inferences that the normative climate is individualistic and competitive, *European Journal of Social Psychology*, Vol. 49, No. 6, 1114–1127.
- Sil, Rudra & Peter J. Katzenstein (2010): *Beyond Paradigms: Analytic Eclecticism in the Study of World Politics*, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Scheidel, Walter (2017): *The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-first Century*, Princeton University Press, Princeton.
- Schrock-Jacobson, Gretchen (2010): *Fighting and Dying for One's Country: Nationalism, International Conflict, and Globalization*, doctoral dissertation, The Pennsylvania State University, December 2010.
- Schrock-Jacobson, Gretchen (2012): The Violent Consequences of the Nation: Nationalism and the Initiation of Interstate War, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 56, No. 5, 825–852
- Senese, Paul Domenic, and John A. Vasquez (2008): *The Steps to War: An Empirical Study*, Princeton University Press, Princenton.
- Shahbaz, Muhammad, Reza Sherafatian-Jahromi, Muhammad Nasir Malik, Muhammad Shahbaz Shabbir & Farooq Ahmed Jam (2016): Linkages between defense spending and income inequality in Iran, *Qual Quant*, Vol. 50, 1317–1332.
- Shipman, Alan, Bryan S. Turner & June Edmunds (2018): *The New Power Elite: Inequality, Politics and Greed*, Anthem Press, London.
- Simmer, George & Kurt H. Wolff (käännös) (1955): *Conflict*, Free Press, Glencoe.
- Singer, J. David (1961): Level-of-Analysis Problem in International Relations, *World Politics*, Vol. 14, No. 1, 77–92.

- Sinkkonen, Ville (2018): Understanding the trust– distrust nexus between the United States and Egypt Trust teoksessa Haukkala, Hiski Carina van de Wetering & Johanna Vuorelma (toim.): *Trust in International Relations, Rationalist, Constructivist, and Psychological Approaches*, Routledge, New York.
- Smith, Anthony D. (1998): *Nationalism and Modernism: A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*, Taylor & Francis, London.
- Smith, Anthony (2004): *The Antiquity of Nations*, Malden, MA: Polity.
- Snyder, Jack (2000): *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*, W. W. Norton, New York.
- Solt, Frederick (2011), Diversionary Nationalism: Economic Inequality and the Formation of National Pride, *The Journal of Politics*, Vol. 73, No.3, July 2011, 821–830.
- Solt, Frederick (2020): Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database, *Social Science Quarterly*, vol. 101, no. 3, 1183–1199.
- Steel, Daniel (2010): Naturalism and the Enlightenment Ideal: Rethinking a Central Debate in the Philosophy of Social Science teoksessa Magnus, P. D. & Jacob Busch (toim.): *New Waves in Philosophy of Science*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 226-249.
- Stephany, Fabian (2017): Who are Your Joneses? Socio-Specific Income Inequality and Trust, *Social Indicators Research*, Vol. 134, No. 3, 877–898.
- Therborn, Görän kirjoittaja & Tatu Henttonen, käänntäjä (2014): *Eriarvoisuus tappaa*, Vastapaino, Tampere.
- Tiensuu, Ilkka (2014): *Enter economy, exit ideology? Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombian toiminta ja sen muutos 1964-2014 Michael Mannin vallan nelilähdemallin kautta selitettynä*, Pro Gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Tir, Jaroslav (2010): Territorial Diversion: Diversionary Theory of War and Territorial Conflict, *The Journal of Politics*, Vol. 72, No. 2, 413–425.
- Tähkä, Veikko (1982): *Psykoterapian perusteet psykoanalyttisen teorian pohjalta (3. p.)*, WSOY, Helsinki.

UN (2011): UN Human Development Report 2011 - Sustainability and Equity: A Better Future for All, United Nations.

UN (2020): World Social Report 2020 – Inequality in a Rapidly Changing World, United Nations.

UNU-WIDER (2014): World Income Inequality Database Version 3.0b User Guide and Data Sources.

Uslaner, Eric M. (2002): *The Moral Foundations of Trust (September 2002)*.

Wallensteen, Peter (2011): *Peace Research: Theory and Practice*, Routledge, London.

van der Maat, Eelco (2014): A Typology of Mass Political Violence, *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, Vol. 20, No. 4, 685–695.

Van Evera, Stephen (1985): Why Cooperation Failed in 1914, *World Politics*, Vol. 38, No. 1, 80–117.

Van Evera, Stephen (1994): Hypotheses on Nationalism and War, *International Security*, Vol. 18, No. 4, 5–39.

Van, Evera, Stephen (2013): *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, Cornell University Press, Ithaca.

Waltz, Kenneth (1959): *Man, State, and War: A Theoretical Analysis*, Columbia University Press, New York.

Waltz, Kenneth (1979): *Theory of International Politics*, Waveland Press, Long Grove, Illinois.

Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.

Wilkinson, Richard & Kate Pickett (2010): *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*, Penguin Books, London

Williams, Laron K, David J. Burlé & Michael Koch (2010): War Voting - Interstate Disputes, the Economy, and Electoral Outcomes, *Conflict Management and Peace Science*, Vol 27, No. 5, 442–460.

Whitten, Guy D. & Laron K. Williams (2011): Buttery Guns and Welfare Hawks: The Politics of Defense Spending in Advanced Industrial Democracies, *American Journal of Political Science*, Vol. 55, No. 1, 117–134.

Wintrobe, Ronald (1998): *The Political Economy of Dictatorship*, Cambridge University Press, Cambridge.

Wæver, Ole (2007): Still a Discipline After All These Debates? teoksessa Dunne, Tim, Milja Kurki & Steve Smith (toim.) *International Relations Theories*, Oxford University Press, Oxford, 289–307.

Zeigler, Sean, Jan H. Pierskalla & Sandeep Mazumder (2014): War and the Reelection Motive: Examining the Effect of Term Limits, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 58, No. 4, 658–684.

Zhang, Ying, Xiaoxing Liu, Rui Wang & Ruobing Tang (2016): Revisiting the “Guns versus Butter” Argument in China (1950–2014): New Evidence from the Continuous Wavelet Analysis, *Sustainability*, Vol. 8, No.7, article 655.

Ylikoski, Petri (2012): Micro, Macro, and Mechanisms, teoksessa Kincaid, Harold (toim.): *The Oxford Handbook of Philosophy of Social Science*, Oxford University Press, New York, 21–45.

You, Jong-sung & Sanjeev Khagram (2005), A Comparative Study of Inequality and Corruption, *American Sociological Review*, Vol. 70, 136–157.

Yoo, In Tae (2018): When Does It Get Worse? Economic Inequality, Nationalism and Japan-ROK Dissension, *Korea Observer*, Vol. 49, 517–541.

Østby, Gudrun (2008): Polarization, Horizontal Inequalities and Violent Civil Conflict, *Journal of Peace Research*, Vol. 45, No. 2, 143–162.

Østby, Gudrun (2013): Inequality and political violence: A review of the literature, *International Area Studies Review*, Vol. 16, No. 2, 206–231.